ÁPRILIS 4

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ

ÁPRILIS 4

FIATAL ÍRÓK ÍRÁSAI
FELSZABADULÁSUNK
NYOLCADIK ÉVFORDULÓJÁRA

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ

GÖMÖRI GYÖRGY

FELSZABADULÁS

Füst gomolygott a ház előtt.
Döglött gránát feküdt, s kilőtt
tankok mutatták csúf belük.
Ágyúk pereltek ellenük.

A rőt, harsogó lángú tűz
ólomszín égre sziszegett,
s egy dermedt hulla homlokán
láttam a megperzselt sebet.

Vöröskatona szaladt a
híd felé, s egy pillanatra
kezében villant fegyvere,
amint válláról kapta le.

Én álltam sápadt-szótlanul
— sokatvárt, bűvös téli nap! —
éhező, fázó kisfiú,
ki mégis boldog, mert szabad.

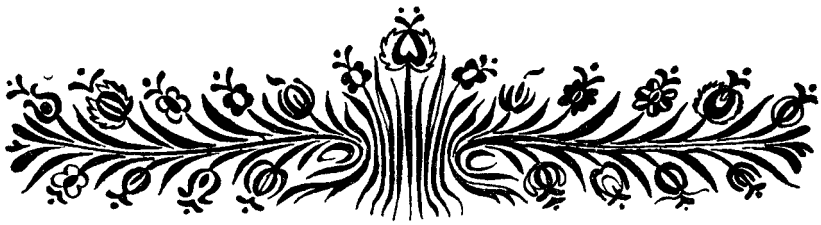

SZILVÁSI LAJOS

MIHAIL GROMOV TIZEDES

A kis szobában, amely egyben konyha is volt — így éltek a mi városunkban a munkásemberek — öten ültünk. Valamennyien a kis mufurc kályha köré telepedtünk és élveztük a meleget. A kályha a szoba ablak felőli sarkában állt. Apám — akkor már őszbecsavarodó hajú, ötvenötéves ember — időnként a kályha felé tartotta reumás kezét és ilyenkor elégedett mosoly futott végig kemény, csontos arcán. Anyám vattás katonakabátot foltozott. Mi ketten, gyerekek, ott ültünk anyánk lábánál és fürge ujjait figyeltük. Ezeken az ujjakon kirepedezett a bőr, hiszen a mi korán öregült édesanyánk sok-sok évet töltött a mosóteknő mellett, többször mosva a másét, mint a magunkét. És végül az ötödik, aki köztünk volt: Mihail Gromov tizedes, vagy ahogyan mi hívtuk — Miska. Magas, erőscsontú, szélesarcú orosz fiú Vityebszk vidékéről. Örökké mosolygó arca kipirosodott a kályha melegétől. Vastag ujjai között cigarettát tartott és szájából időnként nagy füstgomolyokat pöfékelt.

Miskát akkor ismertük meg, amikor a mi városunk felszabadulása után — november elején — egy esti őrjárat alkalmával betoppant hozzánk. Nyakában géppisztoly lógott, karján piros karszalag. Apámmal — aki az első világháborúban orosz fogságba került és azóta sem felejtett el oroszul — rögtön szóba elegyedtek. Miska egyre gyakrabban látogatott meg minket. Különösen az öcsémet szerette, aki akkor tizenegy éves volt, nálam egy évvel fiatalabb, gyengén fejlett, sovány, sápadt fiúcska.

Miska gyakran adott nekünk egy-egy szögletes katonakenyeret. Sokszor hozott a katonakonyháról ételmaradékot is. Nagyon kellett ez akkoriban, hiszen még nem volt élet a félig lebombázott város-

ban, nem dolgoztak a gyárak, és amíg a gyenge fahíd fel nem épült, a tiszántúli falvakból sem érkezett élelem. Apám és Miska együtt dolgozott a híd építésénél. Ez a Tiszán átnyúló faalkotmány jelentette akkor az életet a városnak. Megszerettük Miskát, aki nem átallotta azt sem, hogy néha eljöjjön velünk a romházakba fadarabokat szedni. Máskép még befűteni sem tudtunk volna.

A kályhán, a nagy fazékban forrni kezdett a víz. Miska felállt, leemelte az edényt.

— Akkor én most megmosakszom, mamácska — mondta anyámnak.

Anyám elővette a nagy lavórt, rátette az egyik hokkedlira és teletöltötte vízzel. Bele is pacskolt a kezével, nem nagyon forró-e. A víz éppen jó volt.

Miska már levetette gimnasztyorkáját, ingét és nagy élvezettel mosakodni kezdett. Széles felsőtestén úgy futkostak fel-alá az izmok, mintha a bőre alatt önálló életet élnének.

Amikor befejezte a mosdást és felénk fordult, a petróleumlámpa sárga fénye megvilágította alakját. Akkor vettük észre, hogy vállán és mellén két sebhely éktelenkedik.

— Hát ezeket hol szerezted? — kérdezte tőle az apám.

Miska tovább törülközött, majd rábökött sebhelyes vállára.

— Ez Voronyezs. Roham közben kaptam.

Ránézett a másik sebhelyre, amelyik a jobb mellén volt.

— Ez Debrecen — mondta halkan. — Járőrben voltunk és egy német osztagba botlottunk. Öreg, hajlotthátú magyart cipeltek. Mondom a fiúknak, hát hagyjuk ezt? Nem, intenek ők erre. Igaz, hogy tiltva volt nagyobb egységgel harcba keveredünk, de azért csak nekiugrottunk a németeknek. Hogy a sebet miként kaptam, arra már nem emlékszem. Csak a tábori kórházban ocsúdtam föl. De az öreg magyart még láttam egyszer a kórházablakból.

Alaposan végigdörzsölte magát a törülközővel. Aztán a gimasztyorkát rendezgette, igyekezett kihúzogatni a gyűrött vásznat, de az csak makrancosan ráncos maradt.

— Bizony, sztarij Pavel — így hívta az apámat — mindig arra gondoltam, hogy ha ebben a háborúban valahol otthagyom a fogam, akkor legalább szépen haljak meg. Többször elképzeltem, hogy szembekerülök egy csomó fasisztával, lövök, amíg golyó van a géppisztolyomban, aztán a gránátjaimat vagdalom közéjük és ha min-

den elfogy, a géppisztolyom tusájával aprítom őket, amig ki nem fogy belőlem a szusz.

Rágyújtott a magapödörte cigarettára és visszadobta a kályhába a parazsat.

— Gondoltam arra is, hogy ha jönne egyszer egy tank, aláfeküdnék és ott robbantanám föl magammal együtt. Vagy esetleg ejtőernyőn leszállanék az ellenség mögött és valami nagy haditett közben halnék meg hősi módon...

Szeme, amely eddig valahová messze nézett, most ismét rajtunk állapodott meg. Lehajolt, megsimogatta fejem.

— És látod, málcsik — mondta mosolyogva — életben maradtam. Kivertem a mi földünkről az ellenséget és elzavarom a magyar földről is. Aztán...

Tarkóján összekulcsolta kezét és nagyot sóhajtott. Karján a kidagadó izmoktól megfeszült a gimnasztyorka ujja. Mélykék tekintete valahova messzire kalandozott. Arcán még mindig ott játszádozott a mosoly.

— Aztán, most már hamarosan hazamegyek. Sztárij Pavel, te tudod, mi az: hazamenni. Te már voltál távol a hazádtól. Távol a szüleidtől, a kedvesedtől, mindentől, ami drága.

Hirtelen mozdulattal a kályhába hajította a cigarettacsutkát.

— Megírták, hogy a kolhozunk romokban hever. Fel kell építeni. Szebbé, mint volt. Nyírfák kellenek a klub köré. És villany...

Felugrott s mindkét kezével megragadta a szék támláját, majd felénk fordította két nagy, széles tenyerét.

— Látjátok? Ács vagyok. Világéletemben építettem. Faragtam a jószagú fát. Tetőgerendákat raktam a házak fölé.

Mereven tartotta maga előtt nagy kezét.

— Hazamegyek. Úgy dolgozom, ahogy még sohasem. Erőművet is építünk. És ha kell, megtanulok még más szakmát is, hogy többet tehessek.

Visszaült a székre és új cigarettát kezdett csavarni. Láttam, hogy remeg a keze. A cigaretta nehezen formálódott ujjai között.

— Ilyen kicsi voltam — mutatott rám — amikor a házunkat építettük. Most nincs más a helyén, mint üszkös romok. De esküszöm, hogy szebbet építek a réginél.

Anyám megérintette Miska karját. Feléje nyújtotta a vattakabátot.

— Készen van, Miska — mondta.

— Köszönöm, mamácska — simogatta meg anyám kezét.

Felvette a kabátot és kezét nyújtotta apámnak.

— Ne haragudjatok — mondta — hogy ilyen sokáig zavartalak benneteket.

Láttam, hogy apám küszködik a mondanivalójával, de csak annyit szólt:

— Ugyan.../ugyan... — és még jobban megszorította Miska kezét.

Aztán Miska lehajolt az öcsémhez.

— Ej, ti gyerekek — hangja rekedt volt — nektek már jó lesz, nem kell háborúznotok.

— Adja isten, hogy úgy legyen — sóhajtott anyám.

— Úgy lesz, mamácska. Nem engedjük, hogy több háború legyen. Az írmagját is kiirtjuk annak, aki háborút akar. No, de úgyis sokat beszéltem már. Indulok.

Kifordult az éjszakába. Még hallottam, amint csizmája egyre halkabban kopog az udvar macskakövein.

Ezen az estén szótlanul feküdtünk le. Priccsemen, amely ott állt az ajtó mellett, sokáig forgolódtam. Nyitott szemmel bámultam a sötétbe és nyiladozó eszemmel sejteni kezdtem, hogy Miska és a sok-sok többi Miska nagyon megérdemli, hogy szívből szeressük. Láttam magam előtt széles mellén a golyóütötte seb helyét és vállán a forradást.

Nagyon bántam, hogy nem mondtam valami szépet Miskának, hogy én is megköszönjem, amit azért az öreg magyarért tett, ott Debrecen környékén. És elhatároztam, hogy holnap megmondom neki. Meg kell mondanom. Miskának tudnia kell, hogy én nagyon szeretem őt, mert olyan jó ember.

Azzal a gondolattal aludtam el, hogy másnap beszélek vele. A kályhában még halkan duruzsolt a tűz és félálomban hallottam, hogy anyám néha felsóhajt.

Eszeveszett dörömbölésre ébredtem. Valaki verte az ablakot és kétségbeesetten kiabált:

— Pali bácsi! Pali bácsi! Jön a Tiszán a jég! Elviszi a hidat!

Apám izgatottan, kapkodva öltözött, idegesen rántotta magára a ruhadarabokat. Anyám azt sem tudta, mit csináljon. Remegő kézzel segítette fel apámra az agyonfoltozott kabátot.

— Mi lesz? Mi lesz? — folyton csak ezt kérdezte.

Apám fojtott hangon válaszolt.

— A híd gyenge. A gerendákat könnyen szétrombolja a jég.

Összerántotta magán a kabátot.

— Ha nem lesz híd, nem lesz élelem. A parasztok nem tudnak átjönni a Tiszántúlról.

Szinte kiugrott az ajtón.

Remegve feküdtem a priccsen és tanácstalanul néztem anyámra, aki kezét tördelve állt a szoba közepén és szeméből, ráncokkal övezett. szomorú szeméből patakzottak a könnyek. Aztán odalépett hozzám és leült a priccsre. Rámborult és hangtalanul zokogni kezdett. Sovány testét meg-megrázta a zokogás, de hang nem jött ki a torkán.

— Nem lesz kenyér, nem lesz semmi — egyenesedett fel hirtelen — mit adok nektek enni? Hiszen már úgyis olyan gyengék vagytok. Mindig attól rettegek, hogy egyszercsak valami betegség elkap benneteket.

Vacogni kezdett a foga. Akkor vette csak észre, hogy még fel sem öltözött. Sebesen kapkodta magára a ruháit.

— Kimegyek apátok után — mondta. — Szükség van ott most minden kézre. Te meg vigyázz addig Sanyira!

Az öcsém felé intett, aki békésen aludt az ágyban. Sovány gyermekarca fehér volt és kis szája sarkában halvány mosoly játszadozott. Biztosan szépet álmodott.

Felültem, majd leugrottam a priccsről.

— Mama! — kiáltottam — én is veled megyek. Nem engedlek egyedül!

Anyám, aki már éppen kifelé indult, megállt.

— Itt maradsz — parancsolt rám — vigyázol az öcsédre.

Ezzel kilépett az ajtón és a kapu felé szaladt. A hajnali szél meglobogtatta kendője rojtját.

Dideregve álltam a szoba közepén. Öntudatlanul öltözni kezdtem. Ki kell mennem utánuk, gondoltam. Már tizenkét éves vagyok, ott a helyem, ahol a felnőtteké. Mindenki ott van most a hidat menteni. És én itthon maradjak? Itt lebzseljek a szobában, amíg a felnőttek a hídért küzdenek? Miska, amikor ennyi idős volt, bizonyára nem maradt volna otthon. Ki kell mennem nekem is. Ott a helyem. Mama haragudni fog, de Miska majd nekem ad igazat.

Befűztem a cipőmet és felegyenesedtem. Szemem az ágyra tévedt. Mit csináljak Sanyival? Odaugrottam az ágyhoz és felráztam az alvó gyereket.

— Sanyikám! Kelj fel! Öltözni kell!

A gyerek dörzsölni kezdte szemét, majd körülnézett.

— Hol van mama?

— Dolga van. Öltözz fel gyorsan, átviszlek Kovács néniékhez.

Segítettem az öltözködésben és egy-kettőre készen voltunk. Bezártam az ajtót és bekopogtattam a szomszédba, Kovácsékhoz. Benyitottam. Kovács néni, gömbölyű asszonyka, sírva ült a széken. Ijedten nézett fel, amikor beléptünk. S a szemét törölgette.

— Kovács néni — mondtam sietve és fogam összeverődött az izgalomtól meg a hidegtől — vigyázzon Sanyira, én kimegyek a hídhoz.

— Jaj, fiam, ott van az uram is. Mi lesz, ha elviszi a hidat a jég? — kiáltott fel és magához ölelte az öcsémet.

Én gyorsan kiugrottam az ajtón, s az utcán úgy rohantam, mint aki eszét vesztette. Máskor biztosan megállított volna valami nyugodtabb járókelő, de most mindenki sietett. És mindenki egy irányba tartott: a Tisza-híd felé. A városházánál már egész tömeget láttam. Alig tudtam elsiklani köztük. Ahogy emlékszem, mindenki komor volt. Az emberek arcára rátelepedett a gond, mint az őszi fákra a köd. Az arcokon ott ült a szomorú, kétségbeejtő kérdés:

— Mi lesz, ha elviszi a hidat a jég? Hetekbe kerül, amíg új hidat építenek.

— A MÁV-műhelyiek már csinálják a jégtörő ékeket.

— De mi lesz, ha addigra elviszi a jég?

Minél közelebb értem a Tiszaparthoz, annál nehezebb volt előrejutni. Láttam csoportokat, amelyek tanácstalanul álldogáltak.

Nagy nehezen mégis odaértem a hídfőhöz. Ott csodálatosképpen mindenütt nagy nyugalmat láttam. Nem messze a híd feljárójától Karpov őrnagy állt, a városparancsnok. Mellette apám. Karpov időnként valamit mondott apámnak, aki lefordította az utasítást és a körülöttük állók közül ilyenkor mindig elszaladt valaki, nyilván, hogy továbbítsa az őrnagy parancsát.

A parkban emberek dolgoztak. Fűrészeltek, fejszével vágták a fákat. Ekkor pillantottam meg anyámat is. Többedmagával, hosszú fatörzset cipelt. Odaálltam az emberek közé és segíteni igyekeztem.

— A gyerek menjen innen. Még valami baja lesz — kiáltott valaki és én odaoldalogtam apámhoz.

A híd két lábánál — ezek a »lábak« kalickába rakott nagy gerendákból álltak — orosz katonák dolgoztak. Ék alakban helyezték

el a gerendákat. Köztük volt Miska is. Kezében nagy fejszét suhogtatott és döngette a gerendákat.

Időnként egy-egy katona odajött Karpov őrnagyhoz jelentést tenni. Mindegyik csupa víz volt. Egy öreg katona vizes szakálla össze is fagyott.

— Megmentjük a hidat — Karpov őrnagy összeszorított szájjal nézett rá apámra, majd az én vállamra tette kezét.

A híd lábainál szennyes áradatban kavargott a víz. Nagy jégtáblák torlódtak egymásra és amikor egy-egy erősebb hullám érkezett, tompán döngették a gerendákat. Félelmetes volt látni a recsegő jeget és csodálattal néztem Miskát, aki biztos mozdulatokkal, de minden erejét megfeszítve készítette az éket.

Karpov őrnagy az órájára nézett.

— Mikor hozzák már a MÁV-műhelyből az ékeket? — kérdezte apámtól.

Apám éppen válaszolni akart, amikor valaki kétségbeesetten ordítozni kezdett és arra integetett, ahonnan a víz folyt.

Odanéztünk. Úgy éreztem, megfagy bennem a vér. Aztán hirtelen forróság öntött el. A Tiszán óriási jégtorlasz közeledett. Egymásra torlódott jégtáblákat sodort a zavaros víz.

— Föl! — kiáltott Karpov őrnagy a hídlábon dolgozó katonáknak és rohanni kezdett a híd felé.

A hídon már mindenki elvesztette fejét. A civilek egymást lökdösve rohantak le a hídról. Egy asszony sikoltva felbukott. Karpov éppen akkor ért oda. Felsegítette az asszonyt és katonáit is felparancsolta a híd lábától.

A jégtorlasz úgy közeledett, mint maga a végzet. Karpovék éppen csak leléptek a hídról, amikor a piszkosfehér tömeg nekiütközött a hídlábnak. A híd hosszú teste megreccsent. Behúnytam a szemem és úgy tűnt, mintha bennem omlott volna össze valami. Aztán lassan kinyitottam a szemem és ... a híd állt. A láb megrongálódott és nem lehetett tudni, mi tartja még a nagy faépítményt.

Karpov őrnagy tért először magához. Odaintette csuromvizes hadnagyát.

— Ki van a maga szakaszában, aki jó aknász? — kérdezte.

A hadnagy gondolkozott.

— Gromov tizedes — szólalt meg kisvártatva.

— Hívja ide — parancsolta az őrnagy.

Mihail Gromov tizedes, a mi Miskánk, futva érkezett. Keményen megállt és tisztelgett az őrnagy előtt.

Karpov megfogta Miska karján a kabátot.

— A jégtorlaszt — mondta — fel kell robbantani. Akármelyik percben jöhet egy másik és azt már nem bírja el a híd. Így meg nem lehet dolgozni a lábnál. Vállalkozol rá?

Miska egyideig összehúzott szemmel nézte a megrongált hídláb körül örvénylő vizet. Aztán felém fordult, rámmosolygott.

— Vállalom, őrnagy elvtárs! — Hangja kemény volt, amikor ezt kimondta.

A hadnagy csákányt és egy dobozforma tárgyat, meg egy hosszabb zsinórt adott Miskának. A katona tisztelgett és elindult. Egy pillanatra megállt előttem, tréfásan előrebillentette sapkámat.

— Ne félj, málcsik — mondta és megsimogatta az arcom. — Lesz híd, lesz kenyér is.

Fürge léptekkel indult a híd felé. Eközben jelentették Karpov őrnagynak, hogy meghozták a MÁV-műhelyből a vasékeket.

— Rendben van — bólintott Karpov. — Amint felrobbantottuk a jeget, felállítjuk a vasékeket.

Ismét a híd felé fordultunk. Miska már ott állt a sérült hídláb felett. Óvatosan átlépett a fakorláton és ügyes mozdulatokkal ereszkedett le a gerendákon.

A parton csend volt. Mindenki Miskát nézte. Az emberek szinte a lélekzetüket is visszafojtották. Miska — mielőtt a jégre lépett — körülnézett. A jégtorlaszt körülcsapkodta a folyó szennyes áradata.

Aztán rálépett a jégtorlaszra. Láttam, amint csákányával lyukat vág a jégben. Mozdulatai gyorsak, de megfontoltak voltak. Bizonyára otthon is így dolgozik majd: fürgén, de okosan.

A jégbe vágott lyukba belehelyezte az aknát. Felegyenesedett és felénk intett. Majd megint lehajolt. Meggyújtotta a zsinórt és mászni kezdett felfelé.

Azután magam sem tudom, hogyan történt. Lehet, hogy az egyik jeges gerendán csúszott meg, vagy rosszul kapaszkodott. Azt láttam csak, hogy Miska egyszerre meginog és visszazuhan a jégtorlaszra, oda, ahova az aknát helyezte. Abban a pillanatban valami villant és a jégtorlasz ezer darabra repült szét.

A felszabadult víz vörös jégdarabokat sodort lefelé. Mihail Gromov tizedes, a mi Miskánk vére festette vörösre a jeget.

Anyám felsikoltott és szeméhez kapta a kezét. Apám és Karpov dermedten álltak. A parton az embertömeg mozdulatlanul meredt a zajló árra.

És a tömeg még akkor is némán állt, amikor visszajöttek a katonák, akiket Karpov vezetett.

— Darabokra tépte a robbanás — mondta rekedten az őrnagy.

Apám lehajtotta a fejét. Egyik kezével anyám kezét fogta meg, másikkal az én könnyeimet törölte le.

. . Hosszú évek után Budapestről utaztam vissza a szülővárosomba, ahol éppen hídavatás volt. Ott, ahol egykor a gyenge fahíd állt, most nemes ívelésű, magasbatörő vastraverzek szegeződnek az égre.

Megálltam a hídnál és Mihail Gromov tizedes jutott eszembe. Arra gondoltam, hogy a mi népünk nem állíthatott volna szebb síremléket neki.

Hiszen az új híd két hófehér pillére úgy magaslik a Tisza felett, mintha Mihail Gromov két legszebb jellemvonásának állítana emléket: bátorságának és meleg, szerető szívének.

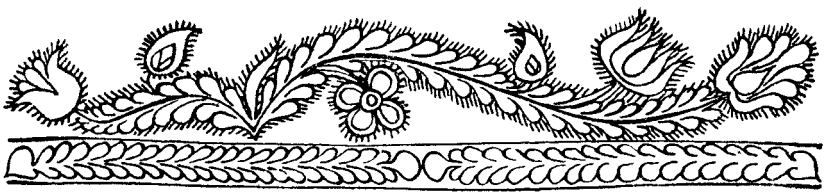

GERŐ JÁNOS

ELSŐ TALÁLKOZÁS

Emberi mozgást semerre sem lehetett látni, a repülőtéren minden csendes volt. A lapostetejű hangárok félelmetesen terpeszkedtek a sárgás-vörös gyepen. A kifutótól távolabb, kis akácos hullatta utolsó leveleit. Távolról csendes motorbúgás hallatszott, s a közeledő repülőgépek halk moraja úgy hatott ebben a nagy csendben, mintha valahol messze cséplőgép zakatolna.

A kifutó háta mögött, a szerelőműhely ajtajában emberek jelentek meg. Kérdő tekintetüket az ég felé fordították, ahonnan a hang jött, de látni még semmit sem lehetett. Szótlanul szívták cigarettájukat.

— Légiveszély! Légiveszély! — vágta ketté hirtelen a némaságot a rádió hangja. — Tubarózsa, tubarózsa, harminckettő, tizenkettő, harminckettő, tizenkettő.

— Na, jönnek már megint. Pesten lesz mindjárt hadd-el-hadd — morogta maga elé elborult arccal Siller Zoli.

— Mikor lesz már egyszer vége ennek? — kérdezte az egyik ember.

Bálint Sándor, aki legelől állott, szerelőruhájába süllyesztette két kezét, el se fordította fejét az ég felől és csak annyit mondott: nemsokára!

— Bár már úgy lenne, Sándor bácsi! — szólt újra Siller Zoli.

— Tudsz valamit, Sándor? — kérdezte B. Kis, egy kerekarcú, fekete kis munkás.

Bálint helyett Koronczai úr, a csoportvezető válaszolt.

— Bevetik a németek a fagyasztó fegyvert, csak azt várják, hogy kiérjenek az oroszok a Tiszához. Ott elhullik a sok bolsevista, s akkor aztán hamarosan vége lesz a háborúnak.

— Gyerünk az erdőbe, emberek, mert még nekünk is küldhetnek egy kis kóstolót, — intett Bálint a többiek felé, azzal elindult. Siller utána szaladt, aztán a többiek is utánuk szállingóztak az erdő felé.

— A fene egye meg, valamennyi spicli van a világon — mondta Bálint Sillernek. — Az embernek mindig ügyelni kell a szájára, mert az ilyen Koronczai-félék egy-kettőre a hűvösre juttatnák. Pedig de oda tudnék mondani neki. Fagyasztó! Az anyja keserves...

A hangár ajtajában Maros főhadnagy úr hadart valamit a német őrség hadonászó parancsnokának s miután megértették egymást, kiabálni kezdtek.

— Koronczai-iil Siessenek, a szentségit a bokájuknak, még észreveszik magukat. Tünjenek el az erdőben. — Ő maga azonban az irodából kijövő németekkel együtt, a betonbunker bejáratához húzódott.

Az emberek visszanéztek, de Koronczain kívül senki se igen izgatta magát, hiszen messze voltak még a bombázók, s egyelőre még nem is erre tartottak.

Siller Bálinthoz csatlakozott, aki hajlott háttal, maga elé bámulva lépegetett.

— Mi újat tud, Sándor bácsi? — kérdezte halkan.

— Mit?... Már Szolnoknál vannak az oroszok. Nemsokára már ide is elérnek.

— Azt hajtogatják Koronczaiék, hogy a Tiszánál fogják feltartóztatni őket.

— Ugyan! Hiszen Tokajnál már régen átkeltek a Tiszán... Aztán meg, ha a Donnál, a Dnyepernél meg a Kárpátoknál nem tudták megállítani őket, majd éppen a Tisza lesz az akadály?

— Bárcsak már vége lenne ennek a kínlódásnak. Az embert betegre dolgoztatják, aztán minden nap rettegve megy haza, mert nem tudhatja, hogy otthon nem vágta-e szét a családot a bomba. Ezek a rohadt nyilasok meg valósággal falják az embert. Maga is nagyon vigyázzon, Sándor bácsi, mert ahogy a multkor is mondtam, ez a Koronczai nagyon érdeklődött maga után. Mindenkitől azt kérdezte: »Mit mondott Bálint? Hogy dolgozik Bálint, mikor én nem vagyok bent?« Veszedelmes ember ez, nagyon.

A többiek beérték őket. Másról kezdtek beszélgetni.

A motorbúgás egyre közelebbről hallatszott. A bombázó kötelékek félelmetesen közeledtek Vecsés felől. Ezüstös testükön megcsillant a napsugár. Fent a magasban olyan aprónak látszottak a rajok-

ban repülő hatalmas vasmadarak, mint egymás után úszó vadlibacsapatok.

Amint a kis akácoshoz értek, Bálint intett Sillernek, hogy húzódjanak félre. Az erdő mögött dinnyeföld volt, közepén, félig a földbe ásva, kunyhó állott. Akkora lehetett, mint egy pesti villamos fele. Annak a háta mögött ültek le. De jóformán még le sem telepedtek, már megszólaltak a boforcok és a különböző méretű légvédelmi ágyúk. Az öblösebbek nagyokat köhintettek, a kisebbek sűrűbben ugattak. Az égen ködpamacsok jelentek meg, amint a lövedékek szétrobbantak, de a repülőgépek egyre közeledtek Pest felé. A nagy csapatból csak egy vált ki, az oldalt kanyarodott. A pilóták kiugráltak, aztán füstfelhő csapott ki belőle és megkezdte utolsó zuhanását. De mintha a légelhárítást akarná kicsúfolni, az első gép billegtetni kezdte a szárnyát a többiek előtt. Nyomban utána apró villanások látszottak a gép hasa alatt. S pár másodperc mulva félelmetes dübörgés kezdődött. Felnyögött a föld és Pest felett bodor, fekete füstfelhő jelent meg.

— Mi lehet otthon az asszonnyal? — sápadt el Siller Zoli.

— A család vajjon hová húzódott? — kérdezte Bálint is.

Hallgattak. Csak a boforcok ugattak tovább. Egy-két percig remegett a föld, aztán elcsitult.

— Mikor érnek már ide az oroszok, Sándor bácsi?

Bálint előbb rágyújtott, idegesen szippantott a cigarettából, csak aztán válaszolt.

— Hát hiszen, előbb-utóbb csak ideérnek. — Körülnézett. — De ha mi is segítünk, akkor előbb itt lesznek.

— Mi?

— Ahá! Nézd, csak annyi az egész, hogy mikor hozzák a gépeket összeszerelni, a dugattyúba valahogy belekerül egy kis vasforgács, vagy ehhez hasonló. Megleled annak a módját, ha akarod.

— Azt észrevehetik, Sándor bácsi!

— Minden megtörténhet... Az is, hogy széjjel vág ma vagy holnap egy bomba, téged is, meg az asszonyt is.

— Sándor bácsi! — nézett rá meglepve Siller Zoli. — Maga is azok között van, akik után a németek nyomoznak?

Koronczai közeledett feléjük. Rövid, kacsázó lábait szaporán szedte és sűrűn pislogott az ég felé. Elhallgattak.

— Jönnek a gépek! — mutogatott kétségbeesve Koronczai. — Erre jönnek és már a légvédelem is elhallgatott. Éppen erre tartanak! Jöjjenek be az erdőbe, mert meglátják magukat.

— Olyan magasból nem látni az ülő embert, Koronczai úr. Aztán meg a bomba itt is megtalál, meg ott is, ha akar — felelt nyugodtan Bálint és végignyúlt a kunyhó tövében. — Gyere, Zoli fiam, húzódj ide te is — mondta hátatfordítva Koronczainak.

— Vigyázzon Bálint úr, meg ne bánja! Maga mindig külön útakon jár — kiabált vissza futtából a csoportvezető.

— Tiszta út ez — morogta Bálint maga elé.

Mindketten a repülők felé pislogtak...

— Csak nem bombáznak bennünket, Sándor bácsi, hiszen ez itt csak javítórészleg, nem igazi repülőtér.

— Hát honnan tudjam én? Mondjad csak, Zoli, mit gondolsz, hol vannak most azok a híres Messerschmittek, amiket mi javítunk? Lásd, itt megmutathatnák, mit tudnak... Na nézd csak, mindjárt túl is lesznek rajtunk.

Egyik sem szólt többet. Némán várták, mi történik. A kiserdő szélétől idehallatszott az emberek halk pusmogása. Az erdő túlsó végéről is szót hozott a szél. Szokás szerint most is B. Kis vigasztalta az ijedősebbeket. Szavait azonban nem lehetett tisztán kivenni a távolság miatt. A kunyhó melletti kis petrezselyem tábláról orrcsiklandozó szagot hozott a szél. Az elszáradt dinnyeindák között, rég megposhadt dinnyék felett sárgahasú legyek dongtak. Látszott rajtuk, hogy az utolsó meleg őszi napok csalták elő őket. Az elevenebbek a dinnyék felől el-elkanyarodtak a kunyhó felé, de mintha ott tíosba ütköznének, visszatértek csapatukhoz.

A látszólagos nyugalomba elemi erővel robbant bele a bombazápor. Rengett a föld, hintáztatta az embereket, dobhártyát szakasztó reccsenés, roppanás követte egymást. Mintha hirtelen megtébolyodott volna a táj, az egész környék nyögött, fadarabok és göröngyök hullottak le Bálinték mellett is. Testüket a kunyhó vályogfalához nyomták s olyan kicsire húzták össze magukat, mint a megriasztott kutya.

— A! A! — nyögött Siller Zoli.

Bálint tíz körmével vájta a földet, hogy legalább a fejét elrejthesse. Bömbölt, remegett a föld. Úgy érezték félelmükben, mintha az egész világ pusztulás előtt állana és megnyílni készülne a föld.

Már rég elhúztak a gépek, de még percekig lapultak a földön, míg végül fel mertek tápászkodni. A kiserdőben valóságos útat vágott a bombazápor. Futva igyekeztek megnézni, hogy mi lett a többiekkel. A kunyhótól pár lépésnyire Bálint egy emberi kéz csonkjába

botlott. Ujjait összeszoritva, ceruzát tartott, mintha éppen írni akarna.

Eltemették a halottakat. Négyen voltak. Egycsomóban ültek az árokban, az erdő túlsó oldalán, ott érte őket a bomba. A hangárokban nem sok kárt tett a támadás, a kifutóban azonban annál többet. Három napig tartott, míg rendbehozták, pedig még a német őrséget is bevonta ebbe a munkába a reptér parancsnoka.

★

Vagy másfél héttel a bombázás után, közvetlenül az egyik légiriadó után, sérült Messerschmittek szálltak le a reptérre. Koronczai idegesen noszogatta az embereket. Valami nagykutya német szimatolt itt már reggel óta, azért volt úgy megszeppenve.

— Mozgás, mozgás, emberek! Minden gépre szükség van, siessünk. Nekünk civileknek, akik itthon lehetünk, nem a fronton, nem folyik a vérünk. Éppen ezért minden erőnket meg kell feszítenünk...

— Ez se bírt lezuhanni — szólt oda csendesen Bálint Sillernek az egyik összelőtt gép mellől.

— Jönnek az oroszok — papolt tovább Koronczai — minden perc drága. Ha már itt lesznek, akkor késő lesz a bánat.

— A munkásembernek akkor sem lesz rosszabb — fakadt ki a szó Bálintból.

— Tessék? — hápogott Koronczai. A közelben álló B. Kis meg néhány ember elmosolyodott, mások pedig az ajtó felé somfordáltak, hogy ne legyenek tanúi a párbeszédnek.

— Bálint úr! — hadonászott Koronczai. — Maga visszaél azzal, hogy nagyon jó szakmunkás! De vigyázzon, mert könnyen megjárhatja a bolsevista propagandával. Ne felejtse el, a reptér-parancsnok úr azért volt eddig elnéző, mert a szaktudását vette figyelembe.

Bálint nem válaszolt.

Koronczai egyre jobban tűzbejött:

— Megbánja még! Majd megbánja! Csak a százados úrnak szóljak!

— Azt próbáld meg — morogta B. Kis mellett valaki.

Koronczai ijedten kapta a fejét arrafelé. Az emberek arcáról azonban gyűlöletnél egyebet nem olvashatott le. Hátra-hátra pislogva, félve kotródott ki az ajtón.

Még aznap délután behívatták Koronczait az irodába. Nemsokkal utána B. Kist, Sillert és még néhány embert is berendelt a pa-

rancsnok. A parancsnoki szobába még sose hívtak be munkásokat. Mindenki sejtette, hogy valami rendkívüli dolog van készülőben. A munkások találgatták. Egyesek szerint áttelepítik a javító repülőteret a Dunántúlra, mert az oroszok már nagyon közel vannak. Mások szerint, akiket behívattak az irodába, azokat viszik ki a frontra.

Jó félóra múlva megoldódott a rejtély. Koronczain kívül mindenki visszajött a műhelybe. Az örökké mosolygó B. Kis most egyáltalán nem volt jókedvű. Egy pillanatra megszorította Bálint karját, aztán a maga fékpadjához ment, ami szemben állt a Bálintéval és odasúgta.

— Lezuhant a repülőgép, Sándor, felszállás után közvetlenül.

— Milyen gép?

— Amit te javítottál. Tünj el gyorsan, mert azonnal jönnek érted.

Bálint riadtan nézett körül, egy árnyalattal sápadtabb lett. Hogy ne tűnjön fel senkinek, elindult egyenesen a kantin irányába. Annak a háta mögött akart nekikanyarodni a kiserdőnek. Sikerült is eljutnia odáig és hirtelen megrettenve húzódott vissza. Az őrség szobájából két SS-sel Maros főhadnagy közeledett. Odalapult a falhoz és figyelt. Látta, hogy a műhely felé jönnek. Ugy érezte, a szíve menten szétlöki a mellét, arcát kiverte a veriték.

Az SS-ek valóban befordultak a szerelőcsarnokba, ő pedig neki az erdőnek.

— Csak addig ne vegyenek észre, odáig jussak el simán — fohászkodott magában és futott, ahogy csak bírt.

Már háromszáz méternyit futhatott, mikor kiabálást hallott a hátamögött.

— Állj vagy lövök! Halt! Halt! — ordították, de ő csak rohant tovább. Szerencsétlenségére éppen a leszállást irányító német katona karjába futott, aki eldobta a fehér-piros zászlót és pisztolytáskájához kapott. Bálint azonban teljes erővel az arcába vágott, s a katona hang nélkül elterült a földön. Bálint lihegve rohant tovább. Már egész közel volt az erdőhöz, mikor a golyók fütyülve, zizegve röpködni kezdtek körülötte. Hasravágta magát és kúszni kezdett.

Az erdőn átérve, keresztülugrálta a frissen hantolt sírokat, átszaladt a régi dinnyeföldön, keresztülvergődött a vasúti sínen, a jelzősodronyokon és bevetette magát a kukoricásba. Erzsébetnél felkapaszkodott az első villamosra és félóra sem telt bele, lelépett az otthoni utcasaroknál.

— Vajjon ki ért előbb haza? Én, vagy az elfogatóparanccsal a pribékek?

Belesett az ablakon. Egyedül vannak. Megnyugodott, indult a bejáratnak. Felesége azonnal megértette, hogy valami baj van, hiszen napközben nem szokott hazajönni. Aggodalmas arccal, kérdően nézett rá.

— Csomagolunk — mondta szűkszavúan és gyors mozdulatokkal rámolta össze a legszükségesebbeket: pokrócot, meleg ruhát, egy kevés élelmet.

Felesége riadtan bámult rá. Összeszorította a száját, hogy leküzdje a feltörő sírást.

A két fiúgyerek is megszeppenve figyelte a gyors csomagolást.

— Mennünk kell, Sándor? — kérdezte felesége reménytelenül.

— Igen. Mégpedig azonnal, mert bármelyik pillanatban itt lehetnek.

— És a gyerekek?

— Visszük őket is — mondta most már nyugodtabban Bálint és az ölébe vonta a lábához húzódott kisebbik fiát. Készüljetek Sanyikával ti is — biztatta az asszonyt, felállt, vállára hajította az összekötött csomagot és a gyereket kézenfogva, az ajtó felé indult.

— Jól van, Sándor, gyerünk. Nem magunkért, a gyerekekért.

Az asszony becsukta az ajtót, ráfordította a kulcsot, de nem húzta ki, benne hagyta a zárban, mint máskor, ha munkából hazajövet leszaladt a henteshez vagy fűszereshez vásárolni... Hadd menjen be, aki akar. Dúlják fel az otthont, amit tízéves keserves kinlódással hoztak össze az urával. — Micsoda világ! Milyen szenvedések várnak még ránk, meddig tart még a megpróbáltatás? — sírt fel benne a keserűség. De hősiesen visszatartotta feltörő zokogását és erősebben megszorította Sanyika kezét.

★

Gyömrő felé tartottak. Egész nap dűlőutakon gyalogoltak, hogy elkerüljék az emberekkel a találkozást. Estig vagy húsz kilométernyi utat tettek meg és holtfáradtan egy elhagyott tanyán telepedtek le. A tanya néhány eper- és akácfa között feküdt. A ház zárt ajtaját Bálint nem akarta feltörni, ezért az istállóba húzódtak. A tanya mögött végtelennek tűnő szántóföldek terültek el, rajtuk elszórtan egy-egy szál napraforgó és tengeri, egyébként üres, elhagyatott volt a határ.

A család elpihent, Bálint pedig kiült az istálló elé. Nagy csomó szénát tett maga alá, összehúzta derekán a nagykabátot és hosszan nézte a messziről fellobbanó villanásokat. Az ágyúk dörgése tompán idehallatszott. Elővette zsebóráját, elnézett a messzeségbe, aztán egy nagy villanás után figyelte a másodpercmutatót. — Háromszáznegyven méter másodpercenként — dörmögte magának. — Harminc kilométerre lehetnek körülbelül — állapította meg a számítás után. — Talán néhány nap, talán egy hét és már itt lesznek.

Farkasszemet nézett a sötéttel. Eszébejutott a repülőtér. — Hát mégis felfedezték, hogy énmiattam zuhantak le a gépek. Nem voltam elég ügyes. Kár... Így most már semmit sem tehetek. Ha egy pár héttel előbb kezdem, komolyabb dolgokat is csinálhattam volna. De így, B. Kis már nemigen mer magában csinálni semmit. Pedig most már Siller Zoli is segített volna. Ezután Koronczai is jobban fog spicliskedni. Hej, csak kerülj egyszer a kezem közé, megbeszélgetjük még a csodafegyvert, a kitartást, meg a német győzelmet...!

Keleten egyre sűrűbbek lettek a villanások. Kicsit csípős, őszi szél sepert végig a szántóföldön. Pár maroknyi porból örvényt keverített, néhány gazszálat szeszélyesen megpergetett, odacsapta az istálló falához, aztán pajkosan továbbszaladt. A lábonálló tengerikórók zizegése kísérte a fuvallatot. Bálint behúzódott az istállóba, elnyúlt a friss szalmán és kezét simogatóan rátette a kisebbik fiúra. Úgy aludt el.

★

Bolyongásuk negyedik napján már egészen közel kerültek a fronthoz. Amíg lehetett, most is a szántóföldek között, a dűlőutakon mentek, az egyik falu alatt azonban már igen nagy volt a felfordulás. Gépkocsikaravánok húztak az utakon Pest felé, a szélesebb dűlőutakon is fogatolt tüzérek nógatták hangos káromkodások közepette a lovakat, sőt tankok is egyre sűrűbben kerültek elő a Tisza felől. Fent a magasban egy-egy repülőgép kóválygott, áldozatra lesve.

Bálint jónak látta elhúzódni valahová, ahol nem fedezhetik fel őket. Lelt is helyet hamarosan. A tanya végében — ahová betértek — üresen tátongott egy nagy verem. Nagy szalmakazal a tetejére rakva. — Néhány kéve kórót kell csak a szájához állítani és senki sem gondolhatja, hogy vermet rejteget — gondolta Bálint, amikor megpillantotta. Egy baj volt csupán, ennivalót sehol sem leltek. Pedig már két napja csak káposztatorzsát, meg kővel összemorzsolt

tengerit ettek. Bálint alaposan átkutatta a tanyát, de öt szem dión kívül semmit sem talált. Azt odaadta a két gyereknek, akik már nagyon követelték az ennivalót.

Az anyjuk megnyugtató szavakkal vigasztalta az éhes gyerekeket.

— Majd lesz minden, kisfiam — mondta Gyurikának, a kisebbik fiúnak — csak legyél türelemmel. Ha hazamegyünk Pestre, veszek neked finom cukrot Széplaki nénitől.

— Hát mért nem megyünk már haza? — türelmetlenkedett a kisfiú.

— Azért, mert aput bántanák — felelt Sanyika öccsének. — Ha hazamennénk, anyut is és téged is elvinnének.

— Hová?

— A börtönbe.

— Kik?

— A rossz emberek!

— Akkor menjünk nagymamához! — jelentette ki határozottan Gyurika. — Nagymama ad nekem zsírost, ha kérek tőle.

— Buta vagy! — intette le Sanyika.

— Nem buta Gyurika, kisfiam — mondta Bálintné csendesen. — Majd ha megnő, ő is megérti, miért jöttünk el!

A veremből délután már nemigen mertek előbújni, mert a visszavonuló német és magyar csapatok teljesen elözönlötték a környéket. A tanyába is betévedt néhány katona, de azok hamar tovább állottak. Később újabb csapat érkezett a tanyához. Az ágyúkat az épülettől mintegy száz méternyire, egy mély árokban állították fel. Bálint kimerészkedett a verem szájához, óvatosan széttolta az álcázásra használt kórót, onnan figyelte, miben mesterkednek. Nagy hirtelenjében leadtak két lövést, aztán abbamaradt az ágyúzás. Vagy attól féltek, hogy az oroszok belövik őket, vagy attól, hogy ha baj lesz, nehezen tudják kihúzatni az ágyút.

Nem sokkal utána kétfedelű, könnyű repülőgép jelent meg a levegőben. Alacsonyan úszott, ötágú vörös csillag volt ráfestve. Bálint szívét nagy melegség járta át. Az első szovjet gép. Felderítő. Megismerte. Mutatta a feleségének is.

Megszólaltak az orosz ágyúk valahol a közelben. Golyók fütyöltek a levegőben, az egyik lövedék éppen a verem ajtaja melletti kóróba csapódott. Bálint ijedten húzta be a fejét, s utolsó pillantása egy meghajolva szaladó magyar katonára esett, aki úgylátszik, nem érte be a visszavonuló németeket, s ezért a tanya felé vette az irányt.

Hirtelen megingott és elvágódott a földön. Talán itt volt a faluja nem messzire, talán a Dontól gyalogolt idáig visszafelé és most fejbe találta egy ujjnyi ólomdarab.

— Mi lesz velünk, Sándor? — búját közelebb Bálintné az urához. — Az oroszok nagyon haragudhatnak ránk, hiszen már csak a magyarok tartanak ki a fasiszták mellett. Most majd visszaadják, amit ellenük vétettünk.

— Nem bosszút állni jönnek — mondta Bálint halkan és megsimogatta felesége remegő kezét.

Az utolsó tank nagy dübörgéssel vágtatott el a tanya mellett és nekiszaladt annak az ároknak, amelyben nemrégen még az ágyú állt. A meredekebb part felé tartott, de nem tudott rá felkapaszkodni. A motorja tovább zakatolt, a feketeruhás katonák kiugráltak belőle, körülszaladták a gépet, nézegették a partot. Nem messze tőlük hatalmas dörrenéssel robbant fel egy lövedék, magasan felvágva a port maga után. Két katona felugrott a gépre, kettő pedig ellenkező irányba futni kezdett. A következő lövedék közvetlenül a tank mellett robbant. Füst csapott fel... az acélszörny sorsa bevégeztetett.

Negyedóra sem telt bele s az apró lövedékek csapatostól, mint nyáron a szúnyog, szállottak a levegőben. Zizegve-zümmögve vágódtak ide-oda, apró lyukakat vájva maguknak, amint megpihentek.

— Trr — trrrr — trr — hallatszott egyre közelebbről a géppisztolyok rövid sorozata. Szívdobogva várták, mi következik. A lövések mind hangosabbak, élesebbek lettek.

A verem ajtajából kurtacsizmás láb rúgta félre a kórókat. Utána kerek, báránybéléses sapkájú fej jelent meg a nyílásnál. Lekiáltott valamit oroszul s a hanghordozásából Bálint sejtette, azt kérdezi:

— Van-e lent valaki?

— Itt vagyunk, a család meg én — felelt félénken.

— Szoldat jesz? Nyemecki, nyemet jeszt?

Ezt már tökéletesen értette Bálint.

— Dehogy van itt katona, a németek elszaladtak előletek — mondta, kifelé mászva a gödörből. — Csak az asszony, meg a két gyerek van lenn.

— Ná! Davaj, davaj! — unszolta egy piroskepű katona.

Az, aki az előbb lekiáltott, nagy, derék, szőkebajszú harcos, szigorúan nézett Bálintra.

— Puska jeszt? — kiáltott rá.

— Nincs itt semmi olyasmi — ütögette Bálint a zsebeit. — Gyertek ki, Mária, ti is! — szólt le a verembe.

Sanyika mászott ki elsőnek, utána a kisebbik fiút nyujtotta fel az asszony, majd maga is előjött.

— A, malcsik, zsena! — enyhült meg a szigorúképű katona. Meg akarta simogatni a kisebbik fiút, de az keservesen sírvafakadt, az anyjához búját s átkulcsolta a lábát. A katona leguggolt, vigasztalni akarta a gyereket, de az csak sírt, sírt, nem fordult el az anyja szoknyájától. Erre a katona is keserves képet vágott, a többiek felé fordult és nyilván azt kérdezte: na, most mit tegyek? Aztán elmosolyodott, kinyitotta oldalzsákját, előhúzott valamit belőle. Odanyomta a gyerek kezébe és várta a hatást.

Gyurika hátra se nézett, földhöz vágta a katona ajándékát, hogy csak úgy koppant a kórókéve tövében. Könnyei még jobban peregtek. A katona hümmögött, a többiekre nézett, tanácsot várt, hogy mit is kezdjen a síró gyerekkel. Újra az oldalzsákjához folyamodott, onnan akart előszedni valami hatásosabb gyerekvigasztalót.

Erre azonban nem került sor, mert vagy százötven lépésnyire a tanyától lövedék csapódott le. A katonák kiereszteltek egy-egy sorozatot a géppisztolyból és előrefutottak.

A gyerekvigasztaló szőkebajuszos katona kézzel-lábbal magyarázott s tolta őket lefelé a verembe.

— Bisztri, bisztri! — sürgette az asszonyt és a gyerekeket.

Dobhártyát szakító reccsenéssel most már jóval közelebb robbant az ágyú lövedéke. A légnyomás szinte odavágta őket a szalmakazalhoz. A németek megláthatták a mozgást, mert most már pontosabban céloztak.

Hármojuknak nem is kellett sok biztatás. Sanyika gyorsan mászott lefelé, ijedtében majdhogy fejjel nem ugrott be a verem nyílásán. Csak a sírós Gyurikával volt baj, mert ő a kórókéve tövébe búját hirtelenében, megkötötte magát, s nem akart onnan eljönni.

— Gyurika! Jaj, Istenem, Gyurika — jajgatott kétségbeesetten Bálintné a verem nyílásánál.

A németek újra belőttek a tanyába. Rengett a föld és nyögött. Gyurika pedig még beljebb fúrta magát a kóró közé. A nagydarab orosz katona azonban hasravágta magát, félkézzel odanyúlt a kóróhoz, megfogta a kisfiút és saját testével fedezve, lecsúsztatta a verembe.

Amikor már Bálint is lent volt, egy kévét hajított a verem szá-

jához, lekiáltott valamit, olyasfélét, hogy most már ügyeljenek a gyerekre. Legalább is Bálint így értette. Aztán a többiek után futott.

Idegfeszítő izgalommal, csendben várták, hogy mi következik. Bálint maga mellé húzta a gyerekeket, a testével is védeni akarta őket, akaratlanul is úgy, ahogyan az orosz katonától látta. Percek teltek el így, námaságban, de az előbbi lövéseket nem követte újabb.

Lassanként megnyugodtak. Gyurika is megvigasztalódott már, nem is szepegett egyáltalán. Kis kezével nadrágzsebében kotorászott, majd diadalmasan előhúzott valamit és elégedetten jelentette ki:

— Nyulat kaptam!

Először csodálkozva bámultak a gyerekre, nem értették, mit mond. De Gyurika mégegyszer megismételte:

— Édes kis nyuszit kaptam!

Valóban, egy pici, katonakenyérből művészien megmintázott kis nyulat tartott a kezében. Ezt adta neki a szőkebajuszos katona. A gyerek akkor kapta föl a kórókéve tövéből, amikor az orosz katona letette a verembe.

Amint a gyerek gyönyörködve hintáztatta a kezében, mintha élt volna a kis nyúl, olyan tökéletes volt.

— Vigyázz rá, kisfiam! — simogatta meg a gyerek fejét az asszony. — Hazavisszük a kis nyulat.

— Hazavisszük, nemsokára hazavisszük — hagyta jóvá Bálint is és amennyire a szűk verem engedte, felegyenesedett.

Keletnek fordult a szél. Vágtázva vitte magával az őszi határ száraz leveleit. A tanyán túl, amerre az orosz katonák elmentek, van egy falu... attól nem messzire Monor, ahonnan csak negyven kilométer Budapest...

Bálint hosszan néz a katonák után. Csillog a szeme, felsóhajt és azt hiszi, hogy a hirtelen világosságtól szökik könny a szemébe. Izmos öklével gyorsan letörli a nedvességet és arra néz, ahol a nap rózsaszín pírja a Budapest felé vonuló orosz katonákat koszorúzza.

TÍMÁR GYÖRGY

CSEPEL

A Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek dolgozóinak ajánlom.

Víjjogtak még a Messerschmittek,
felszálló pernye égetett,
lezárt kocsin Csepelre vittek
horogkeresztes németek.

Először jártam akkor arra,
kinyúlt előttem a sziget,
csőrével felleget kavarva
meredt az égnek Lakihegy,

dúlt arcát elfödte a tájék,
füst mögé bújtak a hegyek,
fekete, sűrű korom szállt még
a gyászbaborult víz felett,

fejünk felett aknák sziszegtek,
roskadtra hajlott meg az ég,
így léptük át mi száműzöttek
az alvó műhely küszöbét, —

de dél felől — talán csak három
mérföldnyire — már felnövő
torkolattűzzé vált az álom,
dörgő zenévé a jövő.

★

December volt. Koradecember.
A Dunán nem állt be a jég.
Egy uszály — színig fegyverekkel —
még várta Csepel fegyverét.

Halált okádó ágyútárcsák
emitt — testvérek odaát.
— Uszályra! Schnell, schnell! — kiabálták
a békaszemű katonák.

— Uszályra, los! — hallatszott ismét.
Az őr valamit kiabált.
Összenéztünk: nem, Csepel kincsét
nem adjuk! Jöjjön a halál!

Mi ezt a fegyvert nem engedjük!
És minthacsak a vén hegyek
zúgták volna szívünkkel együtt:
»Csak rajta! Üsd a németet!

Tisztuljon szép hazánk határa!«
Am — Hunde! Schweine! — puska vert
hátunkra; ledőltünk a sárba.
Túlról egy géppuska felelt.

A gerincünkön vad forróság
tolult: az ütés helye fájt.
S örültünk mégis, mert a bombák
közt — vesztegelt még az uszály.

— De az az uszály nem tiétek!
— De az az uszály itt marad! —
Sápadtan hallgatta a német
a diadalmas szavakat.

Vezényelhetsz, te szőke ördög,
de látod-e amott a fényt?
Lehet, hogy bennünket megöltök,
mégsem adnék a nyakadért

egy likas garast: az ott Sztálin
pirosló, büszke fénye! Reszkess!
Ott lógtok majd az utcák fáin,
vacogsz, úgye, horogkeresztes?

... Lihegtem. Lelőhetne engem.
Lázadó vagyok s védtelen.
De mégse lőtt — és észrevettem:
szemében láz gyúl s félelem.

A néma puska csak levágott,
vér csordult végig kezemen ...
Azóta értem a világot:
harc nélkül nincsen győzelem.

*

Ezerkilencszáznegyvennyolcban
láttam meg másodszor Csepelt.
Az úton újjongó sorokban
haladt a nép és énekelt.

Daloló ifjak seregében
lépdeltem ott a hegymagas
kémények közt, hazám szívében
— s hirtelen feldörgött a taps.

Zúgtuk az éljent — s milyen szívvel!
A kék ég szinte ránkrogyott ...
Ragyogott fönn a népi címer
s a szemek — mint a csillagok!

Lobogó arcunk, mint a máglya!
Öklünk a fellegekre tört
és zengő torkunk viharára
megremegett a lomha föld ...

Csodálatos, ünnepi óra!
Meleg szél ringott, motozott
közöttünk, míg a dobogóra
léptek az esztergályosok,

a hős marósok, legjobb öntők,
időt legyűrő műszerészek.
Parázsló fényben tündököltek
az élmunkás kitüntetések.

*

Sugárzó nyár volt, rekkenő meleg.
Folyékony láva lett az aszfalt.
Szétnéztem — ajkam beleremegett:
a táj, a műhely ugyanaz volt,

mint ama régi emlék éjjelén!
Itt álltam elborítva vérrel!
Itt lestem én a drága fényt
a rabok éledő hitével,

a dörgő fényt az éjszakában,
amint fehéren villanó
pászmáival jövőbe szárnyalt
a szabadító ágyúszó!

De még halálos, néma nyűggel
nehezült ránk az ég... Konok
raklókkal őrzött még e műhely,
ezek a vállas oszlopok...

S az ütleg... Itt ültem a sárban...
Az emlék ma is ó, be friss!
mikor a régi éjszakában
férfivé lettem magam is...

Nem! Soha többé szolgaságot!
Soha alázó ütleget!
Felnőtt e nép már, talpraállott,
hát nem lehetünk hűtlenek

ahhoz, ki felénk tárta karját,
hogy dalt fakasszon szerteszét,
hol sóhaj volt csak a szabadság...
Nem, hűtlen sosem lesz e nép!

És nem lehetek hűtlen én sem,
ki ember lettem és szabad.
Szívemben immár és elmémben
gyökeret vert az öntudat.

És minden álmom, hogyha kérnéd,
hazám, én leraknám eléd,
Sírig követve Sztálin népét,
a győzelmes had emberét.

Nemcsak az éljen kél dörögve
ajkamról — cinkos jelbeszéd
annál, ki érti, sündörögve
hogyan takarja szennyesét, —

nemcsak az éljen: én egészen
kezedbe adtam sorsomat,
feléd von minden tört emlékem
s őröddé tesz egy gondolat,

amely — mint tiszta gondom érted —
szárnyát kibontó nagy madár,
s fiaiért, ha enni kérnek,
akár a fellegekbe száll,

de visszatér és gazdagabban
folytatja röptét — életét.
Így kötöz hozzád száz alakban
a vérnél hívebb kötelék.

...Viharzott, mint a szürke tenger
szívünk, s a zúgó, nagy tömeg.
Kis sós szelet hozott a reggel,
megsimogatta fejemet.

Vidám lányokkal és fiúkkal
daloltam; s népünk éneke,
akár a széles gyári udvar,
napos mosollyal lett tele.

Szemünkbe oldódott a kék ég,
csöndet terített szét a nyár.
Fiatalságot, nótát, békét
sugárzott hetedhét határ.

*

Elmondtam mindent. Tán dadogva,
de mélyről jövőt és valót.
Emlékmű ez, mit verssorokba
hálás népemnek szíve rótt.

Szénporos aknák üregében,
csikorgó daruk tetején
állt őrt a pártom és a népem,
így született e költemény.

Önélkülük én néma lennék
és gyönge, mint az őszi harmat.
Nem adna szárnyakat az emlék,
a tiszta szó derűs nyugalmat.

S bár túlnan hadra készülődnek
az új hiénák, én tudom:
ágyúk csövénél is erősebb
a békét őrző hatalom!

Felbérelt szuronyok hegyénél
a mi karunk acélosabb!
Sötéten tátogat az éjfél?
Szórjátok széjjel, sugarak!

Oszlasd az éjt már, piros hajnal!
Emelkedj, harcok csillaga!
Egyetlen, szörnyű akarattal
sujtjuk, ki új vért ontana!

Örökké élve és lobogva
jövendő társak hű szívében,
elvtárs! olvasd a gyilkosokra
Csepel nevét s a régi szégyent!

Kiálts és vádolj — ne légy néma!
S dalolva építsd már tovább
mindazt, mit elhoztak közénk a
csillagos, drága katonák.

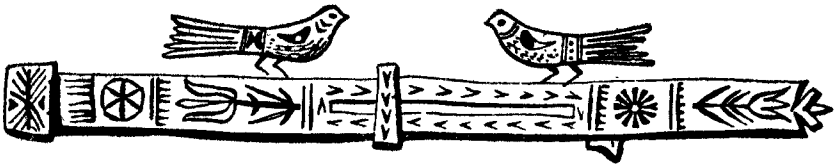

NÁDASDI PÉTER

A MENEKÜLŐK

A tágas, sötét hortobágyi pusztára lassan lopakodott a szeptemberi hajnal. Két óra körül lehetett az idő. A sekélyvízű Hortobágy-folyó partján, a penteháti juhászkunyhó mögött, a földrelapuló homályban pihenő juhok tömege sötétlett.

Sike Imre juhászbojtár a falkától nem messze, egy vakondtúrás mellett feküdt le az este. Az imént ébredt fel mély álmából és azóta nem tud elaludni. Egyre a feje alá gyűrt, puhaszárú juhászcsizmáját igazgatja, s forgolódik kérges, de meleg bundájában. Szokatlan eset ez, hogy e szép álmot hozó hajnalon ébren volt, hiszen a magafajta, 19 éves legény többnyire így hajnaltájban alszik a legmélyebben. Arra serkent fel, hogy zeng az ég. Legalább is azt hitte az ébredés utáni pillanatokban. Sokáig fülelt, felült fektéből, s úgy hallgatózott. Arra délfelé, ahonnan a dörgés hallatszott, tiszta, fellegnélküli, sötétes kék volt az ég alja. Vagy féltucat távoli csillag is pislogott ottan.

Amikor megértette, hogy nem az ég zeng, hanem a földről hallatszik a szokatlan moraj, teljesen kiröppent szeméből az álom. Lélekzetét visszafojtva hallgatózott. Finom, mélyhangú dörgések szaggatták szét a puszta csöndjét. Néha úgy hallatszott, mint az égzengés, máskor meg, mintha gyolcsot tépnének az ember füle mellett. — Talán ágyúznak arrafelé? — dobbant meg a szíve az izgalomtól. — Lehet — tünődött magában. — Három napja mondta Séra Gergely, hogy Aradnál van a Vörös Hadsereg. Azóta már talán itt járnak a közelben. Hiszen egészen jól hallatszik az ágyúzás.

Borzongatóan érdekes a nagy csöndben a távoli ágyúszót hallgatni. Nem félt, bár itt a pusztán is tapasztalták már, milyen ret-

tegtető a háború. Gyakran a fejük felett szálltak el a szürkésfehéren csillogó angol gépek. A levegő olyankor megtelt zengő, mély berregéssel. Az imént még semmit sem látott a felfelé bámuló szem, a következő pillanatban meg már ott úsztak nagy magasságban a parányinak látszó gépek. S hogy féltek mind a hárman, Gergely bácsi, Julika néni és ő, amikor egy-egy gép lejjebb ereszkedett. Torkukban dobogó szívvel lesték, nem dob-e bombát, nem géppuskázik-e a repülő, mint a multkor a Nyári-járáson. Ott is levágódott nagyhirtelen egy gép és közévert a disznócsürhének. Szegény néma László Jancsi is akkor halt meg.

Ahogy erre emlékezett, egy pillanatra elfogta a félelem, de szívét nyomban a bizakodó várakozás eleven öröme töltötte el; azokra a katonákra gondolt, akik nemsokára ideérnek Pentehátra is.

Igaz, beszélnek mindenfélét az emberek. A múlt héten Nánási nemzetes úr azt mondta Séra Gergelynek:

— Nyugodtak lehetünk, Gergely, az oroszok nem jönnek ide. Magasrangú német tiszttől hallottam, hogy csak azért eresztették be őket a Kárpátok közé, mert így könnyebben be tudják majd keríteni az egész hadsereget.

Fektében jóízűt kacagott, amikor arra gondolt, hogy mennyire fél az ő gazdájuk a szovjet katonáktól. Talán még a furulyukba is belebújna, ha tudna. Nem is csoda, félhet, vezetőféle volt a Megújulás pártban és 400 hold föld van a nevén.

Imre igen keveset tudott még a Vörös Hadseregről, de lelke mélyén érezte, hogy azok, akiktől az urak ilyen nagyon félnek, csak a szegények pártján lehetnek. A baloldalára fordult, s ezzel a gondolattal szunnyadt el újra. Könnyű, egészséges álom szállt a szemére, s csak a reggeli pirkadat ébresztette fel.

★

Nagy meleg ígérkezett. Fröstök tájon, akárcsak júliusban, a juhok összeálltak a hirtelen jött hőség és a legyek miatt. Amikor összedugták a fejüket, Imre behajtotta őket a hodályba. Éppen a hodály kijáratát elzáró drankát cibálta a helyére, amikor odaszólt a gazdasszonya:

— Imre, gyere fröstökölni, szóljál Gergely bátyádnak is.

Szótfogadott, elgyalogolt a szalmáshodályhoz. A fúrni-faragcsálni szerető számadó éppen a hodály tetejét javította.

— Gergely bátyám, szólt Juliska néni, hogy menjünk enni.

A számadó még megcsavarta a drótot az utolsó meglazult nádkévén, vasvillával ráveregetett a tető szélére. Azután indultak.

A hűvös konyha locsolt földjén gőzölgő bográcsban tésztaleves várta őket. Alacsony birkafejőszékekre telepedtek, körülülték az ételt. Hosszúnyelű, kerekfejű kanállal meregették a forró levest, s kenyeret tartottak a kanál alá. Hallgatva ettek.

Séra Gergely számadó nagybajuszú, borostás arcú, negyvenév körüli, fekete ember. Esőtől szürkére mosott, nagyszélű juhászkalapját maga mellé tette a földre, rézgombos, sötétkék posztómellényét kigombolta. Homlokán és rövidre nyírt haján izzadság csillogott. Elgondolkozva kanalazta a levest. Tudnivaló, hogy mikor a számadó ilyen szótlan, s a homlokát ráncolja, akkor valami gond miatt emészti magát. Eddig általában a Nánási nemzetes úr érdekében, főleg a juhfalka állapota miatt ráncolta gyakran a homlokát.

Ma kivételesen a maga dolgában főtt a feje. Tehenük van, kocájuk, néhány süldőjük és sok baromfi szaladgál a kunyhó körül. A telken már nincs élelem, szemet kellene nekik adni, de ez meg a Nánási tanyán van, a juhok és a juhász téli szállásán. Ott van Séráéknak egy hold még letöretlen bértengerijük, s a cselédházban a földre kiöntve pár mázsa árpájuk.

Amikor megelégelte az evést, kanalát a bográcsnak támasztotta, homlokát és száját megtörölte tarka zsebkendőjével, s a feleségéhez fordult:

— Hallod-e, máma haza kell mennetek a tanyára élelemért.

Sárándi Julcsa csinos asszony volt. Az uránál legalább tíz évvel fiatalabb. Nem érte váratlanul a szó.

— Jól van, elmegyünk.

— Hozni kell eleséget, hogy legyen nekünk is, meg a jószágnak is, mert ki tudja, mi lesz még itt a jövő héten! Ugye hallottad, Imre, milyen erősen dörögtek az ágyúk az éjszaka?

— Hogyne, arra ébredtem fel hajnalban. Már nem lehetnek olyan messze, ugye?

— Bizony nem — bólintott rá a számadó.

Kis ideig hallgattak. Séráné elvette előlük a bográcsot, kivitte az istállóba és szalmacsutakkal kisúrolta. A férfiak is felálltak, Séra megparancsolta Imrének, hogy fogjon be a szekérbe, s tegyen fel hét üres zsákot. Három zsákba csövestengerit törnek, három zsákba árpát mernek, egybe meg azt a féloldal szalonnát kell beletenni, ami a téli disznóölésből megmaradt.

Mikorra Imre lehozta a padlásról a zsákokat, megkente az ócska szekeret, kevés szénát lökött a kasfarba a lónak, s befogta Sandrit, a vén kaptás juhászlovat, akkorra a gazdasszony is felkészült az útra.

— Holnap aztán rendes időben induljatok vissza! — szólt utánuk a számadó, amikor Imre nekiindította Sandrit a jó 28 kilométeres útnak.

A perzselő hőséget csak néha enyhítette parányi szellőfuvallat. A nagy meleg hamar elbágyasztotta a szekéren ülőket. Séráné szunyókált az ócska karosülésben. Imre is aludt volna szívesen, de neki a lóra kellett ügyelnie.

Unottan nézegetett szét az üres legelőn. Alatta csendesen rázódott a szekér. Halkan sírt a szekéroldalhoz súrlódó, elgörbült hátsó kerék. A puha porban finom muzsikává halkult a szekérzörgés, a kemény, szikes göröngyökön recsegett, csörömpölt a szekér, mintha mindjárt szét akarna hullani. A fiú kényelmesen üldögélt a csendes szekerezés alatt. Kezében szinte ösztönösen mozgott az ostor s táncolt Sandri hátán, ha lassúlni érezte maga alatt a szekeret.

Múltak a negyedórák, s órákká nőttek. Mire a nap delelőre járt, kiértek a városba vezető kövesútra.

Volt valami elszomorító rendetlenség a tájon. Minden a háborúra emlékeztetett. Csépeletlen gabonaasztagok barnállottak a magasra nőtt, dús kukoricások mögött. Egy cséplőgép elhagyatva szomorkodott a félig elcsépelt asztag mellett.

Az ősz színeit magára öltő határ élénken pompázott a napfény zuhatagában. Imre fejében az apró-cseprő gondolatok, emlékfoszlányok közül frissen, erőteljesen tért vissza ismételten a hajnali ágyúdörgés hangja. S ilyenkor újra meg újra érezte a lelkét magasba röppentő izgalom jóleső örömét.

A lustán, vontatottan formába ömlő gondolatokból távoli, de egyre erősebb zaj rezzentette fel Imrét: szabálytalan ütemű csattogás, és egybeolvadó zörgés. S ahogy haladtak előre, már a porfelhőt is kivehették. Nemsokára egy széles kukoricatábla mögül nagy csapat lovas bontakozott elő. A lovasok az út két oldalán jöttek, s középen, a kövön, málhás szekerek zörögtek.

Katonáknak nézték őket. Csak amikor közelebb értek, ismerte fel őket a fiú.

— Nézze csak, Juliska néni, nem katonák ezek, hanem csendőrök!

Az út szélére húzódott előlük a szekérrel, nehogy útban legyen. A csendőrök alig ügyeltek rájuk. Egy sárga csikón göndörhajú, cigányosan fekete legény ült. Lehetett olyan harminc éves. Alacsony homlokát vastag ráncok barázdálták. Arcán mélységes korlátoltság ült, fekete szeméből nyugtalanító gonoszság sugárzott. Egy magas, hájas csendőr, csontos fekete lovával csaknem beleszorította Imrééket az árokba. Lárvaszerű, püffedt arcán az önmagával eltelt ember nemtörődömsége terpeszkedett. Egy csontosképű, visszataszító külsejű őrmester éles pillantással mérte végig a szekerezőket.

Ahány csendőr, annyi arc, mégis úgy tűnt Imrének, hogy ezek az emberek mind egyformák: arcukról, tekintetükből, tartásukból ugyanaz az undorító dölyf áradt. Abban is egymásra ütöttek, hogy lerítt róluk a kedvetlenség.

A málhás szekereket parasztok hajtották. A szekerek egyenletes zörgéséből csak olykor hallatszott ki egy-egy jól vasalt csendőrfogat dallamos kotyogása. Imrének megakadt a szeme az egyiken. Két arányos testű, egyforma, barna Nonnius-csikó húzta ezt a szekeret. A szép állatok játékosan kapkodták fejüket, frissen patkolt lábukkal kényelmesen lépkedtek a kikopott kövesúton.

— Én úgy látom, hogy ezek már menekülnek, Juliska néni.

— Szent isten, de mennyien vannak — csodálkozott Séráné.

Csakugyan sokan voltak, talán százan is és hosszú sor málhásszekér vitte a batyujukat. Imre minden félelem vagy szorongás nélkül, kíváncsian figyelte a komor csendőrarcokat.

A derűs, várakozó öröm, amelyet a hajnali ágyúdörgés idején érzett először, most ujjongó izgalommá fokozódott benne. Kaján kuncogás csiklandozta a torkát, amit alig-alig tudott elfojtani. Nevetni szeretett volna, hahotázni, hangosan, szívből. De komolyságot erőszakolt mozgékony, kifejező, tiszta fiúarcára.

— Most az egyszer végre a rövidebbet húzzátok, gőgös fajankók, urak házőrző kutyái — gondolta magában. Tiszta szívvel élvezte a káröröm különös, új ízét.

— Menjetek csak, az anyátok jó istenit — káromkodott halkan, csakhogy hirtelen támadt jókedvét leplezze.

Az oszlop közepetáján lehettek. Két málhás szekér között őszes, rövidre nyírt bajuszú főtörzsőrmester lovagolt. Látszott rajta, hogy öreg róka már. Barnára cserzett arcának durva vonásai könyörtelenséget, buta önhittséget árultak el. A csendőr kedvetlen volt, sokféle aggodalom gyötörte: az elűzhetetlen, testét-lelkét emésztő félelem, a

bizonytalan jövő feletti aggodalom, a megszokott környezet elhagyása miatt érzett lehangoltság. Fél életét azzal töltötte, hogy a parasztokat verte. Ha egy faluban sok volt már a rovásán, ha meghalt a keze között egy-egy kocsmázó legény vagy fenekedő szegényember, akkor másik faluba vezényelték és ott végezte tovább a dolgát, a gonosztevők szenvedélyével. Különösen a fenekedőket, a »komonistákat« verte igaz örömmel. Régebben soha eszébe sem jutott, hogy az elpusztult életeket, a bedagadt szemeket, a kék foltokat, az elnyomottak gyűlöletét egyszer majd számonkérik tőle. Az utolsó hónapban világosodott meg előtte, hogy nemsokára mindenért felelnie kell. Néma, kétségbeejtő aggodalom szállta meg akkor, s újra és újra felsajgott benne a rémület: mi lesz, ha a Vörös Hadsereget nem tudják megállítani a németek?

Öreg volt. Láthatóan nehezére esett már a lovaglás, furcsán fészkelődött a nyeregben, mint akinek feltört az ülepe. Imrének, aki jól tudott lovagolni, nevetséges látvány volt a nyeregben furcsán fészkelő, zordképű csendőr. Jóízűen elnevette magát. Gúnyosan vidám pillantása összetalálkozott a főtörzsőrmester véreres szemének szigorú tekintetével. Az szenvedélyes haragra lobbant s gyorsan cselekedett. Előre kiáltott, az oszlop élén haladó csendőröknek:

— Megállni! Pihenő!

Az oszlop hamar meg is állott. A főtörzsőrmester kifordította keselylábú lovát a menetből s a fiúra kiáltott:

— Állj meg csak, te kölyök!

Imrének hevesen megdobbant a szíve. Megrántotta a gyeplőt.

— Úgy látom, nagyon jó kedved van, hékás! — Erőltetetten, nyugodt hangon beszélt a csendőr. — Szállj le csak a szekérről, majd elveszem én a röhögő kedvedet. — Maga is leugrott a lóról.

Az oszlop állott már ekkor. A csendőrök átadták a lovászlegényeknek lovaikat, ők maguk nyújtózkodtak, cigarettára gyújtottak, átugrották az útmenti árkot és izzadt nyakukat törölgették. A szekerek körüli poros levegőben dohányfüst-, emberi izzadság- és szekérkenőcsszag terjengett.

Néhány távolabb ácsorgó, kíváncsi csendőr közelebb jött, a főtörzsőrmester pedig így faggatta a fiút:

— Mit röhögtél, te akasztófáravaló? Rajtam nevettél? Most persze nem vigyorogsz. Ez már nem is olyan nevetséges, mi? Te, te, alamuszi fickó. Te komonista. Majd elveszem én a jókedvedet! — Egészen közel lépett a fiúhoz, aki vigyázzba merevedve, makacsul hallgatott. A csendőrt bosszantotta, hogy Imre nem mentegetőzött,

s nem látszott rajta félelem sem. Gyakorlatból tudta, hogy ilyen esetben a hallgatás legtöbbször erőt, keménységet, gyűlöletet és a hatalommal szemben lázadó indulatot takar.

Feleslegesnek is tartotta, hogy tovább vesztegesse a szót a fiúra. Testének egész lendületét beleadva, gyakorlott mozdulattal, balkézzel pofonvágta Imrét. Pontosan kiszámított csendőrpofon volt. Megvolt a hatása, mert váratlanul érte a fiút. Imre ugyan sejtette, hogy előbb-utóbb pofon következik, de ő jobbkézről várta, félszemét egyre a főtörzsőrmester jobbkezén tartotta. Arra számított, hogyha látja a kezét emelkedni, arca elé tartja a könyökét. Ehelyett balról kapta a pofont, így még ezzel a kis mozdulattal sem tudott ellene védekezni. Az erős ütéstől piros karikák táncoltak a szeme előtt, de fájdalmat alig érzett. Furcsa zsibbadtság áradt szét a testében, s fél arcát rögtön utána lüktető melegség borította el. Izgatottsága miatt sem a fájdalmat, sem a megaláztatást nem érezte.

A második ütést jobbról kapta, ökölcsapás formájában, az arccsontját és az orrát érte. Ez már jobban fájt, mint az előbbi. Szívében dacos düh lobbant lángra. Óriási vágyat érzett arra, hogy visszaüssön, hogy ököllel a főtörzsőrmester kövér, öntelt képébe vágjon. Megtenni persze nem merte. Körülötte ott állott vagy féltucat fegyveres csendőr. Mit tehetne velük szemben? Így csak leszegte a fejét, a földre nézett, mint a bika, ha orrbavágják.

A főtörzsőrmester az ökölcsapás után ismét pofont adott. A balarcára szánta, de mivel Imre elrántotta a fejét, a fülére kapta. Az ütés nagyobb volt, mint az előbbiek s éles, idegtépő fájdalmat okozott. A csendőr gyűrűje a bőrét is feltépte, s a kis sebből megindult a vér. Ettől még jobban megvadult, két kézzel csépelte a fiút, majd hasba rúgta. A rúgás gyomorszájon érte Imrét. Nem bírta lábon elviselni az erős, hátborzongató fájdalmat, úgy összekuporodott a földön, mint a sündisznó. Keservesen nyögött, s néhány pillanatra az öntudatát is elvesztette.

Amikor a nagy fiú a földön feküdt, az eddig megszeppenten hallgató Séráné rákiáltott a csendőrre:

— Mit vétett magának ez a fiú? Semmiség miatt így elbánni a más gyerekével, szégyelje magát! — A szuszogó csendőr előtt ott állt az asszony, aki az imént még a szekéren ült és riadtan hallgatott. Most kiabált, ahogyan a torkán kifért. A főtörzsőrmester kiverte magából a mérgét. Elfordult hát és lovához lépett; felült a nyeregbe s lóhátról üvöltött rá a még mindig méltatlankodó asszonyra:

— Kotródjon a dolgára! Tünjenek el a szemem elől!

— Gyere, Imre fiam. Álljál fel — hajolt le az asszony a fiúhoz. — Szoboszlón bemegyünk az orvoshoz — s megfogta a legény karját, hogy felsegítse. A fiú feltápászkodott, leverte ruhájáról a port, megkereste kalapját s felült a szekérre.

Most már útjukra engedték őket, de Imre lángoló haragjában nem tudott szó nélkül továbbmenni.

— Ne gondolja, törzs úr, hogy annyiban marad ez; legyen nyugodt, nevetek én még akkor, amikor maga sír.

A nyeregszerszámaikat rendezgető, indulásra készülő csendőröket mintha méh csípte volna meg. Hogyisne, egy parasztlegény visszabeszéljen a csendőrnek!

— No nézzétek, kimutatta a foga fehérjét! Nem mégy sehova, hé!

Sandri zabláját egy magas, görnyedt, sárgult búzaszalmára emlékeztető hajú, fehér szemöldökű csendőr visszafogta.

— Húzzátok le a szekérről, tapossátok bele az árokba, szemtelen paraszt, — hallotta Imre a csendőrök szájából innen-onnan a ráhulló áldást.

Lehet, hogy az iménti pofozkodás újra kezdődik, ha ekkorra utól nem éri az osztagot egy fiatal, de máris erősen elhízott, kopaszodó alhadnagy. Petyhüdt arcán furcsán keveredett az elpuhultság és az alattomos rosszindulat. Fiatal csendőr-szakaszvezető kísérte, gyors ügetésben. A csendőrök tiszteletteljesen húzódtak félre előle és utat engedtek neki. Az alhadnagy Imrére nézett:

— Mi van ezzel a legénnyel?

A fehér szemöldökű őrmester válaszolt:

— Fegyverneki főtörzset kérdezze, alhadnagy úr.

A csendőr, aki Imrét megverte, leugrott lováról és vigyázzba kapta magát. Komor képpel, kelletlenül adott felvilágosítást:

— Ez a legény veszedelmes komonista, kérem. Igen röhögött, amikor meglátott bennünket. Megkérdeztem, mit nevet, s még neki állott feljebb ... — Elismételte, amit Imre az imént mondott. A pofonokról persze nem szólt.

Az alhadnagy húsos arca elkomorodott, szeme fenyegetően összeszűkült. Rideg könyörtelenség villant a szemében, mint a támadásra induló vaddisznóéban.

— Az oroszokat várod, öcskös? Majd adunk mi neked oroszokat! Akasztófáravaló! Még az orrát sem tudja rendesen megtörölni, már politizál.

Elfordult Imrétől, s kurtán kiadta a parancsot:

— A suhancot magunkkal visszük. Fegyverneki főtörzs, gondoskodjék róla, hogy a túlterhelt szekerekről rakjanak át holmit az övére — mondta s ellovagolt az oszlop elejére.

Hiába szaladt utána Séráné könyörögni, hogy eressze el őket. Hiába hajtogatta, hogy nem az övéké a fogat, az alhadnagy nem hallgatta meg:

— Maga értelmes asszony, menjen csak haza... A fiú dolgát egy kicsit jobban megnézzük, a kocsira is szükségünk van. Mondja meg az urának, hogy holnap átveheti a füredi csendőrőrsön. Majd visszajön a forspontosokkal — intett a fuvarosok felé. — Ők is csak Füredig jönnek velünk.

— Gyere, te jómadár, s hozd a szekeret is — szólt Imrére a főtörzsőrmester s lova hátán elindult a szekéroszlop elejére.

Imre megfogta a ló zabláját és előre vezette Sandrit a rendezetlen összevisszaságban állongó csendőrlovak között.

A főtörzsőrmestert már nem találta az oszlop elején, de a csendőrfogat mellől, amelyet az a két szép Nonnius-csikó húzott, rákiáltott egy cingár, pattanásosarcú, hetyke csendőrlovász:

— Gyere hé, átrakjuk a szekeredre ezt a terhet.

Egy parasztember, valamelyik kocsis, adogatta kezébe az iratokkal degeszre tömött, ólomzáras zsákokat. A nehezebb ládákat ketten emelték át a szekérre. A lovász nem segített. Míg a másik kettő lihegve emelgette a nehéz csomagokat, ő csak parancsolgatott, fölényeskedett. Egyre hajtogatta:

— Vigyázz arra a zsákra! Ne lökd olyan durván, te, gacsos bacsó! A szekér elejére húzd azt a ládát, hogy a görcs rántaná összse a két balkezedet!

Imre hallgatott. Éppen olyan erős vágyat érzett, hogy a képébe vágjon, mint az imént, mikor a főtörzsőrmester pofozta. Mégsem ütött oda neki. Még csak vissza sem szólott.

Szerencsére hamar készen lettek az átrakodással. Ideje is volt, mert a csendőrök ismét elindultak.

A kövér parancsnok gyors iramot diktált. Imre nem győzte biztatni a lovát, hogy lépést tarthasson az előtte haladó szekérrel. Sajnálta Sandrit, neki fájt, ha végigvágott rajta ostorával. De hátulról is ösztökélte a többi szekeres. Szegény, öreg Sandri riadt igyekezettel iparkodott előre nehéz terhével.

Nem volt elég Imrének a maga baja, még a Juliska néni sopánkodását is hallgatnia kellett.

— A fene ette volna meg ezeket a csendőröket, esett volna beléjük a görcs. De te vagy az oka Imre, ha nem jár a szád, útunkra engednek. Mit mond Gergely bátyád! Mit adunk a jószágnak, de a beletekbe se tudok főzni maholnap, mert nincs egy kanál zsírom se.

Nem is tudott nyugodtan ülni Imre mellett a szekéren. Előre törekedett a lovakat kerülgetve s rimánkodott a parancsnoknak, hogy eressze el őket. Az alhadnagy hajthatatlan maradt, oda sem figyelt, hogy az asszony a lovaktól felvert porban, a sietéstől lihegve mit kiabál feléje.

Örült is Imre, hogy nem kell tovább a gazdasszony szemrehányását hallgatnia, amikor a penteháti útelágazásnál leszállott Séráné. Még az út széléről is visszakiabált a fiúnak.

— Vigyázz magadra, meg a jószágra!

★

Délutánba hajlott már ekkor a nap. Meglátszott, hogy múlóban van a nyár. Hangtalan szomorúság érződött a délutáni nap bágyadt fényözönében. Bikanyálak úsztak a gyenge széllel.

Imre, amikor első ijedtsége elmúlott, gondolkozni kezdett azon, hogy mi is történt vele. Ahogyan töprengett, egyre inkább megvilágosodott fejében, hogy a csendőr őt nem bamba parasztlegénynek nézte, hanem olyan embernek, aki örül az ő romlásuknak. Azért is nem engedték útjára, de nem hibáztatta magát, amiért visszabeszélt a csendőrnek. Félelem helyett inkább büszkeséget érzett amiatt, hogy a csendőrök őt kommunista-félének nézték.

A csendőr főtörzsőrmester gyakran szekere mellé rúgtatott. Fennsőbbséges, gúnyos képpel nézte, durva arcán epés mosoly bujkált. Imre, ha észrevette, hogy az ő szekere mellett lovagol a csendőr, tekintetét Sandri fejére függesztette.

A kadarcsparti csárda mellett, az ártézikút előtt, megállást parancsolt az oszlop élén haladó csendőralhadnagy.

— Megitatni a lovakat, s akinek nincs elég takarmánya, hozzon magának a földekről — továbbították a csendőrök az alhadnagy újabb utasítását.

Sok bosszúsággal járt az itatás, mert sok volt a ló és kevés a víz. A szomjas állatok úgy nyakalták a jóízű ártézivizet, mint bent a csárdában a csendőrök a sört. Sorbaálltak a parasztok a vödrökkel, hogy vízhez jussanak. Először persze a lovászok itatták meg a csendőrlovakat.

Imre körülnézett. Görnyedthátú, nagybajuszú, idősebb parasztember állt a szomszédos szekér mellett. Kék surckötőt és kopott, pricsnélküli, bársonyból készült magyar nadrágot viselt. Megszólította:

— Vajjon hová megyünk, bátyám?

— Tudja az a hétszentséges úristen — vonta meg a vállát az öreg.

— Maguk honnan jönnek?

— Ki innen, ki onnan. Engem Újszentannáról hajtottak el.

Imre nem hallotta még ennek a falunak a nevét. Nagyon messzi lehet. Felsajgott szívében a rémület. Mi lenne, ha őt is ilyen messzire vinnék? S ráadásul ő meg is van bélyegezve a csendőrök előtt. Hirtelen támadt aggodalma elvette kedvét a beszédtől. Az öreg sem mutatott nagy hajlandóságot a társalgásra. Nem is beszélgettek hát többet, de miután megitatták a lovakat, együtt indultak a közeli lucernaföldre, takarmányért.

Mire a lucernaföldre értek, a fuvarosok már széjjeldúrták az úthoz közeleső boglyákat.

— Jöjjön, menjünk beljebb — hívta az öreget.

Nagy léptekkel, fürgén indult előre. Meztelen talpát ügyesen csúsztatta az éles, hegyes lucernatorsokon. Imre kötélbe, az öreg meg ponyvába kötötte a takarmányt. Jó nagy háttal raktak mind a ketten.

A szekerek körül nagy volt a sürgés-forgás. A fuvarosok jó helyet kerestek a csomagok között a takarmánynak. Imre is éppen a saroglyába akarta felkötni a lucernáját, amikor odalépett hozzá a pattanásosképű lovász.

— Hallod, ezt a takarmányt hozd át az én szekeremre. Van még idő, magadnak tudsz hozni másikat.

Imre abbahagyta a kötéllel való babrálást és megütközve nézett a lovászra.

— Hogyisne, hozzon a lovának takarmányt, ha étetni akar!

A lovász jobban felemelte a hangját, mintha a laktanyában lennének:

— Hozd át a takarmányt, amíg szépen vagy!

Imre mérgesen ellenkezett. Halk, fojtott hangon, szikrázó pillantással szólott a lovászhoz, miközben megfogta a lucernaköteget, hogy a szekérre tegye.

— Menjen innen, annyit mondok, mert . . .

A lovász nem engedte felkötni a lucernát, ő is megragadta a másik oldaláról a köteget. Rángatták. Egyik sem engedett.

— Én tíz lovat itattam, bacsó, azért nem mehettem takarmányért — lihegte a lovász.

— Nem bánom én, akárhányat itatott. Ezt a takarmányt az én lovamnak hoztam.

— Megállj csak, szólok a főtörzsőrmester úrnak — próbálta ijeszteni Imrét a lovász. Nagyon restellte a kudarcát, s csak azért sem akarta engedni a takarmányt.

Imre nem engedett. Még az életét is feláldozta volna most a kis lucernáért, ha kettejük párharcán múlott volna annak sorsa.

— Mi van ott, hé! — kiáltott rájuk Fegyverneki. A benyakalt ital derűje sugárzott arcáról, amint kilépett a csárda tornácára. A lovász katonásan kihúzta magát előtte és álnok módon hazudott:

— A legény el akarta csapni a lucernámat, főtörzsőrmester úr.

Imre elsápadt, majd elvörösödött ekkora hazugság hallatán. Elengedte a köteget. A teste remegett az utálattól. Közben odajött hozzájuk Fegyverneki főtörzsőrmester. Imrére parancsolt, hogy tegye fel a lucernát a csendőrszekérre. Nem tehetett mást, engedelmeskedett.

★

Amikor Imre az újabb köteg takarmánnyal megérkezett, már indultak is tovább. Újra csattogtak a paták, zörögtek a szekerek a rossz kövesúton. A por újra felszállt, s lassan telepedett vissza a csendőrök egyenruhájára, csizmájára, az emberek izzadó arcára, a fényes, sárga nyeregszerszámokra, a lovak szőrére, a málhás szekereken púposodó csomagokra.

Imre gondolataiba merülve ült a bakon. Elképzelte, hogy ha majd benn lesz a Vörös Hadsereg és összeakad valahol ezzel a Fegyvernekivel, olyan istenesen elveri, hogy megemlegeti, míg a földön jár. Meg azon a nyavalyás csendőrlovászon is szerette volna kitölteni a mérgét. Megértetek ti mindnyájan az akasztófára — gondolta, amint elnézegette a csendőröket.

Amikor alkonyattájt csökkent a meleg, s lassan hűvösödött a levegő, csodálatosan közelinek tűntek ide a távoli hegyek. Északon a tokaji hegy magányos, nagy tömege sötétlett. Úgy látszott, mintha ez a füveslegelő egészen a hegy lábáig érne. Odébb mint ragyogó, sötét drágakőlánc emelkedett a Bükk-hegység tömör vonulata.

A nyugati ég alján a lemenő nap vörösesfényű tányéra izzott. Ez az alkonyati ragyogás megszépítette a pusztát. A szikfoltok mintha nevettek volna a szelíd fényözönben. A távoli vasutat jelző telefonoszlopok között egy vonat kúszott. Kelet felé tartott, ahonnan ők jöttek. Imre figyelte, amint egy-egy magányos őrház mellett lelassul... majd megáll, azután továbbindul. A vonat messze van, sem a zakatolása, sem a füstje nem ér el hozzájuk.

Naplemente után megélénkült a puszta. Szembe velük az úton ponyvával fedett teherautók zörögtek előre. A csendőroszlop jobbra letért az autók elől, az út szélére. Ott haladtak tovább. Szürkeruhás németek ültek a kocsikban. Közömbös pillantásuk úgy szállott el mellettük a rohanó autóval, mint a szél.

— Ahá, csak este meritek hurcolni a lőszert! — gondolta Imre kárörömmel.

A csendőrök rövidre fogták lovaik kantárszárát, mert nehéz volt most már a keskeny úton előrehaladni. Egyik teherautóoszlop után jött a másik. Imréék minden oszlopnál reménykedtek, hogy talán ez az utolsó, de egyre újabb és újabb teherautók bukkantak elő a messzeségből. Egyik-másik kocsi nyitott hátulján lőszeresládák kandikáltak ki.

Lassan egészen besötétedett. A szekerek mellett lovagló csendőrök arca összemosódott Imre előtt. Nem láthatta, hol lovagol Fegyverneki főtörzsőrmester. A mellettük húzódó kövesúton, amelyről leszorították őket, megszakítás nélkül jöttek az autók, sűrűn, egymásután. A kocsik lámpáinak a fénye újra és újra megvillant a kövesúton és az útmenti árokpart poros, fonnyadt parébokrain.

Kellemes, meleg este volt, akárcsak nyár közepén. Tiszta, csillagos ég borult a puszta fölé. De Imre most nem törődött az este szelíd szépségével. Azt forgatta fejében, hogyan szökhetne meg. Eszébe jutott, hogy tegnap este ilyenkor már behajtotta a juhokat a hodályba. Aztán ők is vacsoráztak. Hideg tejet ettek, beaprított kenyérrel, utána szalonnát. Most, hogy erre gondolt, szájában összefutott a nyál. Éhes volt. Elővette a szeredását s a szikkadt, hasadozottbélű kenyeréből, meg a kicsit már avas szalonnából jóízűen falatozott.

Nem tudta befejezni a vacsoráját, mert a csendőrök gyorsabb ütemet diktáltak, s neki ostorozni kellett fáradt lovát, hogy lépést tudjon tartani a többiekkel. Szerencsére negyedórai kocogás után újra megcsendesedtek a szekerek, mert a fuvaroslovak is fáradtak voltak már. Jobbkézfelé egy major sötétlett, szántóföldek között jártak már s előttük, nem messzire Füredet sejtette. Nem maga miatt

vágyott a pihenésre, de a lovát sajnálta, mert az reggel óta még semmit sem evett.

Alig haladtak el a major mellett, amikor éles csörömpölés hasított bele az est csöndjébe. Valahol vasat vertek hosszan, kitartóan. A hangok szinte egymásba olvadtak.

Imrének nagyot dobbant a szíve arra a gondolatra, hogy légiriadót jeleznek az ekevassal. Ha riadó lesz, meg kell állniok a csendőröknek is, esetleg bemennek a majorba, ott töltik az éjszakát, ott meg majd csak adódik valami alkalom a szökésre.

Nagy bánatára a csendőrök ügyet sem vetettek a riasztó csörömpölésre, tovább mentek, sőt éppen most gyújtott valaki az oszlop közepe táján cigarettára. Csak a beszélgetés csendesedett el egy kicsit. Még hallották egyideig a döngetett vas éles hangját, de ahogy távolodtak a majortól, a lárma egyre halkult s végül újra csend lett. Mintegy negyedóra múlva távoli repülőgépzúgás hallatszott a magasból. Délnyugat felől közeledett, majd eltávolodott kelet felé. A cigarettákat eldobták. Mindenki felfelé figyelt, de a szekérnyikorgás szakadatlanul hallatszott tovább. A német teherautók sem álltak meg, csak eloltották lámpáikat.

— Fene megeszi, elrepült a gép — bosszankodott Imre. De alighogy ezt gondolta, a motorzúgás ismét hallhatóvá lett. Ezúttal kelet felől közeledett s egyre erősbödött.

Mintha nem is egy gép volna, talán kettő vagy féltucat, ki tudja. A fiú hiába erőltette a szemét, csak a tiszta, tágas, csillaggal teleszórt eget látta. A csendőrök is nyugtalankodtak. Hol az egyik, hol a másik rúgtatott előre az úton, nézelődtek, élénken, de halkan beszéltek. Az autóoszlop megállt. Mire az utolsó gépkocsi felverte por is elült, a repülőgépek zúgása már egészen betöltötte az eget.

A csendőrök még mindig mentek előre.

És egyszercsak az égen, ahol eddig csak sötét kékség látszott, rakéta gyúlt, halvány, kékesfehér fénnyel, Egyre fényesebben ragyogott, apró, villódzó lángok táncoltak rajta. Az első után rövidesen lángralobbant a második rakéta, majd a harmadik és a negyedik, egymás után vagy egy tucatnyi. A Tisza folyásának irányában négy helyen függtek már a levegőben a rakéták, valahol Tokaj körül és lejjebb, Tiszadobon, még lejjebb Polgáron s itt előttük, Füreднél.

— Állj, légiriadó! — kiáltotta valaki, amikor az első rakéta fellobbant.

Sejtelmesen szép és félelmetes lett a puszta ebben a különös világításban. Tompa, sárgás fények keveredtek az esti homállyal.

Minden tárgyat jól ki lehetett venni, de azért nem oszlott el a sötétség sem. Az árnyékok megnőttek, hosszan, feketén rajzolódott az útra egy csenevész akácfa alakja, a szekerek tömör árnyéka. A szekérsorból fojtott lárma hallatszott. Riadt kiáltozás, mélyhangú káromkodás keveredett a nyugtalanul topogó, fülüket hegyező lovak horkantásaival.

A cigányképű csendőr mélyen hajolva, lovát kantárszáron vezetve, a közeli tengeritábla felé iparkodott. A fehérszemöldökű őrmester lova nyakára kushadva, gyors ügetésre ösztönözte lovát. Fegyverneki durva arcvonásain szorongó félelem tükröződött, amint fáradt lovát sarkantyúzta a dűlő végén sötétlő szalmakazal felé. A hájas csendőralhadnagy az útmenti árokban futott előre. Néha megállt, széjjelnézett, megtörölte izzadt arcát, de mivel nem érezte magát eléggé távol a szekéroszloptól, tovább botorkált. A csendőrök tüneményes gyorsasággal széledtek el minden irányba, de a fuvarosok előbb leszedték a lovakról az istrángot s azután a közeli kukoricásba húzódtak. A repülőgépek mintha sokasodtak volna az égen s egyre lejjebb ereszkedtek. Vadászgépek — suttogta valaki Imre közelében.

Imre a lovától nem messze, a kukoricásban feküdt a földön. Ügyelt Sandrira. De nem kellett azt félteni. Nyugodtan, öregesen bóbiskolt, világtalan félszemének kékes bogarán hidegen csillant meg a rakéták fénye. Nagyon fáradt lehetett. Eleresztette fülét, farkát. Csak kaptás elsőlábát emelgette néha, nem tudott tartósan ránehezedni.

A fejük felett tovább erősödött a gépek zsivaja. A levegő megtelt nehéz, mély búgással, s nemsokára erős robbanások reszkettették meg a földet.

— A hidat keresik — hallotta Imre ismét az előbbi hangot. Valahol a közelben suttogtak.

— Nekünk jó lenne, ha lebombáznák, nem mehetnénk tovább — válaszolt rá valaki.

Most már nem lehetett csendőrt látni a közelben. Elnyelte őket a sötétség, meg a tengeri. A gépek a Tisza körül keringtek és éppen a fejük fölött fordultak meg. Zúgott, berregett, csattogott az ég, mint a legnagyobb nyári viharban.

Valaki nyöszörgött Imre mellett a kukoricásban. Amikor jobban odanézett, megismerte. A pattanásosképű csendőrlovász volt. Imrét a diadal és a bosszú érzése kerítette hatalmába. Még a légiveszély-

ről is elfeledkezett. Csúfondárós gúnnyal nézte, mint hányja magára a lovász a keresztet. Hozzálépett.

— No hé, hogy vagy?

A másik is felegyenesedett, a rakéták fényében sárga volt az arca, mint a lábánál a levelek közül kikacsintó tök.

Nem teketóriázott vele sokat. Egyik kezével megfogta a mellén a csendőrzubbonyból szabott kabátot, másik kezével ütötte, lábával rúgta. Végül két kézzel megragadta, megpenderítette maga körül és a földrevágta. Annak se kellett több, alighogy kiszabadult Imre kezei közül, nagy léptekkel eltünt a tengeriben.

A repülők egyre köröztek a fejük felett és bombáik nyomán egyre félelmetesebben dübörgött a föld.

Imre most gyorsan döntött. Cselekednie kell. Elhatározta, hogy a lovász két csikójával szökik meg. Kifogja Sandrit az ő csomagokkal terhelt szekerükből s a csendőrfogat elé köti, a két csikó mellé. Hej, hogy vágtat majd az ő kezén az a két csikó az üres szekérrel! Nincs az a csendőr, aki utólérje.

★

Imre most a szekerekhez ment, leszedte Sandriról a szerszámot és odavezette a lovát a csendőrfogathoz. A két csikó kíváncsian szaglászta az idegen lovat. Gyorsan rendbehozta rajtuk a félig lecsúszott szerszámot, felcsatolta az istrángot, a rudas mellé kötötte Sandrit, átrakta apró himi-humiját, felült a szekérre és csöndes szóval megfordította a csikókat. Eddig nem történt semmi baj. Az emberek még mindig a repülőket figyelték, csendőr sem volt a közelben. Lassú lépésben hajtotta végig a lovakat a szekérsor mellett, nem is érte szó, csak az utolsó szekér mellől kiáltott rá valaki elégedetlen, haragos hangon:

— Ki az, aki nem bír nyugodni?

Imre nem ügyelt sem az emberekre, sem a levegőben keringő, zúgó repülőgépekre. Összecsücsörítette a száját, s cuppogva gyorsabb menésre ösztökélte a csikókat. Nem kellett azoknak sok biztatás, szaporán nekifogtak a szaladásnak. A puha porban halk kotyogással gurult utánuk a jól vasalt, könnyü szekér.

— Szaladjatok csikócskáim, bogaraim — beszélt halkan Imre a két csikónak. Később az egyiket Csillagnak, a másikat Kicsinek szólította. Egyelőre a kövesút mellett haladhatott visszafelé, tudta, hogy hol lehet letérni és egérútat nyerni a csendőrök elől, csak az volt a

baj, hogy az útelágazás messze ide, a csárdánál van. Türelmetlen és rendkívül izgatott volt. Hogy gyorsabban haladhasson, ostorral is ütötte a csikókat. Kiizzadt arcát jólesően hűsítette a gyors futástól felkavart szél.

A Tisza fölött az utolsó rakéták is kialudtak már. Bátorságot és elszántságot érzett magában, semmi áron sem hagyta volna most elfogni magát.

Míg a sötétben halkan biztatta a lovakat, meghányta-vetette a dolgot: mitévő is legyen hát most? Józan esze azt súgta neki, hogy nem maradhat Séráéknál, hiszen ott megtalálhatják a csendőrök. Ő pedig most nem adja magát csendőrkézre! — Bujkálnom kell, míg csak itt nincs a szovjet hadsereg — fűzte tovább gondolatait.

Egészen egyedül volt a pusztán. A légitámadás, legalább is úgy érezte, nagyon régen elmúlt. Csak néha-néha hallatszott a feje felett egy magános repülőgép zúgása. Most már egészen biztosan észrevették a szökését a csendőrök. Úgy ostorozta a lovakat, mint ahogy még soha állatot nem bántott. Testében vibrált a türelmetlen izgalom. — Csak a csárdáig jussak el, ott már nem találnak meg, tudom az utat — biztatta magát.

Az eddig tiszta, csillagos égre nyugat felől lassan felhők húzódtak. A homály sűrűsödött. Az útat is alig látta már. Csak találomra hajtott. Azon gondolkozott, hogy jó volna még sötétben a kunyhóhoz érkezni. Ott kifogná a jószágot, beszélne Séráékkal, s még virradat előtt tovább menne, hogyha esetleg keresik a csendőrök, ne találják meg.

Gondolataiból arra riadt, hogy a szekér erősen rázkódik. Zsombékokon táncolt a kerék. Az utat seholsem látta maga előtt, káromkodott. Megállította a szekeret és a sötétben gyalog próbált tájékozódni. Minden irányban kereste a fűben futó kocsinyomokat. De nem találta. Fáradtan, kedvetlenül ment vissza a lovakhoz. Bosszúsan megpaskolta a fáradtságtól remegő állatok izzadt nyakát.

— Eltévedtünk, fene a jódolgotokat!

Arra gondolt, hogy befogja az öreget az egyik csikó helyére, Sandri tudja az utat a Pentehát felé, majd csak elvezeti őket. Fellépett a felhércre, hogy kivegye a szekérből a hámot. Innen széjjelnézett a sötétben, s valami hosszúkás szürkeség tünt elébe, nem messze a fűben. Odament, hát egy jókora deszkadarab volt. S ahogy lehajolt, nagy örömére keréknyomot látott húzódni a deszka mellett.

Hajnalfelé járt már ekkorra az idő. A sötétség mintha kissé felengedett volna: messzebbre látott.

Jóideig ácsorgott a pihenő, fáradtságtól reszkető lovak mellett. Feszülten hallgatózott. Éles füle minden neszt meghallott. Nem múlott el egy perc sem anélkül, hogy ne halott volna ezerféle ismeretlen, érthetetlen zajt, mocorgást, neszezést. A harmatmosta éjszakai levegőben meghallotta a bagoly szárnyának suhogását, az éjjeli bogarak zizegő zúgását. De bármilyen erősen fülelt is, embertől vagy lovaktól származó zajt nem hallott.

Megnyugodva ült fel újra a szekérre. Éppen indítani akarta a lovakat, amikor távolbafigyelő fülét ismerős hang ütötte meg. Nem nyugat felől érkezett. Imre felújjongott mint a kisgyerek: megdördültek az ágyúk! Tisztán, erősen, mintha a szomszédban sütötték volna el őket. Telthangú, ismerős dörgések, sűrű egymásutánban. Szíve nagyot dobbant. Olyan határtalan öröm szállta meg a lelkét, mint amilyen határtalan volt a feje fölött kéklő égbolt.

Közévágott a csikóknak s gyors vágtában haladt arrafelé, ahol a pirkadat első, hasadó fénypászmái megjelentek a keleti ég alján. Mintha az ágyúszó hatalma felszaggatná az éjszaka sötétjét.

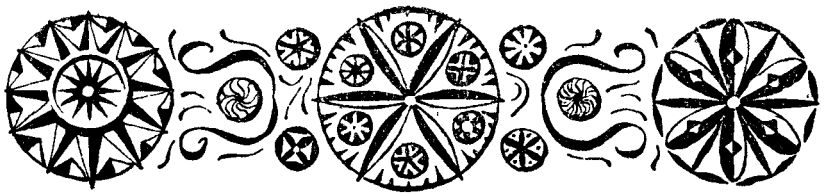

TARJÁN ISTVÁN

MEGVÁLTÓ KARÁCSONY

Esteledik.

Mocskosszínű felhőrongyokat kerget az északi szél, az elnyűtt utászcsizmák cafatai között szortyog a sár. Hideg, decemberi sár. Menekülő teherautók, ágyúk kerekei, vánszorgó bakák, utászok lábai, szomorúan ügető huszárok lovai vágták föl a fagyott útból.

Jónás Bálint, huszonkétéves alföldi cselédgyerek, az első szakasz golyószórósa, csak megy a szakaszban némán, a szeme sem rebben. Nagylábaujját minden lépésnél megmozdítja, hogy meg ne fagyjon a beszivárgó hideg létől.

Szó nem esik köztük; legföljebb annyi: »vigyázz, hátul teherautó-oszlop... Iszkolnak a svábok...« Aztán néha keserű káromkodás vegyül a csizmák cuppanásába. Senki nem kérdezi, miért káromkodnak, a sár miatt-e, az erősödő fagy miatt-e, vagy azért, hogy a német ponyvás teherautón utazik még akkor is, ha az oroszok már szétszórták, akár a pelyvát?

Mert csunyán szétverték az egész ármádiát pár nappal azelőtt, Hernádzsadánynál, 1944 december 18-án.

Ezen rágódik Jónás Bálint. Hogy hogyan történt?... Nem sok ideje volt még megemészteni a dolgot, a háború első ízelítőjét. Mert jóllehet, májusban vagonozták be őket Óbudán, a frontra, eddig a napig nem sokat tudott a háborúról. Ekkor ismerkedett meg vele. Az ágyúdörgést még Ukrajnában is csak olyan messziről hallotta a nyáron, hogy inkább tompa bagolyhuhogásnak, elfojtott dobolásnak vélt egy-egy sok-sok kilométerre lezajló gyilkos pergőtüzet... Ennyi volt neki akkor még a háború, hiszen az utászok nem vettek részt a harcokban, hanem hidat, nagy, mintegy háromszáz méteres fahidat

építettek »hátul«, a Sztrij folyón, mint az ezredes mondta: a dicső visszavonuláshoz... Építette, ahogy huszonkétesztendős erejéből csak tellett. Aztán a Kárpátokban döngölték az utat, ingoványos, süppedős szurdokokban, megint csak a visszavonuláshoz. — Meddig még? — hallatszott akkor már köztük. — Hajjaj! — mondta fásultan egy-két idősebb, akik közül nem egy már a Don-kanyart is megjárta két évvel azelőtt.

Jónás Bálint akkor már örült, hogy utásznak sorozták, mert látta, hogy a bakák elcsigázva, holtfáradtan, révült tekintettel vánszorogtak hátra a hegyi ösvényeken. Ezek, ha a harcokról kérdezgették, csak legyintettek, ezzel fejezték ki mindazt, amit éreztek.

Benne a harcok közvetlen közelsége csak olyannak rajzolódott meg, ahogy még apja szokta volt mesélgetni az első háborúról, amikor az öreget Asciagónál kerülgette a halál.

Aztán az állandóan váltakozó tájak, falvak, emberek tolakszanak elő emlékei közül, amikor visszafelé meneteltek a Kárpátok völgyeiben, vagy ahogy később pontonokon úsztattak le a Tiszán... Akkor még tetszett is neki a háború, mert annyi mindent láthatott, amennyit azelőtt soha. Akkor még örült is, hogy mennyi mesélnivalója lesz majd, ha egyszer hazakerül, hogy itt járt, meg ott járt, hogy milyen magasak a Kárpátok, s milyen sebes folyó a Tisza, meg hogy a ponton hogyan szaladt rá egy ködszőtte hajnalon valami koronátlan, vízalatti fűzfa törzsére. Ennyi élményt ő, a major mindenes napszámosa egész életén át sem gyűjthetett volna, ha nincs háború.

— Kaland az egész — vélte, mert tudott ő már egyetmást a mindennapi megszokottságból kizökkentő dolgokról, hiszen olvasott egy ládára való füzetet Rinaldóról, sőt Jelky András kalandjaira is emlékszik.

Csak azt nem tudta Jónás Bálint, hogy ezt a háborús kalandot nem a magafajtájának tervezték el.

Nekik úgy mondták, hogy a hazát kell védeniök. Eleinte valóban úgy hitte, hogy Ukrajnában kell a hazát védenie, aztán a Kárpátokban, aztán már maga sem tudta, hogy hol. Mert senki sem tudta. Arra nem is gondolt, hogy hol az ő hazája, vagy mi a hazája, hogy a haza micsoda neki? Valami virtus-féle ágaskodott benne, aminek még az elemi iskolában vetették meg az ágyát, s amit a leventeórákon szajkóztattak be vele, hogy magyarnak lenni dicsőség, mert a magyar a világ első, legerősebb népe. Többre nem is emlékezett, talán többet nem is mondtak erről, s mivel a majorban nem akadt le-

gény, aki őt a földre tudta volna teperni, hát egyszeriben érezni kezdte ereiben a vakká tévő zsibongást, hogy magyar, mert hiszen erős, mint a tuskó.

December közepe táján azonban már kezdett tótágast állni benne az eddigi hit. Már föltette egypárszor magában a kérdést, hogy ha a magyar a világ legelső népe, ahogy tanították, akkor miért vonul folyvást visszafelé az oroszok elől, sőt, mivel a románok is támadták a Hernád folyónál, azok elől is. Vagy pedig, valahányszor csak beszállásoltak egy-egy faluban, magyar faluban, a saját hazájukban, miért kellett nekik fészerekben, istállókban meghúzódniuk, ha netán németek is voltak a faluban? Mert a lakóházak a németnek kellettek, akik közül legföljebb ha kettő aludt egy-egy szobában. A magyar katonának csak »weg, lóz« jutott... Bár a tisztek jól megférték a némettel. Együtt ittak-ettek, tudja ő jól, hiszen még őrséget is kellett adni a dáridókhoz. Eleinte fittyet hányt ezekre a dolgokra, mert úgy gondolta, hogy a németek urak, a tisztek is urak, s ugyan mi szokatlan van abban, hogy az úr jobban él még a háborúban is? Hiszen azért úr.

Hernádzsadány óta azonban érzi, nyílik a szeme. Szinte látja Gecsét, a falut, a folyó jobb partján, ahol el voltak szállásolva. A falutól egy kilométerre folyik a Hernád, a túlsó partján van Zsadány. Fölötte karéjban emelkedik egy magas hegy.

Az emlékezetes nap reggelén érkeztek Gecsére, mintegy húsz kilométerre délebbről, Szurdokról, ahonnan a románok nyomták ki őket. Itt még csöndesen ment a dolog, mert a századparancsnokuk hajnalban megneszelte, hogy baj lesz, ezért nagyhirtelen átsuttyantak ebbe a faluba, ahol Jónás Bálint megismerte a háborút és ahol kezdte megérteni, hogy semmi köze az egészhez...

A délelőtt még csöndes volt. A falu mozdulatlanul kushadt a kassai országút mentén. Az istállóban, ahol tanyát vertek, csöndesen kérődzött a jószág. Szinte úgy érezte, mintha otthon lenne, a jó meleg istállóban.

Dél felé aztán páncélos személygépkocsi zúgott végig a falun. Először egy, aztán kettő, három, négy. Német tisztek ültek bennük. Hirtelen rákanyarodtak az országútra és robogtak északnak, Kassa felé.

Ekkor már sejdített valamit Bálint. Különösen, hogy az idősebbek, akik a Don-kanyart is megjárták, kesernyés megjegyzéseket fűztek a látványhoz. Volt, aki azt mondta: »nna, kezdődik a cirkusz!...« Aztán jó fertályóra múlva ponyvázott teherautók robogtak el az úton,

szintén Kassa irányában. Hosszúorrú, szemüveges németek bámultak ki hátul.

Különben még minden csöndes volt. Szakaszparancsnoka, a hadapródőrmester, kiment a ház kertjébe és távcsövével átkémlelt Zsadányba, mert onnan várták a vészt.

Izgalmas percek, negyedórák következtek. Már az a hír is járta, hogy Zsadányba betört tíz orosz páncélos. De ez nem volt igaz, hiszen tüzér lőszeres kocsik igyekeztek arrafelé.

Szótlanul fogyasztotta el a babgulyást, aminek ugyan a gulyáshoz semmi köze nem volt, s a babhoz is csak annyi, hogy egy-két babhéj úszkált a zagyva lében. Ezen azonban már nem ütközött meg, mert megszokta. Meg aztán a többi is szótlanul evett, mintha nem is látná, amit szürcsöl.

Csak ettek, ki a jászolnak támaszkodva, ki állva, ki ülve, Jónás Bálint a küszöbön kuporogva.

Hirtelen lárma robbant be az udvarra, mint amikor a nagy, téli nyugalomban hasadni kezd a jég.

Tette le a csajkát, kanalat és rohant ki a kapuba. Szeme-szája elállt, ahogy az utcára nézett.

Bakák rohantak Zsadány felől, be a faluba, kocsik robogtak eszeveszett iramban, olyik előtt hajtó nélkül vágtáztak a lovak.

— Mi történt, öregem — kiáltott oda egy nagybajszú bakának, aki futtában azzal bibelődött, hogy kiakassza nyakából az átalvetett Mausert.

— Vége ecsém a világnak — kiáltotta az vissza és vágta bele puskáját az árokba, csakúgy freccsent a sár.

Ahogy elpillantott a folyó innenső mentén lévő mezőre, futó katonákat látott, akik a kassai országút felé igyekeztek.

— Mi történt itt? — de nem sokat töprenghetett, mert sustorogni kezdett a levegő és a kert alja nagyot reccsent. Aztán még egyet. Két akna csapódott a kert árkába, a falu szélére.

Már maga sem emlékszik hogyan, oly gyorsan peregtek az események, de azt nem felejti el, ahogy Kelényi főhadnagy, a századparancsnoka előkerült valamelyik zsírosparaszt házában berendezett szállásáról és egzeciroztatni kezdte őket, hogy eddig az utászok úgyis csak lazsáltak, most végre megmutathatják, mit tudnak.

Nem szerette a főhadnagyot, mert alig volt nála egy-két évvel idősebb, mégis úgy bánt még az öregebbekkel is, akár a kapcájával. Állandóan lemarházta őket, a fiatalabbnak meg másfajta titulus ritkán jutott, csupán ennyi: taknyos. Ő rá sem hederített, hiszen a ma-

jorban, odahaza sem szokott különben beszélni vele az intéző, de még az ispán sem. S a főhadnagy több is azoknál, hiszen tiszt, meg aztán háromezer hold földje van az apjának.

Fölrémlik előtte a kép, ahogy a főhadnagy szétosztja a századot. A zömét a falu alatt helyezte el, a kert alatti árkokban, őt, mivel golyószórós, a lőszeressel együtt a hídhoz. Nem is tudta, hogy a híd alá volt aknázva, s hogy Czibulya szakaszvezető másodmagával már egy órája leváltotta a németeket. Káromkodott is Czibulya, hogy most, amikor nem babra megy a játék, a német itt hagyta a robbantást és neki kell begyújtani a zsinórt, ha az oroszok ráérnek a hídra...

S csak hasaltak ott, az út oldalán, de semmit sem láttak. Csupán Kassa felé nyüzsgött az országút... Egyszercsak elbődült a túlsó parton lévő hegy, s röviddel rá, közel a mezőn úgy potyogtak a gránátok, mintha kosárból szórták volna.

— Katyusák! — kiáltotta Czibulya és hasonfekve intett, hogy húzódjanak le az árokba. Ekkor vette észre, hogy a mezőn tábori ágyúk vannak fölállítva, de úgy kúszik a tüzérség hátra, a falu felé, akár a hernyók.

— Félsz, Bálint? — szorította meg kezét a szakaszvezető, ahogy mellette hasalt az iszapban. — Ne félj, a hidat nem lövik. Azon jönnek majd át.

— De ha mégis fölrobban mellettünk? — aggódott, mert tudta, hogy a németek nem szoktak takarékoskodni a hidak alápakolásával.

— Attól nyugodt lehetsz... A gyutacsokat kiszedtem — hunyorított a másik.

Azt hitte, eszét veszti. Sustorgott a levegő, mintha boszorkányok nyargaltak volna a magasban, aztán földet okádott a mező, füstöt köpött a föld a gránátok százaitól... A félelem hol áttüzesítette, hol megfagyasztotta és ő csak kaparta a földet, hogy minél mélyebbre bújhasson. Czibulya nem egyszer szólt oda neki: »Ne félj, Bálint!«

Húsz percig, ha tartott a pergőtűz, de neki örökkévalóságnak tűnt. Csak Czibulyán csodálkozott, hogy milyen nyugodt. Féloldalvást fekve még cigarettát is csavart... Aztán megszólalt: gyerünk, és kúszni kezdett a falu felé.

— De a híd!?...

— A híd azért híd, hogy álljon — és kúszott tovább szaporán.

Mit tegyen?... Hogy ő is?!... Mikor a főhadnagy úr ráparancsolt?... És ekkor észrevette, hogy a híd túlsó végén orosz katonák kúsznak a vastraverzek között és szerelik ki a robbanóanyagot.

Rájuk lőjön?! ... Eh! ... Ha egyszer Czibulya is elment. Pedig ő szakaszvezető ... Most ő, Jónás Bálint kezdjen egyedül tűzharcot? ... Nincs idő a töprengésre, vállára csapta a golyószórót és semmivel sem törődve, a töltés mellett nekivágott a falunak.

— Bálint! ... Báálint — kiáltotta feléje Czibulya szakaszvezető, ahogy az első házhoz ért. — A többi már mind elment Kassának. Még a katyusázás alatt. Láttam ... Először a főhadnagy iszkolt el lóháton, aztán a hadapród, végül a többiek.

— Maga?

— Nekem még dolgom van itt, a faluban ... — valamit még mondani akart, de megint vonítani kezdett a hegy és úgy szétrebbentek, mint a madarak, ha a vihar szelét érzik ... Aztán már nem látta Czibulyát ... s ő hasonmászva, a kerteken át elevickélt az országútig.

Arra is tisztán emlékszik, hogy alkonyatkor szántásokon bandukoltak, mert az úton annyi volt a szekér, gyalogos, lovas, hogy alig mozdult a tömeg. Aztán egy orosz repülő suhant el a magasban, de olyan hirtelen, hogy alig volt idejük földre vetni magukat. De csodák csodája, nem lőtt a gép! Utána még hat repülő jelent meg fölöttük vagy száz méterre. De azok sem lőttek. Pedig halomra géppuskázhatták volna az úton összegubancolódott tömeget. Mégsem lőttek, csak köröztek, keringtek a fejük fölött, mintha Kassa felé kísérték volna az egész menetet, bele a szuroksötétbe.

— Ezek a szovjet gépek úgy terelnek bennünket hazafelé, akár a birkákat — rágta a csibukját egy idősebb tüzér.

— Csak az akol messze még — jegyezte meg keserűen egy másik.

Egyre mentek és Jónás Bálint érezte, hogy fél. Fél, mert teli van titokkal, homállyal minden. Titok az is, hogy miért nem lőttek az orosz repülők, nem érti, hogy Kelényi főhadnagy miért ugrott meg a lován, s miért nem feküdt vele ott a hídnál, mikor annakelőtte olyan hetykén verte a mellét, és homályos, hogy Czibulya szakaszvezetőnek mi dolga akadt a faluban, amikor az oroszok kilométerre ha voltak tőlük.

Kassán aztán még több élményben volt része. Ahogy összeszedelőzködtek a nagy laktanyában, kiderült, hogy ez is hiányzik meg az is. Czibulya sem jött meg. Ekkor hallotta róla, ahogy a főhadnagy sziszegte a fogai között: »piszok kommunista!« — A Czibulya? — döbbent belé. Mikor olyan rendes ember ... Valósággal apjuk volt ... S milyen nyugodtan szítta a cigarettát, ott a hídnál ... Kinizsit,

Hunyadit képzelte el ilyennek, nyugodtnak, erősnek, bátornak . . . De akkor miért nem robbantotta föl a hidat? Mert híre jött azóta, hogy a híd épségben maradt, s az oroszok átjőve rajta, azóta már karéjban támadnak Kassa felé.

Azert menetelnek ők is éjszaka, tovább, mindig hátrafelé. — Meddig még? — kérdezi magától Jónás Bálint.

Nem szól senki, csak lépkednek némán, összegörnyedve, mert fáradtak és erősödik a fagy. A hold előbújt a felhők mögül és olyan az egész táj, mintha temető lenne, amelyben gyászmenet bandukol.

Aztán valaki halkan beszélni kezd: »Ha nem állítjuk meg Szlovákiában sem az oroszt, kivisznek bennünket Németországba!«

Jónás Bálint csak figyel, most már pislogni kezd, mert valóban érdekeseket mondtak.

Németország?!... Mi köze neki ahhoz?... Ő bizony nem megy!... Nem hagyja el a hazáját.

Csak azon tünődött egy darabig, hogyha valóban Németországba kellene menniök, a Kelényi főhadnagy csak úgy itthagyná-e a háromezer holdját?... És itt rádöbbent, hogy neki nincs háromezer holdja, csupán az élete, a két erős karja, meg öreg szülei, meg a kishúga, meg a bátyja... És ha a Kelényi abban reménykedik, hogy visszaszorítják az oroszokat, azt is a háromezer holdjáért teszi. Hogy ő, Jónás Bálint megint napszámos legyen, ha nem is nála, de egy másik Kelényi uradalmában?... És még ő hasaljon a tűzben a golyószórójával, míg Kelényi kényelmesen védett helyre lovagol?...

— Te talán hazafelé gondolsz, he? — böki oldalba Balázs István öregutász.

— Én? — rezdül föl. — Lehet...

Mennek tovább, szótlanul.

És hogy Balázs oldalba bökte, eszébe jut, hogy hiszen odahaza most karácsonyra készülnek.

— Karácsony... Mennyire szépek is voltak a karácsonyesték... Akkor érezte valamelyest embernek magát. Tisztának. Hiszen azt tanították, hogy isten fia is istállóban született, még rozogább istállóban, mint amilyenben ő szokott aludni, mert való igaz, hogy az uraság sok gondot fordított az istállóra. Még föl is követtette, ha a cselédházat trágyával kevert agyaggal döngölték is le.

Karácsony!... Maga a szó is olyan melegen járja át, hogy szinte nem is érzi a dermesztő fagyot.

Az egész táj hideg, a holdsugár is, s az útszéli pocsolyákban sarkantyút vet a fagy.

Fehér tábla jelzi, hogy község közeledik. Betűzik is a holdvilágnál: Jászó.

S valóban, az útkanyarnál már látni a községet. Inkább kisebb várost, ahogy lenn, a völgyben szunnyadnak a hófödte házak.

Éppen éjfélt ver a toronyóra, először a megszokott, falusi hangon, aztán mély zengéssel, amiből megállapítják, hogy két templom is van.

— Legalább holnap lesz hová mennünk éjféli misére — mondja hátul valaki, de érzik a hangján, hogy gúnyból mondja.

— Ha addig ugyan nem az angyalokkal jövünk le a mennyből — szitkozódik a másik.

Jónás Bálint nem szereti az istentelen beszédet és azért örül, hogy beértek a városka terére.

Már ott állomásozó alakulatok járőrei cammognak a házak mentén, kezüket dörzsölgetik, s aprózó medvetopogással vegyítik a lépést, mert a hideg majd megeszi az embert. A téren kocsik, körülöttük aprócska tüzek. Guggoló katonaköpenyek a tűz körül, napok óta csak hóban mosott kezek áldólag merednek a lángok melegére. A felgyűrt köpenyekből rosszkedvű, borostás arcok bámulnak a pattogó zsarátnokba.

— No, ide is betette Hitler a lábát — káromkodja el magát valaki; ezzel aztán eloszlik a remény mindenkiből; hiába remélték a meleg szobát, istállót, a szabad ég alatt kell tanyázniok.

— Minden ház foglalt már, emberek — tér vissza szakaszparancsnokuk, a hadapród, aki Kelényi főhadnaggyal jött autón előre szállást keresni. — Rendezkedjenek be, ha lehet, az udvarokon, de ne csináljanak nagy tüzet, mert tíz kilométerre vagyunk a vonaltól, idelát az orosz. — Azzal el is megy és mindegyikük tudja, hogy neki lesz fedél a feje felett, párna a feje alatt. Meg a főhadnagy úrnak is.

Dermesztő a csend. Tíz kilométerre az orosz, s egyetlen puskalövés sem hallatszik. A téren vacognak a katonák, a szobákban németek hortyognak.

És hát mit csinálna az ember mást, ha nem akarja, hogy beléje fagyjon a szusz: elindulnak egyenként, párosával az utászok, megnézik a városkában szanaszéjjel topogó, görnyedező katonákat. Hátha földire akadnak, komára találnak.

Jónás Bálint is elindul a kőhíd felé, mert ideérkeztükkor észre-

vette, hogy ott többen kuporognak a tűz körül... Nemcsak a melegre vágyik; annyira átfázott lába, teste, hogy már nem is érzi a hideget. Belülről ösztökéli, hajtja valami. Úgy érzi, nagy titok kulcsát találta meg, csak még nem tudja, hol, mit nyisson meg vele. Emberek, új arcok látására vágyik, többre, mint amit eddig látott. Hallani akar másokat is erről a háborúról, mert a szakaszban csak a gyanú, a sejtés bújkál, akár a holdvilág — mire kibújnék teljes képében a felhők mögül, egy másik felhő már el is takarja.

Az új társaságban, ahogy egy-egy gépiesen mozgó kéz megpiszkálja a tüzet és a hunyorgó parázs lobot vet, benne szintúgy fölizzik mindaz, amit látott, s amire eddig eszmélni kezdett.

— Hát te, öcsém? — fordult feléje egy idősebb baka. — Titeket is idehoztak?

— Ide.

— Legalább többen pusztulunk el — és belehajít a tűzbe egy darab fenyőgallyat. — Mert elpusztulunk, öcsém...

Bálint csak hallgatja. A gondolat, hogy el is lehet pusztulni, belényilall... Ő nem akar elpusztulni!... Élni akar!... Hiszen még nem is élt!... Homályos sejdítése van mindössze az életről. Megvillan előtte, akár a lidércfény és kísérti, hogy megismerje.

Odatelepszik a többiek közé, nézi ő is a parazsat... Mintha a búboskemencében, otthon hunyorogna az a parázs... Otthon... Karácsony... az oroszok nem szeretik a kisjézust... hiszen a papokat, az isten, a kisjézus szolgáit elzavarták. Így tanították az iskolában, a leventében, meg a szakaszparancsnoka is mondta néhányszor.

De hallga csak! Szorosan mellette beszélgetni kezd két baka.

— A germán megadta a csuhásoknak.

— Úgy köll nekik. Tőlünk sajnálták a fedelet... Pedig a küldöttség csak azt kérte, hogy a klastrom folyosóin tanyázhassunk, mert idekinn megesz bennünket az isten hidege. Azt mondta a főnökük, hogy nem lehet a szentatyák ájtatosságait zavarni... Persze, féltek, hogy tetűt kapnak tőlünk... De azért mi védjük őket az orosztól, az anyjuk... — és megkacskaringózza a végit, mint amikor karikásostorral cserdítenek valakinek a nyakába.

Bálint most sem rezzen meg, pedig nem szereti, ha káromkodnak. A csunya szó értelmét talán nem is fogja föl; a beszélgetés veleje, a magja érdekli.

— A germánok nem sokat kukoricáztak — kezdi megint az első baka. — Mikor már nem volt több szállás a házaknál, azok

bizony bementek a szentatyákhoz. Mit csináltak, mit nem, de egy őrmesterük, aki gagyog valamit magyarul, elmesélte, hogy tíz papot összehajtottak egy szobába, az üresen maradtakba meg befeküdtek ők... Addig minden szentatyának külön szobája volt ... Az még semmi... A klastrom papjai, nem is tudom hány bödön zsírban sült disznóhúst falaztak be a barlangban... mondják, tán húsz szekérrel... Hogy zabálhassanak, ha itt átment a front ... Valaki a civilek közül besúgta a germánnak, az meg kiszedte mindet. Persze éjjel, a múlt éjjel, hogy mi magyarok meg ne lássuk, nehogy odadugjuk a pofánkat a kondérhoz... Hej — vet a parázsra egy marék forgácsot, hogy élesen szisszen a láng, akár a gyűlölet.

— Nincs is isten az égben! Hogy ezt hagyja!... Mi itt fagyunk, egy hete nem mosdottunk, esszük a zabkenyeret... De azér' megdögleni mi döglünk meg, mint a kutyák!... De megérdemeljük, meg mi! — mondja a másik elmélázva s guggoló térde között lógatja kezét, ahogy a hunyorgó tüzet bámulja. — Mert a románnak volt esze... Az fölmondta a germánnak a sógorságot... Még augusztusban... Az átállt... Most már az is csépeli őket... meg minket is... Csak mi vagyunk hülyék... meg gyávák is... Ezekért a nyüvesekért... Hát miért? Miért? — fordítja égő szemét Bálint felé. — Nem mondanád meg, öcsém, hogy miért?... A németért, aki kitúr a házadból, aki belefekszik az ágyadba, te meg itt kuporogsz, hogy megesz a fene?!... Vagy a szentatyákért, akik a lelked üdvösségéért imádkoznak, de azért ők tömik degeszre a hasukat disznóhússal?... — és száll cifrán a szó, a köpenygallérokból lekókadó fejek fölött.

A papok?... Bálint csak egy papot ismert, az öreg falusi káplánt, aki minden vasárnap kijárt hozzájuk a pusztára misézni, de az olyan szépen beszélt mindig istenről, meg a felebaráti szeretetről, hogy aki úgy tud beszélni, az csak jó ember lehet... Igaz, hiszen isten szolgája a pap... Ő ugyan nem látott még klastromot, de abban is papok vannak... Nem lehet... nem igaz — ellenkezik benne valami. — De hiszen ketten is mondták!... S jóval idősebbek nála!... Az egyik már harmadik éve a fronton...

— Holnap karácsony — buggyan ki belőle.

— Karácsony — kondul meg az egyik baka hangja. — Nekem már a harmadik ilyen karácsony... Negyvenkettő óta fronton töltöm, öcsém, a karácsonyt... Kétszer voltam mindössze otthon. Egyszer két hétre, másodszor meg egy hónapra; aratni, hogy éhen ne

vesszen a család... Tavaly legalább fedél alatt voltunk karácsonykor... meg enni is volt mit...

A sok ember beesett arcán kísérteties táncot jár a parázs fénye.

Végre hajnalodni kezd, de az átvirrasztott, átfagyoskodott éjszaka után a nappal se különb az éjszakánál.

Jónás Bálint megy vissza szakaszához, visszakullog többi társa is. Tekintetük üres, réveteg, akár a megfagyott pocsolya. Egyikük rátalált egy fáskamrára, odamennek, legalább fedél alatt virrasszák át a nappalt. Mert virrasztást, kétségbe, reménytelenségbe béklyózott virrasztást hoz a nappal, hiszen tíz kilométerre az orosz s ki tudja, mikor kezdi a támadást.

Az utakon behúzott farkú lovak ágyúkat vontatnak a vonal felé. A hajtók mintha odafagytak volna az ülésre, mozdulatlanul fogják a gyeplőt. Akárha temetésre vánszorognának.

Dél felé a hadapród meglátogatja őket, rendben van-e a puskájuk, de nem is nézi, csak kérdi. Abba is beléfagyott a regula.

Ebédre meleg löttyöt kapnak, pár szem bab tarkítja a zavaros let.

— Ebből először a babot felejtették ki, aztán a zsírt, aztán a sót — tréfálkozik valamelyik kesernyésen, s hörpölik mohón a levest, hogy táncot jár sovány nyakukon az ádámcsutka. — Persze, a német megkapta már a szeretetcsomagokat, sajtot, csokoládét...

— Vigasztalódjatok, pajtik, holnap is ilyen ebédünk lesz — mondja Balázs István öregutász, aki sok rossz napot látott már az életben, meg a fronton is öreg róka már. — Pedig holnap karácsony!

Karácsony! — bizseregve szalad át Bálinton a leves melegével együtt az emlékezés.

Alkonyba fordul a nap, amikor megint jön a hadapród.

— Templomba megyünk, emberek. Az éjféli misét most tartják meg a kolostorban, mert hátha éjjel támad az orosz... Hozzák magukat rendbe!

— Legalább megmelegszünk a templomban — morogja Balázs István, ahogy helyére teszi kenyérzsákját. — Bálint, te mért nem hozod magad rendbe? — bök a csizmája felé, amelynek orrából kikandikál a kapcadarab.

Gyűri befelé Bálint a rongyot, most vette észre, hogy elvesztette a drótot, amely eddig összefogta a tátongó rést. Körülmatat a fáskamra gerendáján, tudja jól, ilyen helyen mindig akad szükségszuszterkellék, s a többiek még össze sem verődtek az udvaron, új dróttal a csizmája orrán ő is ott topog, hogy a sorakozóban megta-

lálja helyét. — Akár a megdrótozott disznóorr — jut eszébe, ahogy lepislant csizmájára.

A templom már csaknem megtelt katonával. Elől a tisztek, köpenyén prémes gallérral a legtöbbje, egy merevfejű ezredes orrán úgy csillog az aranykeretes szemüveg, mint a kard pengéje.

Az oltár két oldalán egy-egy hatalmas angyal, alig fedi mezteleségüket valami lenge lepel.

— Tetszik, Bálint? — hunyorít rá csöndben Balázs István öregutász, mert észrevette, hogy tekintetét hosszasan ottfelejtette az angyalok idomain. A fiatal legény nem szól semmit, szeme végigfürkészi a falakat, amelyeken stációs-képek sorakoznak egymás mellett. Rajtuk Krisztus számtalan változatban. Szenvedő arca esdeklőn az égre tekint.

Bálintban megmoccan valami; ő is szenved. Szenved, mert nem érti az egészet. Az oltáron arany, cifraság, de körül is, mindenütt, föl, egészen a templom magas kupolájáig — közbül pedig Krisztus, rongyosan, megverten, véresen...

És ekkor felharsan az orgona. A feje fölött szól, a kóruson, de észre sem vette, megint Balázs István figyelmezteti rá: »ni, te, hogy a csudába? Ezt meg ott nyomkodják elől, az oltár mellett!«

S valóban, a sekrestye ajtajánál egy falusi harmónium-féle van, mellette egy kopasz pap, ültében hajladozik a zeneszerszám fölött, kövér ujjait játékosan futtatja a billentyűkön — s mégis, a hangok nem elölről, hanem hátulról, fölülről töltik be isten öblös hajlékát.

— Villanyorgona — száll szájról szájra valamelyik okosabbtól csöndben a felfedezés, s Bálint töpreng, hogy ilyen is van a világon?

— Sok pénzbe kerülhetett — toldja meg Balázs, s a szeme megvillan.

Az orgona harsog, trillázik, a sekrestyéből öt pap jön ki. Elől kettő, középen egy nagy, kövér, emögött megint kettő.

Bálint megsejti, hogy a középső a főember, mert nagyon peckesen lép, és sapka, kis fekete sapka van a fején. Olyan, mint otthon az uradalom tehenes legényeinek, amikor fejnek. Csak jóval kisebb. Csupán a fejebúbját takarja be az óriástermetű főpapnak.

— A germánok nem jöttek el imádkozni — suttogja valaki hátul, s Bálint füle ráhegyez a beszédre, tekintete azonban nyeli a papot. — A germán? Más istenük van azoknak. Hitler. Azért lehetnek ennek a haspók prépostnak a vendégei — s ahogy odatekint, csak annyit lát, hogy minden szem a kövér papra szegeződik... Prépost. Mi az?... Mindegy. Ő itt a legfőbb, hiszen úgy hajbókolnak előtte a

többiek, mintha valami király volna. Oda sem megy az oltárhoz, hanem egy magas emelvényre lép, s a rajta lévő szépen kifaragott székre ül. De míg megteszi a sekrestyeajtótól odáig az utat, Bálint felméri tetőtől talpig. A lábán bársonytopánka, rajta gyémántos csat.

S ahogy ül, bár fejét hátraveti, kettős toka domborodik az álla alatt.

Gyémántos cipő, fénylő, kövér toka! ... Jónás Bálint önkéntelenül a csizmájára tekint, amelyen ott kunkorodik a drót ... és eszébe jut a húsz szekér disznóhús, amit eldugtak a papok ... ez a prépost dugatta el, hogy hizlalhassa a tokáját ... hogy ... hogy azért a németek most zabálják a disznóhúst éppen a klastromban, amely a templomhoz van építve ...

Rettenetes éhséget érez, és lába ujját kimondhatatlanul marja a hideg.

Az oltárnál az egyik öreg pap kétszer meghimbálja a füstölőt a szikrázó szentség felé, aztán az emelvényen trónoló préposthoz megy és az előtt is meghimbálja ... Háromszor lóbálja meg. Istennek kétszer, a prépostnak háromszor ...

— Nagy úr az a hájas — suttog megint Balázs — nagyobb az istennél. Figyeled, Bálint?

De Bálint szót sem szól ... Éppen most vette észre, Kelényi főhadnagy ültében ráborul a pad támlájára, tenyerébe hajtja fejét ... Talán a háromezer holdjáért imádkozik? De kihez? ... A préposthoz, aki ott ül a trónján, magasan, kövéren? ...

Kisjézus ... Karácsony ... Ezért születtél meg, Jézus? ... Vagy talán meg sem születtél? — hessegeti magától Bálint a kötekedő gondolatot ... Kísértés? — igen, az öreg falusi pap gyakran mondta otthon, hogy az ördög úton-útfélen megkísérti az embert ... lám, még a templomban is.

Birkózik Bálint. Önmagával viaskodik ... Ördög! ... Hátha csak kitalálás? ... S eszébe jut, hogy az oroszokra is gyakran mondták: ördög, pokolfajzat.

S végigfut rajta a hideg: mi lenne, ha most bejönnének az oroszok?! ... Kelényi főhadnagy, meg a többi tiszt, az a merevfejű ezredes is, mit csinálna? Kelényi most nem tudna ellovagolni, meg a hadapród sem, aki szintén a padban ül, bár jóval hátrább — mert rang szerint ülnek a különböző alakulatok parancsnokai. Elől az ezredesek, hátul a hadapródok ... A hátsókból több van, mint az elsőkből ... Ezredes mindössze négy van.

— A többi nem itt karácsonyozik — eszmél Bálint — ahol tíz kilométerre van az orosz.

És kezdi megint elölről a morfondírozást... Mi történne itt, ha feltárulna az ajtó és belépne egy orosz katona? Ő ugyan közelről nem látott még egyet sem, de csak ember formája van annak is, bárhogy is ördögnek festették előtte... Mit csinálna vajjon a prépost? Meg a papi énekkar, amelyik latinul hozsannázik, hogy tán az ezredes sem érti, mert nagyon hegyesen szegezi az oltár felé a fejét?!

— Azok most arról gajdolnak, hogy megszületett a Jézus — súgja Balázs István, mintha értené a fura nyelvet.

— Meg... megszületett — kapja magát Bálint a válaszadáson. Eddig csak a tekintete válaszolgatott, de hátul megindult suttogva a terefere.

— De mit csinálna ő, Jónás Bálint — kínlódik tovább — ha hátul kitárnák az ajtót?... Fegyver nincs nála... és ha volna?!... A zsadányi hídnál volt nála... amikor.. de mi lehet Czibulyával, meg azzal a néhánnyal, akik átmentek az oroszokhoz?

Ekkor veszi észre, hogy a prépostot elől-hátul visszakísérik a papok a sekrestyébe, a padban ülők megmozdulnak, az orgona megbúg, harsog. Vége a misének, amelyen megszületett Jézus, hogy... hogy észre sem vette.

Kitelé menet még visszanéz az oltárra, amelynek oldalán a két angyal meztelenkedik. Nincs bár ott, mégis látja a prépost tokáját, gyemántos cipőjét, meg a füstölőt is az öreg pap kezében, ahogy fáradhatatlanul lóbálja a papfőnök felé... Még egy pillantást vet az oldalfalra, amelyen szegény Krisztust vetkőztetik mezítelenre, mielőtt keresztre feszítenék.

Az ég tiszta, a csillagok sziporkáznak, s a csend hidegen üli meg a tájat... A katonák pedig topognak, várják a sorakozót.

— Hej, Bálint — sóhajt egy rövidet Balázs István öregutász. — De okosabb ember nálunk Czibulya... Nem azért, mert szakaszvezető!... Ne-em! Hanem, mert átment... Hiába, egy munkásembernek több esze van, mint nekünk... parasztoknak!

Még mondaná, de a hadapród sietve jön, miután, látták, figyelték, röviden, idegesen tárgyalt pár lépéssel odább valamit a főhadnaggyal... Sorakozóba verődnek, s hallgatják, ahogy szederjes szájjal beszél hozzájuk: »Katonák! Két önként vállalkozó kellene járőrbe, fel az erdőbe!«

Néma csönd. A gallérba húzott fejek még mélyebbre süllyednek. A hadapród rágni kezdi a szája szélit: »Na! Nincs önként senki?«

Bálint megmoccan. Nem érzi, nem tudja tisztán, mi célból, de messzi, nagyon messzire szeretne innen kerülni.

— Parancs — áll ki a sorból, s mint mágneshez a vas, hozzákoccan Balázs is. A többiek még mélyebbre húzzák sovány nyakukat a kosztól, zsírtól cserepet vert köpenygallérokba.

A két önként vállalkozóhoz szót sem szólnak, de szótlanságukban több a kiközösítés, mintha doronggal verték volna ki maguk közül Jónást, a fiatal katonát, meg azt a vén marha Balázs István öregutászt: ezekért a nyüvekért, önként?

Érzi Bálint a pillantásokból, de messzire néz, valahová a ködbe.. fel, a hegyre, ahol kisérteties tömörségével áll és zúg az erdő.

Akkor sincs ott az esze, amikor a hadapród kioktatja őket, dupla töltényt ad nekik, sőt, még Kelényi főhadnagy is egészen megjuhászodva veregeti a vállukat: »Csak derekasan, fiúk, ha elfogtok egy oroszt, bronzot kaptok!«

Bálint néma marad, de Balázs katonás haptákban válaszol: »Mindent a legjobban csinálunk, főhadnagy úr!«

Aztán nekivágnak a hegy szerpentinjének és az erdő hamarosan elnyeli őket... És csak mennek szótlanul.

— Félsz, Bálint? — töri meg végül is a hallgatást Balázs.

De ismerős ez a hang!... Hol?... Igen, a zsadányi hídnál Czibulya szakaszvezető kérdezte tőle ugyanezt. Akinek... hogy is mondta az a Balázs a templom után? Akinek több esze volt, mint nekik? Parasztoknak?

— Tudja fene, István bátyám... Nem tudom, félek-e?!

S hallgatnak jó pár szusszanatot.

— Tudod, Bálint — tagolja megint a másik — nekem már régóta az jár az eszemben, hogy nagy állat vagyok.

— Miért, István bátyám?

— Mert, hogy azokért a tetvesekért milyen ostoba tud lenni az ember... Mert bolonddá tettek bennünket... Érted, Bálint?... Bolonddá!

Az erdő csöndes, nyomasztóan csöndes, mintha fülelnének a fák.

— Tudja, István bátyám — mondja halkan Bálint — én azért mégis csak félek... Merthogy az oroszok olyanok...

— Milyenek? — majdhogy fölhorkan a másik.

— Hát, hogy megkínozzák a foglyot.

— Bá-álint — hördül föl Balázs. — Hát te át akarsz menni?...

Te! — és vállon ragadja. — Már mért kínoznának meg?! Téged, meg engem? ... Én láttam őket közelről. Még a Donnál ... A harcban valóban ördögök voltak ... De csak a harcban, ahol a sajátjukat védték ... Az ellenséggel szemben ... De a Kárpátoktól csak az jár az eszembe, hogy a te, meg az én ... szóval, a maguk fajtája ... a magunk fajtája érdekében harcolnak ... Ezért okosabb a Czibulya ... Mert ő tudta ezt.

— Hát akkor átmenjünk? ... István bá-tyám! ... Áát?!

— Már hova mehetnénk máshová? ... Bá-lint?!! — s úgy kacag ez a csupain, szikár parasztember, mint akinek először életében esik jól a nevetés.

A hold kibújik a felhők résén, megnöveszti árnyékukat, amely egybeolvad a havon, mintha egy test volna mind a két ember, a fiatal Jónás Bálint és az öregebb Balázs István.

Röviden tanakodnak még, kémlelődnek, nincs-e valami német járőr a közelükben. Bálintból úgy enged a közöny, mint a tavaszi fagy még csak sejtett melegére a napnak.

— Én, István bátyám, úgy gondolom — hogy fegyver nélkül megyek át ... Hogy lássák, jó szándékkal vagyok ... Én, István bátyám — zuhognak a szavai — én összetöröm ezt a fegyvert, amit majdnem rájuk fogtam ... Ezzel többet ne lőjön senki. — És néhány elszánt lépést tesz az ösvény széléhez, két, egytőből sudárzó fa résébe dugja a golyószóró csövét, már hajlítaná, görbítené, s ekkor harsány szó megállítja szándékát: »Sztoj!« Villanyzseblámpa fénye vágódik a szemébe, pislog, nem lát semmit, de mire felocsúdik, megbámulja, ahogy Balázs István öregutász melegen parolázik egy kucsmás katonával ... Szovjet katonával ... Kitágul a szeme, ahogy nézi, bámulja. Szép, magyaros bajsza van neki, csak erősebbnek látszik, mint ők, akikben hetek óta babzagyvalékkal tartották a lelket. Meg a ruhája is melegebb lehet, mint az ő széllel bélelt komiszgúnyájuk.

— No, magyar — teszi valaki hátulról a kezét a vállára, és ahogy odarebben a tekintete, hozzá hasonló korú, másik szovjet katonát lát. Ekkor már Balázs István is ott áll mellette, az ő emberével, s nicsak, most derül ki, milyen jól beszél oroszul az öregutász ... Persze, két év alatt összeszedte ezt a tudományát a fronton.

Nem érti Bálint, hogy mit, de megérzi, sejti, hogy róla beszélgetnek, s közben nagyokat kacagnak ... Megrándulnak az ő arcizmai is, de hang nem jön ki a torkán.

— Nye harasó magyar — mutat a földre csúszott golyószóróra a fiatal szovjet katona, s Balázs úgy figyeli szavait, mint kútgém a vizet. — Azt mondja, Bálint, ez a barátunk, hogy a jószándékú ember sohase dobja el a fegyvert. Mert fasiszták is vannak a közelben. — S valóban, ő is értette, ahogy pár perccel előbb hallotta: »Fasiszti«. — Nye szudá — teszi kezét a szívére a fiatal szovjet katona. — Tudá — és messze mutat, az erdőn túlra, ahol a németek, ki tudja, hányadik szekér disznóhúst falják a klastromi papok társaságában. — Azt mondja, ne őrá, hanem a germánokra lőj, Bálint! — s a fiatal fogoly már úgy megemberelte magát, hogy lehajol a golyószórójáért, leveri róla a havat, ráfúvogat, majd a vállára csapja.

— Harasó, magyar! — nevetnek a szovjet katonák és megindulnak négyesben, szaporán.

Lépked Bálint közöttük, s valahogy úgy érzi magát, mint régen, egyszer otthon, amikor egy nemismert rokonuk két fia volt náluk. Akkor sem tudta megmagyarázni magának, mi húzza úgy a két rokonfiúhoz, nem is törte rajta a fejét, de érezte, hogy akármit szívesen odaadna nekik. Tán az életét is.

Hanem ez a Balázs! Úgy összekomázott azzal a bajszossal, mintha csak ketten lennének a világon.

— Hallod, Bálint? Azt mondja ez a tovaris, hogy ezentúl nekem is lesz földem, meg neked is... Érted, Bálint? Földed! Nem háromezer hold, mint a Kelényinek, hanem amennyivel elbírsz... De a Kelényi háromezer holdjából lesz... Ezért kergetik Kelényit... Érted, Bálint? Ezért védte Kelényi úgy a földjét, hogy majdnem ottvesztünk a zsadányi hídnál — és olyan keserűen kacag a majdnem elvétett lépés gondolatára, hogy szinte fuldoklik a végén.

— No, zakurity, Balázs — nyújt neki egy cigarettát a fiatal szovjet katona s Bálintot is megkínálja. Ügyetlenül fogja a magyar fiú a cigarettát, hiszen sohasem dohányzott, de visszautasítani nem tudja, nem is akarja.

Sercen a gyufaláng, de Bálint, mivel nem szokta, éppen úgy köhög, mint az imént Balázs. — Nono — veregeti hátba a bajszos szovjet katona. — Nono, magyar! — és nevet. — Pré-post — köhög Bálint és köpköd, mintha valami kesernyés bűzt akarna magából kikrákogni.

— Sto? — kérdi Balázstól az idősebb szovjet katona.

— Mit akarsz, Bálint?

— Hát, hogy a prépostot is elzavarják?

— Persze

— Sto? Tovarisi! — fürkészi a párbeszédet kíváncsian bajszos kísérőjük. És Balázs magyarázza szóval, kézzel, még keresztet is vet, hogy a másik jobban értse. Az röviden, tagolva magyaráz, miközben mélyeket szippant a cigarettájából.

— Azt mondja, Bálint, hogy az már a mi dolgunk lesz, de másfajta fegyverrel.

— Milyennel?

— Azt nem mondta ... De miért kérdezel ilyen fene nehezeket. Nem tudom én az ilyen szavakat oroszul.

— Sto? — vág bele most a fiatalabb. No, Balázs, magyarázhatsz.

A szovjet katona mosolyogni kezd, megfogja Bálint könyökét, megállnak és az iszákjából egy könyvet húz elő. Felkattintja zseblámpáját, szorosan Bálint mögé áll, úgy mutatja neki a könyvet.

Nézi Bálint, nézi, merésztekintetű, szép bajszos férfinak a fényképe van az első oldalon.

— Sztálin.

— Sztálin? — és megnézi jobban.

— Lenin — veszi elő a másik szovjet katona is az ő könyvét. Egy magashomlokú, élestekintetű férfit ábrázol ...

Balázs már fészkelődik. Ha az a Bálint megint kérdezni kezd, hát csődöt mond a fordítási tudomanya.

— Ki a vezérük a kettő közül, István bátyám? — teszi rá a pontot fiatal társa az aggodalmára.

— Sto?

— Mind a kettő, Bálint ... Azt mondja a tovaris, hogy Lenin már nem él, s hogy Sztálin az ő tanítványa ... Meg azt is mondja, hogy ők csak akkor háborúznak, ha megtámadják őket és azért legyőzhetetlenek, mert a fegyvert a könyvvel együtt forgatják.

Ez már sok Bálintnak. Ehhez idő kell, hogy megértse, megeméssze. Csak megy, a gondolatai messzire kalandoznak.

Végre kiérnek az erdőből, amelynek szélén éberen szunnyad egy kis falu. Éjfél felé jár. Szovjet járőrök sűrűsödnek, némelyik halkan odaszól a két magyar kísérőjének. Bálint úgy érzi, mintha a testvérei között menne. A rokonfiúk között, akik megsokasodtak, s akik erősek, mert fegyverben állnak. A könyvet még nem érti, pedig az annyira piszkálja a kíváncsiságát, hogy észre sem vette, amikor leesett csizmájáról a drót, a kapca meg laffog kifelé a résen.

Bemennek egy tágas udvarba, onnan a ház konyhájába. Orvosságszag terjeng a levegőben és egy szép, szőke leány jön ki a szobából, amelyben lecsavart petróleumlámpa ég.

— Sura — hallja Bálint, ahogy bajszos kísérőjük megszólítja a fehérköpenyes, csizmás lányt. A többit nem érti, csak érzi a lány tiszta tekintetét, ahogy nézi őket, miközben halkan, suttogva tanakodik az idősebb katonával. A fiatalabb ezalatt kisuttyan a konyhából, magával viszi Balázst.

Bálint csak áll és szorítja a fogát, mert a konyha melegére megmozdul benne az élet, sajog a lába ujja, hogy sziszegni tudna, ha merne. Aztán megrázza a hideg és az arca tüzes lesz, mintha kemencenyílásnál melegítenék.

A leány fürgén, otthonosan mozog. Nézi Bálint, nem is a szemével, tüzes arcával szívja magába minden finom mozdulatát, s a levegőt, amelyet úgy érez, kellemessé, tisztává szűr a fehérköpenyes szovjet lány igyekvése. Széket hoz, arra nyomja le őt puhán, melegen.

— Harasó — hallja, ahogy dallamos hangján válaszolgat a bajszos katonának. Az meg Bálint vállára teszi a kezét, csupa bátorítás a tekintete, s csak ennyit mond: »Harasó, magyar...« és tömött bajusza alól előfehérlenek szép, egészséges fogai.

Ekkor jön vissza a fiatalabb katona meg Balázs, hónuk alatt kenyér, kezükben két-két teli csajka. Összeszalad Bálint szájában a nyál, hogy akkorát nyel, szinte kortyan.

Másik szék is előkerül és a két magyar enni kezd.

Sura megáll egy pillanatra, kitágul a szeme, mert nem is evés az, amit az a két sovány magyar fogoly a csajka étellel, meg a kenyérrel művel. Még a szagát is falják a zsíros, húsos káposztának, még nem is nyeltek, máris préselik össze fogukkal, szájpadlásukkal az újabb harapást... Aztán bemegy a szobába, ott tesz-vesz valamit.

— Kusajtye vengri! — búcsúznak el a katonák és valamit még mondanak Balázsnak, aki úgy belefelejtkezett az evésbe, hogy bár csupa szem, figyelem, az állkapcsa mégis gépiesen mozog.

— Kusajtye! — kacsint bíztatón még az ajtóból is vissza mind a két szovjet katona, s utána rövidesen elhalkul a csizmájuk kopogása.

— Azt mondták, Bálint, hogy most visszamennek az erdőbe... Meg, hogy együnk!

És nekiesnek szótlanul, mohón a második csajkának is.

Alig fejezik be az evést, kijön Sura, szeme megakad a Bálint csizmájából kilógó kapcadarabon, amely körül apró tócsában áll a víz. Kiszítta a meleg.

— Davaj, davaj — sürgeti a lány, s leguggol, hogy segítsen.

— Vesd le, Bálint, a csizmádat — így Balázs.

De az szegény, csak néz mereven és a csizma már le is huppan a földre Sura kezéből.

— Ó, ó — csóválja fejét a lány és gyorsan, igyekvőn megy vissza a szobába.

— Te, Bálint, én úgy látom, megfagyott — bök a nagylábujja felé Balázs.

A fiatal fogoly rémülten néz elkékült lábujjára, majd, szinte eszelősen, vissza a társára.

— István bá-tyám... Istvá-án... — hördül szipákolva. Kövér könnycsepp szántja végig nekigyúlt arcát.

— Nono — tér vissza Sura, kezében lavórral s rögtön utána hozza a másodikat is.

— Nincs baj, Bálint — vigasztalja Balázs a fiút.

Bálint nem tudja, miért teszi lába elé a két lavórt a lány. Nem tudja, miért guggol le eléje és fogja meg bokában az ő fagyott végű lábát, és hol az egyik, hol a másik vízbe rakosgatja szaporán.

— Hissz... — szisszen föl, mert hideg a víz. — Hjujj — mert a másik lavórban meg forró.

— Harasó! — áll fel kipirulva Sura... »De milyen gyönyörű lány...« — nézi megkövülve a fiú, és remeg a szája, mintha fáznék, bár az arca tüzes, mint a kályha.

— Davaj — és csak azt érzi, hogy egyik oldalról Sura, a másikról Balázs István karol belé. Bevezetik a szobába, ahol ágyak sorakoznak egymás mellett, rajtuk halkan nyögve, vagy mély szuszogással fekszenek a sebesültek...

Mikor... mikor?... Sohasem hajtotta még fehér párnára a fejét!

Izzó a teste, mint a parázs, a meleg lepedő, meg a pokrócok alatt... Aztán megrázza a hideg... hánykolódik, nyugtalanul dobálja magát... Puha simogatást érez verejtékező homlokán... már valahol messze jár, odahaza, — ni, itt jő édesanyja, az apja, húga, bátyja...

— Elaludt — suttogja Sura a feszülten figyelő Balázs Istvánnak és lábujjhegyen odamegy a szemközti ágyhoz, amelyen lázálmában az egyik sebesült szovjet katona édesanyja nevét emlegeti.

Odakinn hasadni kezd a hajnal, a havon mosolyogva táncolnak a felkelő nap első sugarai.

GERŐ JÁNOS

FORDULAT

Kis Imre szaporán lépkedett hazafelé. Vasárnap volt, mégis munkából jött. Tengerit törni segített Farkas Teruséknak. Egész héten kubikolt, s csak most, vasárnap tudott egy kevés időt szakítani arra, hogy az otthoni munkán is lendítsen valamit. Mármint Farkas Teruséknál. Az öreg Farkas ugyanis még negyvennégyben meghalt és most Terusék ketten az anyjával birkóznak a négy hold földdel, meg a két hold harmadossal. Igy hát alaposan rájuk fér a férfikéz munkája. Persze, hogy még a vasárnapját is feláldozza, annak oka van, mégpedig nem egyéb, mint Terus, a mennyasszonya. Nem hivatolosan ugyan, mert jegyet még nem váltottak, dehiszen ez a legkevesebb. A tavaszon egymásközt már szót értettek, s ez mindennél fontosabb. Ha be nem hívják a repülőtérre munkára és egy kicsit keresni hagyják, már megtartották volna a lakodalmat. De behívták, és így elesett a keresettől.

Másrészt viszont jól is járt, mert így nem vitték el katonának. A vele egyidősöket már mind besorozták a pótsorozáson, sőt egyrészüknek már nyoma is veszett a galíciai harcokban. Ő pedig mégis csak civilnek számít — nincs is komisz ruhája, csak egy zsíros katonasapkája, ez jelzi a kincstárhoz tartozását — minden vasárnap hazaengedik tisztálkodni. Szombat délutántól hétfő reggelig tehát szabad. Ennyi haszna van legalább az ingyen kubikolásnak.

Itthon van, Terus mellett, egészséges, mi kell egyéb egy húszéves fiatalembernek? Ennyi éppen elegendő ahhoz, hogy jókedve legyen, még akkor is, ha vasárnap sem pihenhet.

Bármennyire fáradt volt is, vígan nyitotta Teruséknál az utcaajtót. Terus az anyjával valamivel előbb elindult, hogy vacsorát készítsenek, mire ő hazaér. Már készen is van az étel, a szaga kiszáll az udvarra, csiklandozóan terjed a ház előtt, megcsapja Imrét is.

Paprikáskrumplit főztek kolbásszal. Ha nem is mert még az ember a tálból, már érzi az ízét.

A kóróvágót leteszi a ház sarkához, s közelebb jön. Csendben lépdel, hogy megijessze Terust, aki háttal áll az ajtónak.

— Jó estét! — kiáltja hangosan, mikor a lány hátamögé ér. Csakúgy zeng a pitvar a hirtelen erős hangtól.

— Jajj, te vagy? — kiáltja Terus és átöleli a nyakát.

Imre vigasztalná, mert látja, hogy nagyon megijedt. Mondani akar valami vigasztaló szót, de döbbenten látja a lány feldúlt arcát. Mintha kést mártogatnának a szívébe, belehasít a fájdalom.

— Miért sírsz, édes? — kérdezi ijedten. Bánja már, hogy így megijesztette, máskor is megtréfálta már, ki gondolta, hogy ennyire a szívére veszi?

Terust rázza a zokogás, alig bírja mondani.

— A csendőrök már kétszer kerestek. Meghagyták, azonnal menj fel az őrsre.

— Nagyon mérgesek, fiam, — teszi hozzá halkan Terus anyja is.

Imre most, hogy hazafelé jött, látott az utca végében egy csendőrt várakozni. A másik biztosan az utca túlsó végén van. Rá várt hát. Annyira sietett hazafelé Terusékhoz, eszébe sem jutott, hogy őt is leshetik.

— Nem mondták, mi végre keresnek? — kérdezi.

— Nem... nem...

— Mi rosszat tettél, fiam? Az isten mentsen meg a csendőrök kezétől.

— Semmit!

— Akkor mit akarhatnak?

Imre hallgat. Sejti, mi lelheti a kakastollasokat. De minek keserítse Terusékat.

A paprikáskrumpli illatos gőze úszik szét a házban. Valósággal kínálja magát a tányérra.

— Szóval ittjártak — mondja Imre és próbálja könnyen ejteni a szót. Terust azonban nem tudja becsapni.

— Ne menj fel hozzájuk, Imre — szorítja a fiú karját.

— Ott vannak az utca végiben — feleli Imre. — Biztosan figyelnek... Ha szaladok, magamra bizonyítok.

Terus könyörögve néz rá.

— Itt alól, a kert felé. Átugrasz Szűcsékhez, ott a folyó a kert lábánál. Azon túl meg az egész határ.

Ezt csakugyan lehetne. Felvillan a reménység a fiúban is. Nincs az a csendőr, amelyik arrafelé utólérné. Minden tanyát, minden árkot ismer. A front már Nagyváradnál van, csak kihúzná valahogy az időt, amíg ideérnek.

— Arrafelé még mehetsz, fiam — biztatja Farkasné is.

Csak egy pillanatig tart a kísértés Imrében. Nem! Nem szalad el, hiszen itt voltak a csendőrök, az egyik látta is, hogy hazafelé jött. Terusékat vonnák felelősségre őmiatta. — Nincs mit tenni, szembe kell nézni a veszedelemmel.

— Biztosan megsejtették, hogy a kubikosok terjesztik az orosz rádió híreit — gondolja rosszat sejtve.

Erről akarnak megtudni valamit. És még mindig jobb, ha maga megy el az őrsre, s nem várja meg, míg érte jönnek — így határoz és elbúcsúzik Terustól.

— Visszajövök én, hiszen nem csináltam semmit — nyugtatja a lányt is, meg önmagát is.

De Terusnak beszélhet, az még akkor is sír, amikor már a lépéseit sem hallja. Csak csendőr kezébe ne kerüljön az ember soha. Mióta felnőtt, nem egyszer hallotta ezt Terus is.

Imre a szomszéd kerítésnél a forduló után egy pillanatra megállt. Nagyvárad felé bámult, ahonnan már egy hete állandóan, mint nyári éjszakákon az esővel hitegető, zivatart jelző, száraz villámlás, úgy lobbant fel az ágyúk torkolattüze. Szinte szünet nélkül megvilágosodott az ég alja arra keleten, a föld pedig halk, de baljós kísérőzenét morgott a cikázó, felvillanó, távoli fényhez.

— Hamarosan ideérnek, akármit csináltok is — nézte dacosan a fényt. Igaza van Pap Istvánéknak. Nem tudja már az oroszokat visszatartani senki. Csak jönnének már. A kubikosok majdnem kivétel nélkül azt mondják: — A munkásembernek jobb lesz. Az oroszok a szegényeket nem bántják. A rádiójuk azt is mondja: földet osztanak, ha ideérnek.

Egyelőre azonban még nincsenek itt és előbb a csendőrökkel kell szembenéznie. Tavasz óta kutatják a Debrecenből küldött detektívekkel együtt, hogy kik világosítják fel az embereket a valódi helyzetről. Most, hogy szorul a kapcájuk, hogy a vesztüket érzik, úgylátszik le akarnak számolni mindenáron a »gyanúsokkal«. A repülőtéren kubikoló emberek egyrésze idevalósi, sőt a távolabb lakók is itt töltik el a vasárnapjukat, ezért szimatolnak itt a faluban egyre veszettebbül.

A kubikosok meg a csendőrök ősidők óta gyűlölik egymást. Ed-

dig még minden összecsapásban a csendőröké volt az utolsó szó. Most azonban a kubikosok nagyon reménykednek, hogy végre fordul a kocka.

A falu képe is azt bizonyítja, hogy jól reménykednek. A főutcán a magyar katonák szekereit német autók kerülgetik. Lámpát nemigen mernek gyújtani, pedig már besötétedett. Félnek az orosz repülőktől. Újfalu felől özönlenek és Debrecennek tartanak. Nagyváradi menekülő lovasrendőrök kiabálnak a sötétben, hogy el ne veszítsék egymást. — Rendezetten visszavonulnak — nézi őket Imre keserű gúnnyal.

A laktanya kilincséért ketten nyúltak egyszerre, Imre és az a csendőr, aki az utcasarkon állt, amikor hazafelé jött. Tehát kísérte most is az utcán, távolról.

A laktanyában már vártak rá. A belső szobában hárman voltak: a mindig ideges főjegyző, meg két csendőr. Az egyik szakaszvezető, a másik próbacsendőr. A szakaszvezető teltarcú, mokány, feketebajuszos, szúrósszemű ember volt. A másiknak hirtelenszőke haja lesimítva lapult tojásalakú fején. Kidülledt halszemével nagyokat pislogott a belépő Imrére.

Imre nyugodtnak mutatta magát, pedig minden ina remegett. amint jelentkezett:

— Jóestét kívánok. Most jöttem haza. Kerestek.

A főjegyzőnek egyszerre mehetnékje támadt, elbúcsúzott.

— Kérem, csak ügyesen, ügyesen — nyujtotta kezét a szakaszvezetőnek.

— Igenis! Majd értesíti a tiszthelyettes úr a főjegyző urat az eredményről — vágta haptákba magát a feketebajszos.

Amikor az ajtó becsukódott, a tizedes Imre felé fordult.

— Ha nem méltóztatik megharagudni, akkor én most magát kihallgatom. Katona voltál? — tért rá kiabálva a tegezésre.

— Nem.

— Látszik. Mikor születtél?

— 1925-ben.

A szakaszvezető barátságosabb hangon közbeszólt.

— Egy ujjal sem nyúlunk hozzád, ha eszed van. Érted? Csak annyit mondjál meg, honnan hallottad azt, amit tegnap a piacon újságoltál az embereknek.

Imre egy pillanat alatt megértette, hogy valaki beárulta. Csakis Kristóf lehetett, a kocsmáros, mert a többi mind szegény ember volt. Tegnap a repülőtérről hazafele jövet pár percre megállt beszélgetni

a kútnál. Ilyen magaformájúakkal. Artézi vízért jött oda Kristóf. Akkor nagyon barátságosan mosolygott, Imre rá se gondolt, hogy be is árulhatja.

Éppen az orosz rádió híreit mondta el úgy, ahogyan Pap Istvántól hallotta. Az öreg Pap ugyanis vöröskatona volt, 1921-ben jött haza s folyékonyan beszélt oroszul. Ők már régen rájöttek arra, hogy mert a Kossuth-adót nagyon zavarják, az orosz adást kell hallgatni. Ahogy mondja a rádió, azon nyomban fordítja is Pap István.

Hogy nehezen fakadt belőle a szó, a szakaszvezető sürgetni kezdte:

— Szóljál, fiam! Tudod a nevüket vagy sem?

— Nem tudom, szakaszvezető úr — felelt bátortalanul Imre.

— Komolyan nem?

Ésszel fel sem tudta fogni hirtelen, mi történt, bal arcán iszonyú ütést érzett. Ugyanabban a pillanatban jobbfelől is kapott egy hatalmas pofont, amitől nekiesett a vaságynak.

— Na látod — mondta a tizedes, s azzal elvette az asztal széléről a cigarettatárcáját. — Ezt mifelénk ízelítőnek hívják. Hát a te embereidet hogy hívják?

— Rohadtál volna meg — gondolta Imre. — Egy szót se mondok.

— Na! Nem tudod?

Újra elcsattant két pofon. Csak most már cigarettatárcával, hogy jobban fájjon.

A szakaszvezető nyugodtan szemlélte a játékot, hagyta a munkát a próbacsendőrnek. Igy dukál. Bizonyítsa be ő is, hogy kiérdemli a véglegesítést.

A tizedes fenyegetően újra közelebb lépett. Ordított.

— Kiverem belőled a szuszt, az anyád büdös istenit. Honnan vetted, hogy az oroszok egy hét alatt itt lesznek?

— Meg földet osztanak — tódította a szakaszvezető.

Imre ijedtében azt sem tudta, mit feleljen. Arca égett, mint a tűz és sajgott az ütésektől. A másik szoba felé tekintett, menekülést keresett.

A két csendőr szintén arra nézett. A szomszéd szoba ajtaja kissé nyitva maradt, s a nyíláson át a sötét utca bámult be. A szoba világosságát is túlszárnyalva, messze a falun túl kísértetiesen fellobbanó fény jelezte, hogy arra nagy harcok dúlnak.

A két csendőr egyszerre nyúlt a kilincs után. Berántották az aj-

tót. Még meglát a falu valamit, pedig így is rossz híre van az őrsnek. A fényt azonban ők is észrevették.

— Azokat várjátok, a fene egyen ki benneteket — kiáltotta a tizedes a fényre célozva. Forrt benne a méreg. E hónapban esedékes lenne a szakaszvezetői rang, végre igazi csendőr lenne. Két év múlva, ha ügyes: őrmester. És akkor... Nősülhetne. Lenne mire asszonyt szerezni. Éppen ideje már. De most vége mindennek. Közel vannak az oroszok és ki tudja? — megállítják-e a németek őket a Tiszánál. A fau-kettővel meg a fagyasztófegyverrel baj lehet, mert nagyon késik. Pedig, ha az nincs, akkor végük van. A mostani fegyverekkel már nincs az az isten, aki visszatartsa az oroszokat.

Ezt már látja Böndör József m. kir. csendőrtizedes is. Legalább is sejti. S ez a sejtelem nem hagyja nyugodni hetek óta. Minél közelebb villan fel az ágyúk torkolattüze, szinte minden érzékszervével fájdalmasan érzi már, hogy menthetetlenül ideérnek és akkor... minden elveszett.

Nem csoda hát, ha ölni is képes lett volna, amint a fiatal kubikost nézte. Hiszen ezek egyengetik az oroszok útját, várják őket, mint a messiást.

A tizedes a szakaszvezetőre nézett, pár pillanatig mereven állt, aztán, mintha összebeszéltek volna, mindketten, ahol érték, ütni kezdték.

— Tudod már, vagy segítsek még gondolkodni? — sziszegett a tizedes.

Imre nem szólt semmit.

Belerúgtak. A bakancs sarka lenyúzta lábáról a bőrt. Feje zúgott, pofacsontjai majd szétszakadtak a rázúduló ütésektől. Nyögött, mint a letaglózott állat. Két kezével igyekezett felfogni a legnagyobb ütéseket, rúgásokat. A tizedes ököllel a gyomorszájába vágott. Feljajdult, kiáltani akart, hogy hagyják már abba, ne bántsák, de csak nyögni tudott, mintha fojtogatnák. Lerogyott a földre, összehúzta magát, hogy legalább így védekezzék.

— Ostoba kölyök, mondd meg, mit tudsz — lihegett a tizedes, amikor már elfáradt az ütlegelésben.

A szakaszvezető is belefáradt. Pihent egy keveset.

Imre feltápászkodott a földről. Orrából folyt a vér, minden foga sajgott, mintha valamennyit nagy fogóval cibálták volna. A feje zsibongott, mintha dongók keringenének benne. Nem is tud gondolkodni, csak egyet tud: nem mond el semmit, nem adja ki sem magát, sem a többieket a csendőröknek.

— Agyonüthetnek, szakaszvezető úr, akkor sem tudok mondani semmit — jelenti ki csendesen.

— Semmit?

— Semmit.

A szakaszvezető kétszer újból pofonvágta, aztán megigazgatta veréstől zilált ruházatát.

— Kicsit még gondolkozhatsz — mondta Imrének — addig elszívok egy cigarettát.

Az ajtón Ligeti tiszthelyettes, az őrsparancsnok rontott be. Szolgálati szíját idegesen csatolta fel derekára. Kétségbeesetten hadonászott, műfogai majd kiestek az ijedtségtől.

— Fegyverbe! Riadó! Baj van, fiúk, nagy baj!

Imrét meglátva, magabiztosabb lett a hangja.

— Horvát! — kiáltotta ki az ajtón — maga itthon marad. Ezt a fattyút zárja be a fogdába. Vagy vegye kezelésbe. Mindegy, csak gyerünk, gyerünk.

A tizedes fenyegetően nézett Imrére. Bántani azonban nem bántotta, hanem a tiszthelyettes után kifutott a szobából.

Kintről behallatszott Ligeti kiabálása.

— Mozgás! Mozgás! Kézigránátokat is vegyetek magatokhoz.

Imre letörölte arcáról a vért, megtapogatta magát, hogy megbizonyosodjék: nem tört el semmije. Odahúzódott az ajtó mellé. Kinyitotta. Az utcáról német és magyar káromkodás zaja szűrődött be. Özönlött az autó- és szekérkaraván Debrecen felé.

— Vajjon mit csinálnak velem — gondolkozott erősen. — Statárium van. A debreceni kubikosok közül pár hete vittek el kettőt, azóta se hallottunk róluk. Nemhogy a kubikosok, de a családjuk sem. Talán már meg sincsenek. Ki tudja?

Az utcán, a betonjárdán nagy kopogással szaladtak a riasztott csendőrök.

Nagyot puffant a kapu, a hátrahagyott Horvát csendőr csukhatta be. Imre már hallani vélte, hogy közeledik.

— Most megszökhetnék, kiugorhatnék az ablakon — villant át az agyán. Mégis kár volt idejönni, jobb lett volna megszökni, ahogy Terus mondta. Talán... Csak a másik szobán kell átmenni.

Iszonyatos reccsenés szakította meg töprengését. Megremegett a ház, az ablakok ropogtak és újabb csattanó robbanások követték egymást.

Kintről futólépés zaja hallatszott. Horvát csendőr szaladt a termeken keresztül errefelé.

Imrében egy másodperc alatt megszületett az elhatározás. Az ablaknál termett, szinte felszakította az ablakszárnyakat és átvetette magát a párkányon. Egyenesen a kis utcának futott, befordult a sarkon, rohant lefelé, amerre a lába vitte.

Nem látott, nem hallott semmit, azt sem, hogy lövöldöznek utána, csak szaladt teljes erővel, minden igyekezetével, ösztönével a falak, kerítések mellett.

A falu utolsó utcájánál lelassította lépteit. Jobbra fordult, Terusék felé s meggörnyedve lopózott tovább. Az ároknál egy kis gödörben megbotlott; mellette két ember feküdt mozdulatlanul.

Megnézte őket. Nem látott rajtuk semmi különöset, csak éppen nem mozdultak. Egyenruhában voltak, az egyik még most is kezében szorongatta puskáját, arccal a föld felé fordult, mintha bele akarna bújni a puha földbe. Imre visszafordította az élettelen testet, de arcát megpillantva, önkénytelenül is hátrahőkölt. A hirtelenszőke csendőrtizedes bámult rá eltorzult, most is gyűlölködő arccal.

Átlépett a gödör felett, s szapora léptekkel a Terusék kis utcája felé indult. A falu végéről nagy csörömpöléssel kúszott előre egy tank. Imre átszaladt a másik oldalra. Már csak néhány ház választotta el Teruséktól. Meglapulva teljes erejéből futott.

A tank nem gyorsan, de biztosan csörömpölt előre. Hangja szinte megremegtette a levegőt.

Imre végre elérte az utcaajtót. Zárva volt. Megpróbálta kinyitni, de nem sikerült. Utolsó erőfeszítéssel átaldobta magát a kerítésen és lehuppant az udvar földjére. A tank irtóztató robajjal húzott el a ház előtt. Mögötte apró sorozatokat eregetve jöttek a katonák. Imre csak hallgatta, de fel sem mert nézni. Csak akkor emelte fel a fejét, mikor végre emberi beszédet hallott. Először csak egy-két szó ütötte meg a fülét, aztán hangos mondatokat is hallott. Ismerős volt neki ez a beszéd, hiszen vasárnap délutánonként lopva, titokban, de reménykedve sokszor hallgatták. Ekkor már felegyenesedett és megkönnyebbülve sóhajtott egy nagyot:

— Igy beszéltek a rádióban is Papéknál. Most már itthon vagyunk. Csakhogy megértük ezt is!

MOLNÁR ZOLTÁN

AZ ELSŐ VONAT SZÉN

Nálunk az áram éppen december tizenharmadikán szűnt meg. Akkor robbantották fel Barcikát a németek. Olyan sötét lett egyszerre, mintha a mesebeli nagy, öreg sötétség jött volna ki a bányából, amivel gyerekkorunkban ijesztgettek.

Németet azután már nem is lehetett látni, csak a csendőrök maradtak ott a telepen, meg a parancs, hogy tizennyolctól hatvanig mindenkinek be kell vonulnia.

El is mentek — nincs rajta mit szépíteni — valami tizenketten. A többi meg a hegyekbe, az erdőbe. Ott tanyáztunk, háltunk két nap, két éjszaka ... A harmadikon meg már a telep iránt jövet, a kukoricásban.

Kijött előbb vagy két asszony, hogy mehetünk haza, elmentek már mind, nemcsak a fasiszták, de a csendőrök is. Mi láttuk a hegyoldalról, hogy jön vagy kilenc SS az úton, forognak, mint görény a zsákban. De még akkor nagyon féltünk tőlük. Csak húzódtunk a bokrok alá.

Fel is robbantották a kőhidat ... Elpusztították a két alagutat is. Most már vonat sem erre, sem arra ... de még sín sincs.

Hanem a szénosztályozót nem sikerült szétrombolni. Medvegy Bandi — aki párttitkár lett később — szedte ki a gyujtóelegyet a robbanótöltetből.

De nem ám egyszerűen, hogy odament és kiszedte ... Schachte urat, a télitökfejű bányamestert bízták meg a németek, hogy ha elmennek, robbantson. Merthogy ő is sváb volt, benne megbíztak. Már éppen szaladt is a söröshordó hasával az osztályozó felé, mikor Medvegy Bandi a kishídnál elébe állt és visszazavarta.

Még előbb nagyon ugrált, hogy ő a bányamester, odamegy,

ahova akar. Bandi nem sokat vitatkozott vele. Megfogta a gallérját, s hogy nem nagyon akarózott, hát kicsit meglegyintette s már taszigálta is hazafelé... Bezárta a saját pincéjébe. Nem lehetett üres a pince, mert nagyon jó zárat csináltatott rá Schachte úr. Olyan jót, hogy két napig ki sem tudott onnan jönni. Enni a pinceablakon keresztül adott neki a felesége. Bandi csak akkor adta vissza nekik a kulcsot, amikor már nem igen csinálhattak nagyobb bajt.

Azután, hogy a gyúelegyet kiszedte, eljött értünk Medvegy Bandi a kukoricásba... Bizony megörültünk neki, mikor a barna képit megláttuk. Hiszen már akkor egy éve is lehetett, hogy egy éjjel elvitték a csendőrök. Most meg, hogy előkerült, rögtön tudtuk, hogy valaminek történnie kellett. Nem is sokat kérdezgettünk akkor tőle, hanem bementünk vele a telepre.

Való igaz, nem is volt már akkor ott egy fia német, se csendőr. Az urak közül is csak Schachte bányamester, de az is a pincében.

Ez már úgy látszik, jó világ: csak enni nem volt mit senkinek... Beszélni annál többet beszéltek az emberek... A front ott volt kőhajításnyira; hogy a telepen nagy csend volt, éjjel-nappal hallottuk az ágyúdörgést.

Egy páran, a fiatalok, ki is jártak a lövészárkokba. Az én fiam is, a kisebbik, Ferkó — mert a nagyobbik még oda volt katonának. Ez még a zsákból a szalmát is kiszedte és kivitte az oroszoknak a lövészárokba, hogy ne fázzanak. Kíméletlen tél volt az akkor... vagy csak a háború miatt tűnt... de hiszem emlékeztek...

Mikor aztán a front tovább ment előre, még nagyobb lett a csend. Az ennivaló meg még kevesebb. Míg az oroszok ottan körül jártak, csak került tőlük enni is, de még inni is valami. Már persze jobban azoknak, akik segítettek nekik egyben-másban. Lövészárkot, meg — így igaz — sok sírt megástunk, vagy lőszert is hordott némelyikünk. De mikor elmentek, akkor aztán mondom — csend...

Mikor egyik nap Medvegy Bandi a kocsmába egybehívta a népet, a nagy tanácstalanság meg az éhség összehozta az embereket. Alig fértünk el a teremben.

— El kell valahogy kezdenünk az életet — azt mondja — dönteni kell, hogy mit csináljunk.

Nem tudtuk mi még akkor, hogy közben már Debrecenben kormány is van, meg hogy mifélék a pártok. Egyet rögtön kitaláltunk: ha van valahol valamilyen felsőbbség, élelmet kell kérni tőle.

Meg is választottunk két embert, Medvegy Bandit meg Lipóczki Jóskát, az öreg Lipóczkit, a csíkoshátút — talán így jobban ismeritek. Csíkosra verték a hátát tizenkilencben a csendőr urak. Szóval ezt a kettőt beküldtük a járási székhelyre.

Azzal jöttek vissza, hogy majd holnap kijön a titkár a párttól és majd az megmondja, hogy mit kell csinálni.

Jött is aztán egy kerékpáros, sovány ember, nagy viharkabátban. Ez tartotta nálunk az első gyűlést. Arról beszélt, hogy a németeket már verik mindenütt. De hiszen ezt magunk is láttuk. Meg hogy most már a kommunisták kézbeveszik a szegény munkásember sorsát. Mondta azt is, hogy valami koalíció van és ilyen meg amolyan pártok.

A csíkos Lipóczki fel is szólalt, hogy őneki ez így nem nagyon tetszik; már az elejibe rosszul kezdjük. Mi a fenének az a sok párt. Megtanulhattuk volna tizenkilencben. Ezek a szocdemek, meg mifélék, majd megint jégre visznek minket.

Minek is tagadnám, hogy nem valami sokat értettünk az egészből. Mégis azt gondoltam, hogy az öregnek valahogy igaza van, meg többen is csak bólingattak erre.

Fontosabbnak persze a kenyér dolgát tartottuk s ezt meg is mondtuk.

— Jó, hogy van ez a kormány — mondta valaki — legalább van, aki kenyeret adjon.

A mi szónokunk meg feláll. Vékony ember volt, mondom, de keményen beszélt:

— Addig, elvtársak, a kenyeret nem tudjuk idehozni, míg a vonatok nem járnak. Ahhoz pedig szén kell!

Szóval, ha kenyér kell, gyerünk a bányába... Ezt mindenki megértette. De hát abból sokára lesz kenyér, ezt gondoltuk. De szólni nem szóltunk semmit. Csak néztük egymást, sóhajtozva.

Medvegy Bandi meg elmondta, mit kell csinálni. Először is villany kell. Holnap ő — úgymond — elmegy Barcikára. Meg kell tudni, csinálják-e a villanyt? Ha kell, segítünk. Aztán a hidat kell visszaállítani, a kőhidat. Meg a sínt is, hogy mehessen a vonat A bányából meg ki kell valahogy szívatni vagy hordani a vizet, mert az aknát egészen elöntötte.

Hirtelenében annyi csinálnivalót sorolt fel, hogy a gyengébbeknek rögtön el is ment a kedve még az elkezdésitől is, hiszen közben éhenhalhatunk...

Mentünk hazafelé nagy gondban. A fiatalok meg csak elkezdenek hógolyózni az úton. Még én is rájuk kiabáltam: hogy jut eszükbe hancúrozni, mikor minden gond a nyakunkba szakadt. Nemcsak a család, hanem a bánya gondja, az egész telepé. De talán még a didergő országé is, ahol állnak a gépek meg a vonatok és tőlünk várják a szenet.

Másnap reggel a szénosztályozónál, ahogy megbeszéltük, összejött harminc ember. Lassan gyülekeztek. Hét órára beszéltük meg, de kilencre járt már, mire ennyien lettünk. Volt, aki azt mondta, ő is hazamegy, mert ha csak ennyi embert érdekel a telep sorsa, megette a fene, sosem lesz belőlünk semmi.

De Medvegy Bandi azt mondta, nagyon jó, ő ennyire sem számított. Azzal el is indult a nagy hóban, gyalog Barcikára. Vezetőnek meg otthagyta a sánta Tóthot, ismeritek, jó borivó ember. Ez, alighogy elment Medvegy Bandi, ki is találta, hogy van az elmenekült főmérnök pincéjében egy kis jóféle egri... ketten ki is gördítettek egy hordóval, s meg is ittuk, hogy ne fázzunk, mert csípett a szél nagyon. Én nem tudom, szégyelni kell-e vagy sem, hogy a bort megittuk. Mikor Medvegy hazajött, összeszidott minket érte. De azért én most is azt hiszem, jó volt, mert anélkül az első nap a fele nép se maradt volna ott a hidegben. A sánta Tóthnak is kedve kerekedett s elkezdte dirigálni a népet. Nekifogtunk, hogy felállítsuk a ledöntött villanyfákat. A szétlőttek helyett újat vágtunk az erdőn. A drótokat is kezdtük szétszedegetni, mert mind össze volt gubancolva, meg mindenfelé elszakadva.

Hogy a bortól olyan jókedvünk kerekedett, ebédelni el is felejtettünk; úgy négy óra felé mehettünk haza.

Másnap megint harmincegyen voltunk. Alig vettük észre, hogy kettő kicserélődött. A két Dávid-fiú, akik talán még most is olyan istenesek-paposak... hát ezek felejtettek el visszajönni. Mondhattak nekik valamit, amitől megijedtek, de a helyükbe mások akadtak. hát nem nagyon sóhajtoztunk utánuk.

Ennél a harmincegynél aztán nem is voltunk többen, egészen addig, amíg a vezetéket fel nem építettük. A többiek vagy nem akartak, vagy elhitték, amit rólunk meséltek, és nem mertek, vagy szégyeltek már később kijönni.

Hogy mit beszéltek rólunk? Hát aki még akkor nem volt itt, annak megmondhatom: de meg úgyis gondolhatjátok. Először is az a hír járta, hogy mégiscsak visszajönnek a németek meg az urak, s aztán jaj lesz a villanyépítőknek. Oda fognak minket felaggatni a

villanyoszlopokra, amiket magunk állítottunk. Volt aztán olyan beszéd is, hogy kár fáradni, hiába is minden, mert az oroszok összeszedik a bányászokat és mindet elviszik Szibériába. Járta a sokféle szóbeszéd. De mi azzal voltunk, hogy ha elkezdtük, be is fejezzük, akármi lesz is. Medvegy meg verte belénk a lelket.

Mikor a második nap visszajött, s körülvettük, mint kotlóst a csirkék, elmondta, mire jutott Barcikán. Ott a szerelők nagyon megörültek, hogy mi magunk nekikezdtünk az építésnek; azt üzenték, hogy ők is menten elindulnak a vonal mentén s majd valahol a középen találkozunk. A sánta Tóthot ismerték. Mondták, jó lesz az vezetőnek, csak a bortól óvjuk, mert belevész a hordóba s nem lesz se drót, se áram, se szén.

Vigyáztunk is rá, mint valami püspökre. Ő meg elbízta magát, hogy ilyen nagy becsben tartjuk, meg hogy mindnyájan az ő szavát fogadjuk. Hetykén jött-ment, félrecsapta a sapkáját. Egyszer a fülvédőjét meg otthon felejtette s lefagyott a fél füle ott az oszlop tetején a nagy szélben.

Medvegy Bandi kint volt a munkán egész nap, mindig a nehezinél. Este meg a házakat járta s magyarázta az embereknek az ország-világ sorját. Ha meg menni kellett á járáshoz, vagy még többször Barcikára, csak kanyarította a sálat a nyakára, meghúzgálta a bakancsa szíját s már ment is.

Úgy tudta fordítani a szót, hogyha nem is hozott jó hírt, mindent arra magyarázott, hogy csak jobban szorítottuk tőle a munkát. De azt tudtuk, mindig az igazat mondja.

Mikor messzebb kerültünk a teleptől, haza sem jártunk, csak egy héten, ha kétszer. Megaludtunk a faluban, ahol ért az este. Enni meg otthon sem volt sokkal több a semminél.

Ment volna azért rendesen minden. Úgy megtanultunk már a fára mászni, a tépett drótot összekötözgetni, meg ami kellett, hogy a két régi rossz vezetékből kiteljen valahogy egy jó, mint valami öreg szerelők.

Csak egyet nem tudtunk megszokni, az irgalmatlan nagy hideget. Anélkül is foga volt a télnek, de a szél ráadásul úgy süvített ott a magasban, hogy majd letépett a villanyoszlopról. Fázott meg a lelkünk is.

Tudjátok, a bányász a föld alatt szokott meg. Ott soha sincs ilyen hideg. Jobban fázik hát a bányász, mint a kint járó ember.

A kis Balogh, a csillés — már ugyan azóta segédvájár lett belőle — leül egyszer egy oszlop tövibe. Már ő erre a fára, azt mondja,

nem bír felmászni. A könny is kijött a szeméből s ráfagyott az arcára. — Hagyjuk itt, ő azt se bánja, pusztuljon el az ilyen élhetetlen. Lipóczki bácsinál volt titokban egy kulacs pálinka; nem nagyon mutogatta, mert elkunyerálták volna tőle: azzal élesztgette az ilyen elesetteket. Attól indult meg újra a vér ebben a fiúban is. Medvegy Bandi csak csóválta a fejit, s hogy egészen rendbejöjjön, jól megdögönyözte a kis Baloghot... Nem is felejti el azt a telet, aki akkor ott volt velünk. Nem hittük volna azelőtt, hogy annyit kibírunk. Még ám úgy, hogy senkise hajtott, senkise parancsolt, csak a magunk feje után mentünk.

De éreztük akkor mindnyájan, hogyha el is mentek az urak, nekünk itt senki más kenyeret adni nem fog, mint ez a bánya... Ha kenyeret akarunk adni a családnak, ebből a bányából kell kikeresni a rávalót.

Azt is tudtuk, hogy elpusztították az országot, nem kérhetünk addig kenyeret a hazától, míg szenet nem adunk érte...

Nem volt más választás. Mentünk. Csináltuk. Az éhségtől szédelegtünk, a hideg a csontunkat marta, de mi csak raktuk az oszlopokat, kötözgettük a huzalt.

Mégis egyszer, csak nagyon elkeseredtünk. Már pedig nem sok híja volt, de elfogyott a drótunk. Elvitték azok a csirkefogók nagy részit annak, amit leszaggattak. Egy nagy gubancunk volt, ebből már nem sok tellett.

Tüzet raktunk az útfélen s szidtuk az istent, meg egymást, ahogy az a bajban lenni szokott. Sajnáltuk volna abbahagyni a majdnem kész munkát, de mit csináljunk, már majdnem ott tartottunk.

S akkor megjött Medvegy Bandi egy orosz teherkocsival. Ütöttkopott zörgő masina volt, de jött, mint a vihar, alig bírt megállni.

Leugrott róla két orosz katona, kiütötték a kocsi hátulját s már dobálták is le a tekercseket. Még több is lett, mint ami nekünk hiányzott.

Hoztak öt üveg vodkát is. Rá sem értünk összeölelgetni őket, már el is tűntek, mint a mesében.

Mégis nem volt mese, hogy nálunk jártak, mert a villanyhuzal ottmaradt.

Január 16-án Vadnán találkoztunk a barcikai villanyszerelőkkel. Mikor megláttuk egymást, összeszaladtunk, ölelkeztünk, fogtuk egymás kezét. Csak nézték a falusiak s ők is örültek, pedig talán azt se tudták, hogy minek.

Akkor ittunk aztán bort másodjára a falusi vendéglőben. Tojásrántottát vacsoráztunk. Annyi tojást szerzett a vadnai bíró, hogy csak úgy dagadt a pocakunk. Nótáztunk is egyet s közben reggel lett, hát elmentünk haza.

Délre értünk a telepre. De megegyeztünk, hogy még azon az estén gyűlést tartunk a vendéglőben. Nem hívtunk mi oda senki mást, magunk jöttünk el. Akkor jött ki hozzánk másodjára Pető elvtárs, a járási titkár, abban a nagy hófúvásban. Majd átláttunk a fülén, még soványabb volt, mint azelőtt. Szinte elveszett a nagy, kopott viharkabátjában. Petróleumlámpa világított, de csak egy. Ültünk, dideregtünk. Hallgattuk, mit mond, aki nálunk okosabb.

Hát nagyon szépen megdicsért minket. Hogy amit csináltunk, az hősiesség. El kellett ismerni, igazat beszél. Aztán azt mondta, hogy most pedig megalakítjuk a pártot. Akik ilyet tesznek, azokból jó kommunista válik. Akkor hallottuk először, hogy milyen emberek a kommunisták. Mi akkor ott be is léptünk a pártba, mind a harmincegyen. Igy indult nálunk a párt, a villanyépítőkből...

Titkárnak megválasztottuk Medvegy Andrást. Köztetek már akad olyan, aki nem ismeri; akik most jöttek, biztosan nem. Két évig ő volt a titkárunk. Akkor iskolára vitték, onnan előbb a járáshoz, aztán a megyéhez; most meg a minisztériumban van. Szokott néha hazajönni, a bányába is lejár; nem irtózik most sem a csákánytól, megfogja. Majd még biztosan találkoztok vele... Szóval, ahogy megválasztottuk, feláll Medvegy Bandi, hogy most már ő is mondjon valamit. Abban a pillanatban kigyulladt a villany. Hát akkor indult meg Barcika. Bekapcsolták...

Észrevették ám ezt már akkor a telepen mindenütt. Az emberek meg csak elindultak a vendéglőbe. Egyszer csak látjuk, hogy szállingóznak befelé. Félóra alatt megtelt a terem. Medvegy Bandi párttitkár így aztán az egész bányászságnak mondta el, amit mondani akart.

— Még hátra van ám a munka neheze. A sín, a kőhíd, meg a vizet kiszedni az aknából...

Jött a nép, jelentkezett munkára. Még az asszonyok is. Nem is vártunk egy napot sem. Három részre osztottuk a jelentkezőket. Mind a három részben vagy tíz villanyépítő: a kommunisták. Pető elvtárs megmondta, nekünk kell elől járni, példát mutatni. Mentünk is. A hídépítőket a párttitkár vezette. Ők fejezték be a munkát legelőször. Az aknán a csíkos Lipóczki dolgozott a műhelybeliekkel. Az öreg a műhelyben ócska lemezekből tartályt csináltatott. Azt sze-

relték be az aknába, felvonó helyett. Éjjel-nappal járt a két tartály le-fel, le-fel... Az embereket váltották. De Lipóczki, talán míg ki nem szedte a vizet az aknából, sohasem aludt. A sínépítést énrám bízták.

Egyszer az a nap is eljött, amikor lementünk a bányába és megkezdtük a munkát. De nem ám a széntermelést. Még akkor sem. Mikor a vizet lehúztuk, akkor kezdődtek az omlások. Neki kellett állnunk előbb a fővonalakat, aztán a vágatokat rendbehozni. De már otthon voltunk: a bányában. Az már csak könnyebben ment.

Már nagyon ki voltunk kopva mindenből, mikor megraktuk az első vonatot. Üres volt mindenütt a kamra, az én feleségemnek sem volt már régen egy csepp zsírozója sem. Néhány szem sültkrumplin éltünk napról napra. Úgy dolgoztunk a bányában. Abban volt a bizodalmunk, hogyha kimegy az első vonat, utána egy héten belül csak hoznak tán majd nekünk is egy kis zsírt meg lisztet. Csak addig, hogy húzzuk ki?!...

Össze is jött az egész telep a vonat indítására. A mi szenünkkel fűtötték a mozdonyt. Medvegy Bandi fölállt egy vagon tetejére, hogy onnan mondja el az ünnepi beszédét.

De ezt a beszédet sem tudta ő elmondani, ahogy elgondolta. Egyszercsak az új hídon, az új sinen jön egy vonat nagy fütyüléssel. Három kocsiból állt az egész. Bejön nagy robogással. A mozdonyon meg egy nagy kopott viharkabát, benne egy sovány ember. Eltaláltátok: Pető elvtárs. Mit szaporítsam a szót; ez a vonat lisztet hozott, zsírt, cukrot, tojást, húst is... A párt megelőzött minket. Azt el sem tudom mondani, milyen öröm volt a mi településünkön, a mi bányánkban.

Sok szenet adtunk mi már azóta is a hazának, de azt a legelső vonatrakományt, amit a felszabadulás után termeltünk, én sohasem felejtem el. Azzal kezdtünk mi igazán felszabadulni.

MOLNÁR ZOLTÁN

A MOSTOHA

(REGÉNYVÁZLAT)

Veron már nem tudott a régi módon élni, elibe ment a sorsnak. Mert azt tovább nem is lehetett elviselni; a mostoha olyan volt, mint a valóságos őrült.

A nagy fiú, a bátyjuk, oda volt a fronton, Lali még kicsi, ötödik elemibe jár. Ők kerestek, a három lány.

Az apjuk... amit az hozott, arra nem lehetett számítani. Még régebben csak értementek a Berecki-kocsmába. Ha meg nem ivott sokat, el lehetett csalni tőle a pénzt: egy részét legalább... Kivette a zsebéből, ami a kezébe akadt; lecsapta. A pohár feldőlt, a bor szétfolyt. Veron szoknyájára is freccsent.

Sulyok, az olajosképű, vigyorgott, segített letörölni. Közben hozzádörgölőzött, simogatta volna. De Veron kitépte magát, felkapta a pénzt, s szaladt. A kocsmaajtóból visszanézett. Apja az asztalra borult, kusza bajsza benne ázott a borban.

Aztán elszokott Bereckitől. Bejárták utána a környék összes kocsmáját, de nem találták.

A három lány pénze meg kevés volt. Haj de nagyon kevés.

Legtöbbet emiatt marakodtak.

Szerettek volna valamit letagadni. Mari leginkább, ő már nagy volt, tizennyolc éves. Megnyúlt, fekete lány, csupa ideg, izzás; nagyon szép lett volna, ha nem annyira sovány... Ő egyszer még pirosítót is vett. De azt nem tudta meg a mostoha.

A mostoha Pankát szerette, a legkisebbet. Neki sose mondta, hogy hazudik; elhitte mennyit keresett. Pedig az is csalta, a kis ártatlanképű. De csak cukorra költött.

A mostoha fillérekből gazdálkodott s az istene volt a fillér. Embert ölt volna talán egy fillérért is.

— Dögöljetek meg, — rikácsolta — nem főzök, semmit se főzök... Mind lop, kitől loptok? Dögöljetek éhen!

Üresek voltak a fazekai, csöbrei. Se liszt, se zsír, se egy kis krumpli. Egy ujjnyi ecetje volt az üveg alján. Abból nem lehetett ebédet főzni, vagyis vacsorát — mert azt ettek, ha volt.

Lehullt a székre s csak ordított tovább és hadonászott. Szerencsére már nem látták a vérbeborult szemét, mert a pincében hamarabb sötétedett. De sovány csontjai még a homályt is átszúrták.

S a hangja? — rémült, dühös hollók-varjak rikácsolása.

Veron kiszaladt, kóborolt inkább az utcán. Fájó fejét, sajgó tagjait az éjszaka megölelte, a hűs szellő körülsimogatta. De megszólították a sarkon. Nem állt meg, csak visszanézett. Nagy, vékony ember ment utána. A lány futni kezdett. A férfi is.

Veron nem igen félt, már elzsibbadt benne a félelem. Annyi félnivalója volt tizenhét éves koráig. Halott anyja a temetőben, élőholt részeges apja, őrjöngő mostohája, a gyárban a gyomorbajos mester, a háziúr, akinek odújuk bérével, a szatócs, akinek liszt, cukor árával tartoztak — megannyi gyermeket riogató rém... A lélek a félelembe belefárad, már félni sem tud igazán...

Hazáig szaladt mégis. Lebújt Panna mellé.

Mikor kőművesek dolgoztak a gyárban, megismerte Áfra Jóskát. Hazakísérte Jóska, de nem a kapuig, csak a második sarokig. A lámpa alatt kezetfogtak.

A kezéhez is alig ért hozzá Áfra Jóska.

Nagy, csontos fiú volt, hunyori, szomorkás szemmel. De ha Veronra nézett, nevetett. A szomorkás szemével nevetett. Olyan jó volt, nem kellett tőle félni. Nagyon megszerette Veron.

Akkor dugott el aztán a pénzéből. Táncolni szerette volna vinni a fiú, de nem mehetett, ruhája nem volt. Összekuporgatott egy kis virágoskára valót.

De mikor hazament a bálból...

Lali megfázott, beteg volt, magas volt a láza; a mostoha gubbasztott mellette; apjuk sehol.

Szegény kisfiú piros volt, gyöngyözött a homloka, sípolt a melle; a penészes fal mellett feküdt.

— Hát hazajöttél, kisasszony? Ó, te cifraság! Itt vergődik az öccse, nincsen pénz az orvosságra, ő meg rongyokat vesz, legyen

mibe cifrálkodni... Úgyse tetszel, kinek tetszel te. Ó, ó, lelketlen, korán kezded, mondhatom, mi lesz belőled, te, te nyomorúság...?

És mondta; szidta, hordta, nem bírta volna abbahagyni.

Veron a fiút nézte, a kicsit, félelmetes lázrózsáival. Nem, nem tudta, hogy beteg.

Szeretett volna melléülni, megsimogatni, de nem lehetett, mert csak ordított ez a fúria, nem emberi hangján, mint az eszelős.

Nagyon rossz volt ez, most így a bál után. Kijött a könny Veron szeméből.

Ó, milyen jó volt könnyen lebbenni, hajladozni a szárnyaló zene elsodró ütemére. A fiúk is mintha talán most vették volna először észre, szinte versengtek azért, hogy vele táncolhassanak. Pedig ő nem járt tánciskolába. A gyári öltözőben tanulta meg a lépéseket a többi lánytól. De most, mintha vele született volna... keringett, lépett, tovarepült. S kipirult, mint a tavaszcsókolta rózsa... Mikor Áfra Jóskával összekerültek, mindig, mintha hazatért volna. Most ünnepélyes volt a fiú, s a szeme, a kicsit huncutkodó szeme csillogott. Fel is sóhajtott egyszer. Mert Pestre készült már akkor, oda kellett menni dolgozni, de ezen az estén nem nagyon beszéltek róla.

Hazafelé nem álltak meg a lámpa alatt, hanem kicsit arrébb, a második fa mellett a sötétben. Megfogta Jóska a két vállát, szép szelíden hozzáhajolt és megcsókolta. Érezte a jó, erős karja melegét a derekán. Aztán gyorsan haza kellett szaladni Veronnak, mert ha még egy percig marad, odaborult volna Áfra Jóska mellére és sírt volna, sírt volna sokáig és keservesen.

Mikor a pincelépcsőn jött lefelé, még akkor sem érezte a penészszagot; mintha még a zene ringatta volna, s valami jó meleg járta át.

S egyszerre rátört az itthoni nyomorúság. Megszokhatta volna már a mostohát, de most nem volt képes elviselni.

Sírt. Visszakiabált.

Jaj, nem válogatta az ilyenkor a szavát. Elmondta Veront mindennek.

Felébredtek a lányok.

— Oh, hogy éjszaka sem lehet egy percig nyugodni. Azt a kis alvást is sajnálják az embertől. Egész nap, mint az igásló... Verje meg az isten ezt a nyomorult világot.

Lali tágranyitotta a szemét, felkönyökölt.

— Feküdj, aludj csak, drágaságom, fellármáztak a cafra nénéid, ugye.

Nem, most sem gondolt arra, hogy legjobban ő ordított, a mostoha.

— Adja már ide azt a receptet — kiabált Veron — van éjjeli patika, kiváltom.

— Úgy? Vissza akarsz menni? Vár a gavallérod, ugye, ó, te utolsó, te, hát ezért neveltelek, köpöm ki a tüdőm... — s kapta volna ki a kezéből a papírt, a receptet.

Mindenki egyszerre kiabált: Mari meg Panna a megzavart álmuk miatt az ágyból, a mostoha meg Veron a receptet tépték egymás kezéből. A kis beteg Lali felült az ágyon és sírt.

És ekkor Veron megütötte, mellbevágta a mostohát. Az ágynak tántorodott felakadt a szeme. Olyan csend lett... megdermedtek.

Hallatszott, hogy a lépcsőn botorkál le a részeg.

Veron felrántotta az ajtót majd kiesett a sarkából, felszaladt az apja mellett. Rohant a gyógyszertárba. A lakás, a pince tátogott utána, mint a pokol.

Őrült ez a mostoha, őrült, gonosz és esztelen. Hogy gyűlölte!... Ó miért kell ilyen keserves életet élni? Nem, nem, nem képes tovább tűrni!...

Kikérte a könyvét és szombaton elutazott Pestre.

Nem találkozott a mostohával hét esztendeig.

Micsoda hét esztendő!

Szétfújta őket a szél, mint a pelyvát.

Még a részeges apjukat is elvitték katonának. Oda is veszett valahol. A lányok is mind elmentek. Mari hadiüzembe került, Panna egy szálloda konyhájára. Csak a mostoha maradt otthon a kisfiúval... Néha küldtek neki pénzt.

Mikor feljött Pestre, először Veron is ott dolgozott az építkezésen, ahol az Áfra-család, az apa meg a két fia. Hordta a maltert, téglát.

Felállt a magasba: valaki egyenként dobálta neki a cserepeket. Elkapta villámgyorsan s csúsztatta tovább. Jól megállt a két lábán, a dereka meg hajladozott. Jóska felkiabált neki; mosolygott, de a cserépre figyelt. Mikor kihagyott a másik valamiért, gyorsan megigazította a kendőjét.

Itt jobban érezte magát. Az ég is tágasabb volt, nagyobbat lehetett lélekzeni. Valami szorongás maradt benne, mégis idegenbe

szakadt. Néha meg, mintha attól kellett volna félni, jaj, egyszer csak megjelenik a mostoha.

De aztán az életét kezdték betölteni az új gondok, örömök, arcok. Emlékei közé mások emlékei keveredtek.

Megismerte az öreg Áfrát.

Megállt néha a kezében a kanál, csapkodott a levegőbe a tenyerével.

— Mitől fáj a keze apádnak? — kérdezte Jóskát.

Sohse felejtette el többet:

... Leálltak egyszer a kőművesek. Őrségben volt Áfra János.

Senki se tudja, honnan szereztek embert az urak, verekedni kellett a sztrájktörőkkel.

Rendőrök vitték el. Ült is. Odabent vaspálcával verték a tenyerét. Összetörték benne a csontokat.

Ezután, ha kezetfogtak, mindig érezte Veron a törött csontokat Áfra János kezében.

Nem sokszor fogtak kezet, s legutoljára akkor, mikor elvitték az öreget büntetőszázadba.

Másik esztendőben meg Jóskát vitték volna katonának. De nem ment. Belül folyt már akkor a harc a Kárpátokon. Bújkált.

Veron egyedül maradt. De addigra megtanulta, hogy nem kell egyedül lenni. Hogy a szegényember csak a többivel együtt ember.

A textilgyárban dolgozott már akkor. Ott ismerkedett meg özvegy Turócinéval, aki Jóskát is bújni segítette.

Szidták a jegyet, a háborút, meg Tungler urat.

— Nézd, mennyit hízott egy hét alatt, mióta betelepedtek a svábjai! Ő se más ... az isten pusztítsa el a fajtájukat.

Hangosan beszélt ez a Turóciné, csípőre tette a kezét; nem félt.

Még őtőle féltek sokan, a szája miatt.

Az isten valamilyen formában mindig ott lebegett körülötte. Hol szidta, hol imádkozott hozzá.

Nem volt könnyű Turócinét kiismerni. Negyvenötben még nem lépett be a pártba, de eljött romot takarítani. Később meg a hídhoz.

Sorba álltak, s mint a rúgó, hintázó mozdulatokkal dobták egymásnak kézből kézbe a köveket. Az a nagy darab asszony bírta, szeretett dolgozni. Nevetett, dalolt, s vitte a többit is.

Sokat megismert aztán Veron a Jóska barátai közül. Büszke is volt rá, hogy az urát mások is így kedvelik. Utána jönnek, megkeresik, hogy itt meg ott dolgoztak vele együtt.

Volt egy talpas, mokány ember, mint a rönk, Dankó Gyuri. Még féltette is tőle az emberét Veron, mert úgy hátbaveregették egymást. Rászólt:

— Na, Gyuri, ejnye... a tüdeje leszakad... — azok meg nevettek rá, mint a gyerekek. Nagyokat tudtak nevetni. A szájuk, a szemük, az egész testük egyszerre nevetett.

Ez a Dankó Gyuri nagyon jó barátjuk lett. Nagyon megszerette Veron, meg Bözsit is, a kis tőtike feleségét.

Olyan jó emberek voltak, ha szerette őket az ember, jobban szerette velük a többi embereket.

Pedig de mérges is tudott lenni az a jó ember!

Mert Dankó Gyuriék akkor is ott voltak, mikor egy nagy tüntetésen egyszer még verekedtek is. Talán az első választás után. Gyuri a fejével szaladt a hasába egy nagy kövérnek... Valami bilgericsizmás megütötte Bözsit is. Akkor Veron sem nézte tovább. Körmével vájt bele a fickó képibe.

Azóta az ellenséggel való harcról mindig az jutott eszébe: egy guruló vadászkalap, a bilgeris ember rémült szeme-szája, meg a három nagy vörös árok az idegen, s örökre ismerős maradt arcon.

Sok örömet adott Veronnak a felnőtt szabad élet...

Mentek a falujárókkal tavaszi vasárnapokon. Végig nótázták az országutakat. Cseresznyefák voltak az úton végig s egyszer, míg a gumit ragasztották, felmásztak a cseresznyefára. Jött egy morcos bácsi, hogy nem szabad a cseresznyét leszedni. Aztán meg segített Veronnak. Megmutatta, hol a jó érett.

S a tömeg!

Elnézte az emberét. Áfra Jóska szerette vinni a zászlót hömpölygő menetekben. Veron megtanult láncbafonódva menni, énekelni harmatos, piros májusokon.

De talán a legnagyobb boldogság: a gyermek, a kicsi Veron...

A kis rúgkapáló, puha teste. A meleg, pici ujjai. S minden, ami hozzá tartozott, a száradó pelenkák a kötélen, — Jóska belépett, pszt! — alszik a kicsi... s egymást is áhítatosabban csókolták meg.

A pici nőtt, gyarapodott, ledobta a pólyát, kimászott a rács mögül, futkosott a napfényes játszótéren.

Nézte Veron és elképzelte az életét.

A kicsi Veron a gyári napköziben... feláll a szép kis fehér asztal mellől, jóllakottan... a zöld gyepre szalad, felveszi a fehérpety-

tyes nagy, piros labdát. Feje fölé tartja, s messzire dobja. Gurul a labda, gurul... a kislány meg nevet, nevet, nevet.

Ilyen vidám, nagy nevetéssel integet vissza anyjának az iskolakapuból. Nem szíjjal köti össze a könyveit, mint az anyja valamikor, hanem szép kis iskolatáska lesz a hátán. Benne külön csomagolva a vajascipó.

Nagyon jól fog tanulni. Hiszen itthon csend lesz, tisztaság, világosság.

A kislány a füzet fölé hajol, a pici nyelvét kidugja a szájaszélén. s szép, kerek betűket rajzol.

Mindenféle tudományokat fog tanulni. Aminek Veron csak a nevét vagy azt se hallotta. Majd áll az iskolában, valami lombikok, meg apró kék lángok között és üvegcsöveket tart a világosságra, nézegeti. És pontosan tudja, mit hova kell önteni s mit kell írni a papirosokra.

Nyáron majd elmegy a Balatonra. Sok-sok erős fiú és lány rohamozza meg a vizet. Felkapaszkodnak a vitorlásra, kifeszítik a vásznat és a szél belekap. Viszi, repíti a végtelen hullámokon. Az a szép, nevető lány, az árbocba kapaszkodik, a haja lobog utána.

Aztán lehet, hogy ő is ott fog dolgozni a gyárban. Fehér köpenye lesz és gyönyörű, új anyagokat fog tervezni. Vagy új festési eljárást talál fel. De talán egy másik gyárban gépeket gyárt; vagy házakat épít, mint az apja, nagyapja. Csak tündöklőket, csodaszépeket.

De talán mégis az lesz a legjobb, a lombikokkal és a csövekkel Addigra Veron is megtanulja e csodálatos tudományt s talán együtt fognak dolgozni.

S egy szép napon majd jön egy csendes, jó ember. Hunyori, huncut szemmel. De annak a szemében nem lesz semmi szomorúság, talán már emléke is alig a szomorúságnak. Erős karja lesz. Így fog feküdni a kislány, mint most ő, Veron, a jó fűágyon. A Jóska ölébe hajtja a fejét. A levelek között átsüt a nap és játszik az ifjú asszony arcán. S az ember, akinek keményebb a keze, mint a tégla, amit rak, olyan lágyan tudja a haját simogatni.

Egyszercsak beteg lett a kislány.

Forró volt, hánykolódott. Aztán elcsendesedett, csak feküdt, s mintha véres rózsák nyíltak volna az arcán.

Veron nem ment dolgozni, csak csüngött az ágyon s lelkével ölelte körül.

Virrasztott mellette, nem aludt, pedig már akkor várta a másodikat.

És eszébe jutott egy másik gyermek betegsége. Egy kisfiúé... Egyszer az öccse, Lali... az is ilyen beteg volt, csak persze már nagyobbacska...

De hogy hasonlítanak egymáshoz a beteg gyermekek... S a vigyázó anyák. Egy pillanatig nem is gondolt arra, hogy Lalinak már akkor régen nem is volt anyja. Csak mostohája.

A mostoha.

Veron becsukta a szemét és a mostohát látta maga előtt.

A Lali ágya szélén ült. Fáradtan ült, figyelve, nem kiabált s olyan volt, mint egy igazi anya.

Rá kellett gondolni...

Szánalmas, sovány alakjára... A szíve miatt volt ilyen. Meg a gyomoridegességtől... A koplalástól!

Sajnálattal kellett rágondolni.

Milyen nyomorult élete is volt. Az ő részeges apjával. S a háború még azt is elvitte.

Most emlékezett Veron, hogy a mostoha szerette az apját. Sokat szenvedett miatta. Tűrte és kínlódott a gyerekeivel.

Mit kibírt ez az asszony! Őrült volt, őrült... Mosdatlanszájú, összeférhetetlen, gonoszszavú... de szívósabb, mint a szentek.

Maga is csodálkozott Veron, hogy ilyeneket gondol a mostohára. Hiszen úgy gyűlölte... és most. Hová lett a gyűlölete?

Nem, a gyűlölete nem foszlott szét a semmibe. Megmaradt. Csak most, mintha már nem a mostohát gyűlölné... Mást, másokat!

Akkor kezdte megérteni Veron, hogy valami nagyon fontos megváltozott benne, mikor hazajött Jóska és ő egy kicsit lepihenhetett.

Odaült az ember az ágy szélére a kis beteg mellé. Föléjehajolt, suttogva beszélt neki.

Veron feküdt, és nézte őket a pillája alól. Nézte az erős, okos arcot, mely mindig kész a nevetésre. Ez a nagy fej, mindig, mintha kicsit előrehajolna — munkára vagy rohamra, valamilyen támadásra. Míg vele nem találkozott, Veron nem szerette az embereket. Afra Jóska volt életében az első, akiről úgy érezte, hogy köti hozzá valami jó szál.

Megértette a szavát, a szemét, kézenfogta.

Nézte Veron, nézte s nőtt a szívében a szeretet. Megkérdezte:

— Emlékszel az én mostohámra? Úgy gyűlöltem. És most. Hirtelen eszembe jutott... Mindenki otthagyta. Már Lali sincs otthon. Pénzt kap néha, de...

— Szeretetet nem — mondta Jóska.

— Régen el kellett volna menni hozzá és kibékülni vele. Hiszen... talán... nem is egyedül ő volt a hibás.

Áfra Jóska nézte, nézte a Veron felindult arcát, csillogó szemét. És megértette. És nagyon örült, hogy a felesége így megnövekedett. Emberré.

— Vajjon hogy él most?

— Jó — mondta Jóska — látogassuk meg.

A vonatablakból látott vidék nem volt idegen. Gyermekkora ismerős tájai nyújtóztak messziről tornyaikkal és dombjaikkal. Aztán gyorsan elébe szaladtak és üdvözölték... A gyermekkor szaladt így elébe... különös vidék, riogató árnyékait elnyelte a távol, fényeit megnövesztette.

Becsukta a szemét. Nemsokára ott lesz az utcájukban. Nem a sötét utcát képzelte, hanem a nappalit. A Berecki-kocsma csendes. A lépcsőn Pityu ül, a bolond, konzervdobozból készült hegedűjével, mindenáron bele akar nézni a napba, vaksin hunyorgat; a kutya, Bereckié, szemben áll vele, kineveti.

De hiába is töri ezen a fejét — azazhogy éppen elsétálhat arra is — de a mostoha már nem is ott lakik.

Kiköltözött a város túlsó szélére, külön kis kertes házacskába, csendbe.

Bejár minden nap a gyárba. Csak nyáron vesz ki mindig szabadságot, olyankor meglátogatja Lali, aki azóta utolsóéves ipari tanuló.

Sose járt gyárba azelőtt, érdekes. Vacak foltoznivalókat hordozott haza; mosni-vasalni ugyan elment, takarítani, de gyárba... Úgyse veszik fel — belenyugodott. Talán félt is.

És most gyárba jár.

Biztosan jó munkás. Mindig olyan gyorsan járt a keze... Megbecsülik. Keres.

Nem tartozik a fűszeresnek. Hiszen most biztosan nincsen is hitel.

Talán a szomszédaival sem veszekszik. Nincs miért. Régen a szűk kis proli-udvarban nehezen fért el annyi szegénység.

Valahogy azt képzelte róla, hogy van mellette egy kis gyerek. Talán örökbefogadott egyet. Mert nem tud élni gyerekek nélkül... Neki sajátja sohse volt. De mindig szerette szegény a gyerekeket. Hiszen őket is szerette a maga módján.

Elképzelte, hogy történik majd a találkozás a mostohával. Ó, nem úgy fognak beszélni egymással, mint valaha. Hanem úgy, mint a gyerekek, akik felnőtt korukban újra találkoznak... Megértve és túllépve a gyermekkori hibákat.

Nem kerülhetik el, hogy beszéljenek a múltról, de inkább csak a jövőről fognak beszélni.

Komolyan és szeretettel fog hozzá szólni. Igen, szeretettel.

Veron érezte, hogy valamiben most győzelmet aratott... Talán saját emberi gyengeségén.

Új, szinte ünnepi érzések voltak ezek.

A vonat hosszút-hosszút fütyült. Most is még milyen kopottak ezek a vasút melletti utcák...

De az állomás új, nem a régi, romos.

Aztán minden másképp lett, nem úgy, ahogy elképzelte.

S mintha mindez nem is vele történt volna. Vagy csak valahogy álmában...

Sárga homokkal volt felhintve a ház eleje.

Feltették a koporsót a kocsira, amely nagyon hasonlított ahhoz, amelyik két évtizeddel ezelőtt anyját vitte ki a temetőbe. A szomszédasszonyok kézen vezették a kisfiút, akit a mostoha tavalyelőtt örökbefogadott.

A kis, kerekképű gyerek komolyan lépdelt, lehajtott fejjel.

A gyárból, ahol a mostoha dolgozott, koszorút hoztak. Volt egy vénasszony a régi utcájukból is.

— Nem — mondta szipogva — az utolsó években már nem volt haragosa. A Berecki kutyája azelőtt mindig megugatta, de már azt is magához kapatta. Ki gondolta, hogy így meg tud változni valaki.

— Haj, ha a sír kezdi húzni az embert... — mondta egy öregember.

Veron nem szólt, de tudta, hogy nem a sír változtatja meg az élőket.

Körülállták a sírt.

Fent madarak szálltak nagyon magasan a kék levegőben.

Az emberi beszédet nem is hallotta Veron.

Nem értette, csak a saját gondolatait.

De aztán a göröngyök dübörgését, azt meghallotta; megértette. Külön-külön dobbantak először a leeresztett koporsón. Aztán sűrűbben, mintha lavina indult volna. Vagy az egész föld indult volna meg mérhetetlen tömegeivel. Országok és városok hullámoztak volna a hátán. Alakultak, gyúródtak volna a hegyek, folyók, emberek. Újjászülettek volna testükben és lelkükben. Új törvényeket teremtettek volna maguknak.

Köztük új törvényeit a gyűlöletnek és a szeretetnek.

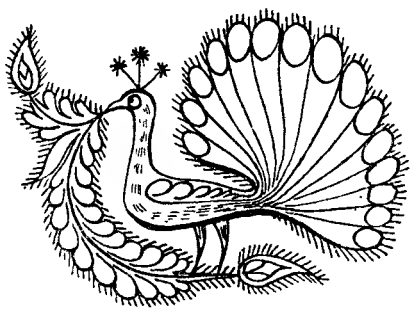

SZILI JÓZSEF

HORTOBÁGY

Ahol ma még bogáncs terem,
ballagkóró, szamártövis,
egy-két év mulva megterem
a búza, rozs, len, árpa, rizs.

Követvén hűslombú fasort
jön a Tiszából-mert folyó,
a folyó vízével locsolt
kert alatt kiköt a hajó,

s a kis hajó gyümölcsösök
édes terhétől részegen
tovalejt, míg a táj fölött
begyes felhőcske vesztegel.

Egy percre mosolyát az ég
könnyfonalakkal elfödi,
mint lány, ki gyönyörű szemét
öröme teljén sírja ki,

s egy percre rá megint a nap
bontja kéveként sugarát;
az ágon zsenge rügy fakad,
míg följebb nyújtózik az ág.

Pindurka bokrok a vizet
rázzák magukról kutyamód,
s ha a szokottnál hűvösebb,
a kényes narancs fintorog.

Pöttöm emberke ül a fán,
feketerigónak fütyül.
Kislányok csengő hangja száll,
piros cseresznye fülükön.

Iskola után nagy fiúk
szomszéd határba futnak át,
ott most csinálnak új folyót,
dohog a gép és nő a gát,

s hol valamikor kanalas-
gémre vadászott dölyfös úr,
most »lépegető« kanalaz,
a szikes, kopár földbe túr.

Mozdul a föld, az ember itt
tündöklő palotát emel:
fasor falazza termeit,
a kupolája végtelen.

A traktor dalt ír, földbe ír,
a kovács márványa a vas,
mily magasztos hőskölteményt
írunk véled, te kanalas!

Fényes jövendőnk eposzát,
a szovjet népek jelenét
most magyar földbe írja át
a Hortobágyon ez a gép,

s ha műve kész e földeken,
új szabad népnek adjuk át,
és egykor gyümölcsöt terem
a földön minden pusztaság.

SZILI JÓZSEF

A NAGY TALÁLKOZÁS

A kommunizmus hajnalán
ragyogva kél a nap.
Betonzsilipek hajlatán
tajtékos ár dagad.

Nézik burványló habjait
teltszívű emberek,
a víz felett diadalív
és szivárvány lebeg.

Költő ilyet nem álmodott,
festő nem festhetett,
ily sasszárnyat még nem kapott
a szárnyas képzelet:

tizenhárom műalkotás,
tizenhárom zsilip
tárja ki sorra óriás
kapuszárnyait,

s már szembenáll, egymásra zúg
két roppant víztömeg.
s ahogy megnyílnak a kapuk,
egymásba ömlenek.

Testvéri csók! A két folyó
vidáman összecsap,
rég ölelésre áhító
kedves atyafiak.

— Már azt hittem, hogy sohasem . . . —
a nyájas Volga szól.
— Tudtam, hogy így lesz, kedvesem, —
erősködik a Don.

S évek multán a két öreg,
mikor nem hallja más,
csak azt tárgyalja, hogy esett
a nagy találkozás.

GALAMBOS LAJOS

ÜTKÖZET A LEVEGŐBEN

I

— Hát mégis repül Puskás? — kérdezte Péter százados, a parancsnok politikai helyettese a magas, szikár, keményarcú Darai őrnagytól.

Az őrnagy repülőbekecse gombjai közé dugva ujját, másik kezében mordályhoz hasonlatos rakétapisztolyt lóbálva lépegetett mellette. A hajnal friss lehelete apró, piciny harmatcseppeket tüzdelt szemöldökükre, szempillájukra. Magasszárú disznóbőrcsizmájukra csillogva tapadtak a repülőtér most serkenő, zöld füvének vízcseppjei.

A repülőtér közepén álltak meg. Darai őrnagy összehúzta szemét, betöltötte a pisztolyt, aztán magasra emelte és elsütötte.

Piros rakéta szállt az égnek.

A durranás felriasztotta a hajnali álomba szenderült madarakat.

— Máris? — nézett Péter százados az őrnagyra.

— Hogyne. Négy óra tizenöt. Ötkor kezdődik a repülés.

A rakétajelre megélénkült a repülőtér. A hálószobák felől nótázó század indult el. Távolabb feldördültek az üzemanyagvontatók motorjai. Gyorskerekű gépkocsik akkumulátorszerelvényeket vontattak. Az álcázott repülőkről fürge katonakezek fejtették le a terepszínű ponyvát.

A piros hajnali napsugarak az ezüstös testekről halványsárgán verődtek vissza. Körülöttük technikusok, szerelők, segédszerelők futkostak. Némelyik géptest megremegett, s felbőgött a motorja.

Darai őrnagy szeme a tér közepéről hibátkeresően siklott végig a munkálkodó embereken. Aztán Péter századoshoz fordult:

— Igaz is, Puskásról kérdezett.

— A napi tervben az ő gépe is szerepel.

— Úgy van. De Puskás főhadnagy nem repül, amíg büntetése le nem jár. Tíz napig nem repülhet. Épp eleget figyelmeztette már maga is, én is. Semmi kedvem jegyzőkönyvet felvenni arról, hogy Puskás a földhöz verte magát. Mert csak ez lehet a következménye fegyelmezetlenségének.

— De a dísz-szemle, őrnagy elvtárs ... az ünnepi szemle ...

— És ha épp a szemlén jut eszébe, hogy megcélozza a földet?

— Puskás a legjobb repülőnk.

— Puskás jó repülő ... — Darai felemelte mutatóujját — mégsem fog repülni április negyedikén a Hősök Tere felett ...

— Politikai munkás vagyok, őrnagy elvtárs ... beszélek vele ...

— Ezt a jogát nem veszem el, sőt hasznosnak tartom. Repülni azonban nem engedem.

— Nincs ember, aki helyette repüljön — makacskodott Péter.

— Van. De még mennyire, hogy van. — Elgondolkodott, majd nyugodtan a százados szeme közé nézve mondta: — Gál hadnagy repül helyette. Épp ezért megkérem valamire. Előbb Gál hadnagygyal beszéljen. Az elsők között száll fel, velem fog légicsatát vívni...

Péter százados még szólt volna, de Darai őrnagy elfordult. Befejezettnek tekintette a beszélgetést. Így hát sapkájához emelte kezét s engedélyt kért a távozásra.

Míg a repülők étterme felé ment, szüntelen erre gondolt. Mit kezdjen ezzel a Gállal? Nemrég került hozzájuk, fiatal tiszt. Féléves gyakorlata sincs talán. Így arcáról már ismeri, de még nem beszélt vele soha. Nem is tartotta szükségesnek. Fiatal, küzdjön csak, úgy lesz igazi ember.

Mert milyenek is ezek a fiatalok? Most kerültek ki az iskolából, minden nehézség nélkül, minden komolyabb tett nélkül beosztották őket a leggyorsabb vadászpilótákhoz. Nem szabad engedni, hogy a dicsőség a fejükbe szálljon. Hagyni kell őket, hadd érjenek, hadd komolyodjanak. Akkor válik el, ki az igazi ember, amikor a megpróbáltatások, a nehézségek iskolájába kerül.

Így gondolkodott Péter százados és közben saját, hajdan sokat hányatott, kemény életútjára emlékezett.

— Merész fordulót tett ezzel az elhatározással az öreg — szövögette tovább gondolatait félhangosan. — Pedig csak bízta volna rám ezt a Puskás-ügyet! Csak adta volna az én kezembe.

Az igaz, Puskás mindig úgy viselkedik, mint aki tudja, hogy nélkülözhetetlen ember. Sok apróságot elnézett ő is neki. Szerette mindenki bátorságáért, merészségéért, vakmerőségéért.

Amikor először »sturcolta« a szélső nagy jegenyét, a repülőtér távoli sarkában, még dicsérték is:

— Ez igen! Ez legény! Itt van mersz!

És Puskásnak nem kellett több. Folytatta legénykedését.

Tegnap a gép szárnyával lenyírta az irányító-torony tetején vasrúdra-szerelt szélzsákot. Teljesen oldalt fordult a géppel s mint valami borotvával, úgy vágta el az alig egyméteres zsinóron függő zsákot. Olyan mutatvány volt, hogy az ember lélekzete elállt.

Támadt is ribillió utána. Darai őrnagy úgy lekapta a tíz körméről, hogy alig állt a lábán. Este meg parancsba tette:

— Puskás Ferenc főhadnagyot fegyelmezetlensége miatt tíz napra eltiltom a repüléstől.

Inkább lecsukta volna. Mert Puskásnak, amilyen érzékeny ember, ez a tíz nap tíz évet jelent majd.

Mindamellett Péter százados jól tudta, hogy a szabályzatok szerint helyesen járt el Darai őrnagy. De úgy gondolta, hogy éppen most, amikor az egész ország előtti szemlére készülnek, amikor a Légierő díszelegni fog népünk előtt, meg kellett volna bocsátani Puskásnak a tettét.

Belépett az étterembe. Végignézett az asztalnál ülő repülőkön. Puskáson akadt meg a szeme. Kezében egy darab ezüstös sztaniolpapírba csomagolt vajjal hadonászva, éppen nagyban magyarázott:

— Csak nem gondoljátok, hogy ezért a kis semmiségért kimaradok? Nem, ne féljetek! Most még, persze, dühös az öreg. De a szemle előtt pár nappal mégis rájön, hogy »fel kell oldoznia bűneim alól«.

Néhányan nevettek körülötte.

S e pillanatban Péter százados, aki mindezideig hajlandó lett volna elnézni Puskás fegyelmezetlensége felett, egyszerre megértette Darai őrnagyot. Szava élesen csapott a nevetésbe:

— Nem fogja »feloldozni«, Puskás főhadnagy! — és kis szünet után újra: — Nem »oldozza fel«. És esetleg még azon is gondolkodunk, hogy a tíz napot meghosszabbítsuk!

Puskás meredten bámult a századosra, lenyelte a szájában lévő kenyeret s felpattant. Péter azonban nem nézett már rá.

Végigment a hosszú asztal mellett. Hirtelen támadt bosszúságában nem vette észre Gál hadnagyot s újra kezdte a sort. Amikor másodszorra sem sikerült megtalálnia, megállt az asztal végén:

— Gál hadnagy!

— Jelen — állt fel mellette egy kicsi, vállas, zömök gyerek. Szőke hajának tincsei elől homlokára, oldalt a fülére hullottak. A szólításra arcába szaladt a vér, s játékos mosoly bújkált kék szeme szögletében.

— Reggeli után beszélni akarok magával, — mondta enyhülten Péter.

— Megreggeliztem, százados elvtárs.

— Ne legyen túlbuzgó — nevetett most már a százados. — Gyümölcsíze még érintetlen.

— Nem szeretem a lekvárt — dünnyögte sűrűn pislogva Gál.

Még később is, ahogy a repülőtér felé mentek, maga előtt látta mindkettőjüket. Puskás felállt, talán, hogy bocsánatot kérjen, s nem szólhatott, mert hiszen a falnak nem beszélhet, de engedélyt sem kapott, hogy leüljön. És ez, ez a kis tökmag is felállt...

— Mennyire nem ismerem még eléggé az embereket — gondolta Péter. — Különösen most látom, hogy hallgattam e gyerekember okos, pontos beszédét. Hiába, nem vagyok eleget közöttük...

Legyintett s a hadnagyra tekintett:

— És nem fél a feladattól?

— Kicsit ver a szívem, hogyne... Pillanatnyilag azt sem tudom, mit kezdhetek én az őrnagy elvtárssal szemben... Nagy gyakorlata van, a Szovjetunióban tanult s azt csak én tudom, milyen a szíve a géphez! Hát nehéz lesz... Csak az vigasztal, hogy az őrnagy elvtárs ellen még a veszteség is siker...

— Ne gondolkodjon így.

— Nem is azért, hogy na, most már egy-kettőre megadom magam... Azt nem!

— Ne is, azt ne tegye. Soha ne tegye...

Gál hadnagy nem felelt. Könnyedén rúgott odébb egy útjába keveredett kavicsot s nevetve nézett forgása-pörgése után

II

A két gép egyszerre lökte el magát a beton-kifutóról. A két gyorsan száguldó acélszürke test mihamar egybeolvadt a tavaszi ég kékjével. Eltűnt mindkettő a lentiek szeme elől.

Gál hadnagy az utasítás szerint kétezer méteren keletnek fordult. Aztán párperces út után orral hátrabuktatta gépét s nyílegyenesen szökkent felfelé.

— Négyezer — állapította meg a magasságmérőn.

A rádión keresztül távolról, nagyon távolról hallotta a földi repülésvezető figyelmeztetését:

— A kettes légtérben »idegen« gép... »idegen« gép a kettes légtérben... Semmisítse meg... Figyelem, semmisítse meg...

Eljött hát a pillanat. Most elválik, elég képzett-e, hogy április negyedikén megmutassa tudását az egész nép előtt. Most elválik: odaállíthatja-e parancsnoka pár nap múlva, hogy róla mondják: íme, ilyenek a mi repülőink...

Már feltűnt Darai őrnagy gépe. Csökkentett sebességgel, látszatra lomhán kúszott alatta. Olyan ismerős volt ez az »ellenséges« gép közeledése, de még a hangja is, melyet a lassú menet eltorzított! Úgy tűnt, mintha ismerné ezt a gépet, mintha látta volna már, talán gyermekkorában, de minél közelebb ér, annál inkább tudja, hogy ismeri.

Keze remeg, halántékán vastagra duzzadnak az erek. A gépfegyver ismétlőgombjára feszíti ujját s előregörnyedve érzi, hogy gépe egyenletesen remeg. A gépfegyver csövén fehér fények villannak s Gál hadnagy e pillanatban rájön, honnan ismeri az alatta elsuhanó szörnyeteget...

... 1945 áprilisa volt.

A bányatelep lakói mind lehúzódtak a szénhez, mintha érezték volna, hogy ott a jövő, ott az élet. Nem menekült el az igazgatón kívül senki. Még a mindig nagyhangú mérnök: Franz Hirsch is itt maradt. Pedig német volt, a Birodalomból hozta valamikor a bánya német gazdája.

Tizennégy napja voltak már lent a tárna mélyén s hallgatták tehetetlenül a háború le-leható morajját. Olykor, ha megremegett a bánya fala s apró széntörmelék hullott a nyakukba, a gyerekek sírva anyjuk ruhájába dugták fejüket. Ott kerestek oltalmat az éhségtől is, mert a tizennegyedik napra már elfogyott minden.

Gál Andris nem sírt. Nagy fiú volt már, 15 éves, szégyen lett volna, ha ő is anyja szoknyája mellé bújik.

Így hát csak állt naphosszat három testvérét magához ölelő, sovány, arcára feketedett bőrű anyja mellett. Nem kért enni sem, soha, ha adtak neki, elfogadta, ha látta, hogy már az utolsót morzsálja az

anyja a kicsik szájába, oldalra sandalgott s nyelte keservesen a szájába feltoluló nyálat.

A tizenharmadik nap reggelén félrehúzódtában látta ugyan, hogy Franz Hirsch, aki azzal az ürüggyel, hogy dolgát megy végezni, szintén félrehúzódott s száraz kolbászt tömött a szájába. Csak nézte fátyolos szemekkel ezt a telhetetlen embert.

Másnap, amikor már a gyermekek nagyon sírtak, Pridl Jóska elindult, hogy hoz fentről valami ennivalót. Úgy várták vissza, mint a messiást. Mert víznek még csak jó volt a bányalé, de a szenet nem lehetett megenni.

Várták, várták a fiatal vájárt, de csak nem tért vissza. Régi komája, az öreg Miskaházi fia, szótlanul elindult utána. Arra gondolt, hátha csak megsebesült?

De hiába várták az öreg Miskaházi fiát is vissza. Apja, az öreg Gál, nem egyszer készülődött, hogy majd ő, ő kimegy, de ha feleségére, négy apró gyermekére nézett, csak legyintett tehetetlenül. Ilyenkor azt dörmögte rossz fogai közül:

— Brennberg-bánya közel van a határhoz. Nem szól a német száj semmit, csak a fegyver...

Dél felé aztán csak kimerészkedett az akna bejáratáig, de nemsokára visszatért és jelentette:

— Még itt vannak...

Testvérei öklüket szájukba dugva sírtak. Előbb hangosan, aztán elgyengült a hangjuk, éppen csak lihegtek éhségükben. Anyja száraz mellére szorította kezét, úgy ábrándozott:

— A tűzhelyen maradt egy lábas hajas krumpli. Milyen jó is lenne most...

Aztán a szomszédainak is elmondta.

De a sopánkodásnál senki sem tett többet. Mert ki is volt itt lényegében? Asszonyok, néhány öreg bányász. meg gyerek, gyerek, gyerek.

Amikor a szájak már belefáradtak egy időre a panaszkodásba, óvatosan, a szénfalat tapogatva a kijárat felé indult. Csak sejtelemből, mert ha volt is már azelőtt bányában, apja lámpása vezette. Nem jött utána senki. A szülőknek elég volt az aprajával törődni, nemhogy arra is gondoljanak, akinek már van magához való esze.

Ahogy megpillantotta, alig ismerte fel a környéket. A délutáni gyönge tavaszi nap égette, bántotta szemét. És köröskörül minden a tavasz leheletét sugározta, rügy pattant a fákon, amarrébb virágbaborult egy korai barackfa.

Az akna bejáratánál ujjnyi magasra nőtt a zöld fű. Eltakarodott mindenfelől a hó, de a pacsirták dala helyett a gyilkos fegyver bömbölt.

Kioldalgott az aknából s a friss levegőtől szédülve, házuk felé botorkált. Füle mellett sorozat sivított, észre sem vette tompultságában. Csak akkor ijedt meg és állt egy nagylombú fa alá, amikor egy német gép bukkant fel feje felett s oldalrafordulva fegyveréből apró, csintalan villámok cikáztak.

Maszatos kezével eltakarta szemét, mintha azzal megmenekülhetne a haláltól.

Aztán, hogy egyre feljebb s távolabb látta a fekete-keresztes szörnyeteget, rohanva indult a messziről pirosló házacska felé.

Nagyot dobbant a szíve, hogy a küszöbre ért. Micsoda pusztulás mindenütt! Az ajtó kiemelve a sarkából, a deszkaküszöb felhasogatva. Úgy látszik, valaki tüzet rakott a konyha földjén. A tűzhelyet már annakelőtte felboríthatták részeg duhajok. Minden jel arra mutat. Felborították, s a lábas krumpli, amelyért felmerészkedett, a hamu közé ömlött. Pár szem maradt a lábas alján, csak az, amelyik odafőtt a nagy gondatlanságban, kapkodásban.

Gyorsan, ahogyan csak tellett tőle, kiszedte a hamu közül a meredt, főtt krumplit, gondosan a lábasba rakta, kebléhez szorította s indult is vissza.

De úgylátszik, az előbbeni gép éppen erre várt. Alighogy kilépett az elhagyott, sivár házból, sorozat fröccsent előtte a földön. Oly mélyen felszántotta a tavaszi vízzel teleszívódott udvart, mintha vásott gyerekek ásóval árkot húztak volna ott. Ijedtségében majd elejtette az életet jelentő krumplit.

A tornác egyik oszlopához húzódott, onnan várta, hogy eltűnjön a gép. De az csak körözött egyet s újra visszafordult. Mintha éppen őt szemelte volna ki célul.

De nemsokára kelet felől újra feltűnt egy gép. Alakra kisebb volt a németnél, acélszürke szárnya hátranyilazott. Oly sebesen jött, hogy inkább csak a hangjáról lehetett észrevenni.

A német is felismerte az ellenséget s menekülni igyekezett. A kicsi azonban földnek szegezve orrát, elébe vágott. Orrán apró fénypontok villantak, de a német kisiklott a pusztító fegyver elől: magasra kúszva az ég kékjén, egérutat keresett. A kicsi azonban nem hagyta ennyiben a dolgot. Szemvillanás alatt utólérte, de a ravasz német újra lebukott s a szökésben keresett menedéket.

Úgy látszott, hogy a kicsi is abbahagyja a céltalan harcot s nagyot kerülve, eltűnt a magasban.

Gál Andris ott, a tornácoszlopnál állva, nagy csalódást érzett. Csalódást, hogy idejött ez a kicsi, hogy őt megmentse, mégsem tudta legyőzni azt a lomha jószágot.

Keserűségét azonban végig sem gondolhatta egészen, egyszercsak látja, hogy a kis gép onnan, a magasból egyenesen a németre veti magát.

— Nekimegy, összetörik! — kiáltott fel önfeledt félelmében Andris — amikor látja, hogy alig pár méterrel a német gép felett megszűnik a zuhanás s újra fénypontok villannak a légcsavarból.

S a német most nem kerülhette el sorsát. Égve bukott a földre.

S ment Gál Andris boldogan a lábas krumplival a nagy csendességben. Nem állta útját senki...

Azontúl már csak messziről, nagyon messziről hallották az ágyúk bömbölését. Pedig másnap felhurcolkodtak az aknából...

...Míg végigvillant fejében ez az emlékezés, tudta már, hogy ugyanezt teszi ő is, mint amit attól a szovjet pilótától látott ott a határszélen.

Szívében a szovjet pilóta rendíthetetlen nyugalma, szemében a gyűlölet tüze. S messze elkerült most az »ellenséges« géptől, mintha csak menekülne, aztán magasról, egyenesen, mintha csak porrá akarná magát is, a másik gépet is zúzni, zuhan, zuhan felé.

Ujja a géppuskán pihen... Jól látja, biztosan célbatalált.

III.

Puskás főhadnagy egyik cigarettát a másik után gyújtja. Mellette áll Péter százados is. Köröttük egyre-másra felhangzik az önfeledt kiáltás:

— Újra eltűnt!

— Dehogy, előjött.

— Nézd, magasról zuhan rá!

— Tönkremegy! — dobja el cigarettáját Puskás főhadnagy.

— Hogy menne már! Érti a mesterségét — mosolyog Péter százados.

— Már csak pár méterre van tőle...

— Most elhúz felette.

— Kemény partnere akadt Darai őrnagy elvtársnak.

— Alaposan megizzadhatott az inge.

A repülésvezető asztalán felsistergett az adókészülék. Mindannyian odarohannak.

Recsegve, torzan, de győztesen szól Gál hadnagy hangja:

— A feladatot végrehajtottam... a feladatot végrehajtottam. Megsemmisítettem az »ellenséget«... Kérek további parancsot.

— Leszállni — kiáltja örömében harsányan a vezető, bár valószínű, hogy fent a rádióban ez éppen dorgálásnak is hallható.

A két gép egymás mellett repül, párba áll s lassan ereszkedik le a betonra.

Elsőnek Darai őrnagy kabinja pattan fel s fürgén ugrik ki belőle az őrnagy. A másik gép mellé szalad s felugrik a szárnyra. Izgatottan kapcsolja ki a kabinfedőt s kezét nyújtja a kiszállni készülő pilótának. S míg egymás mellett ugranak le a szárnyról, azt mondja a parancsnoka:

— Köszönöm ezt a viadalt, hadnagy elvtárs.

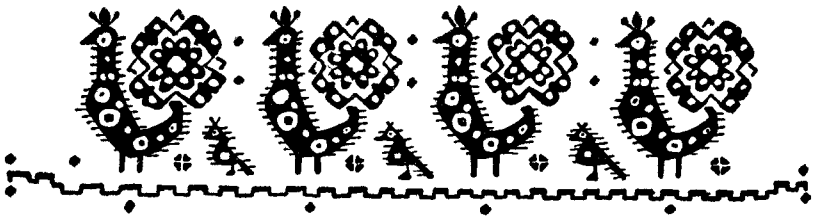

TULI JÓZSEF

ÉJFÉLI ARATÁS

Jóska fásultan, gépies egyformasággal forgatta a lapokat. Nem tudta, mit olvas. Abbahagyta, megint elkezdte. Gondolatai valahol a keresztfai parton versenyt száguldottak a sárga kalászok tetején nyargaló langyos nyári széllel. Lélekben kinnjárt a mezőn, a gazda nyugtalanságával tekintett végig a búzatáblán s magához ölelte a ringó, teli kalászokat. Még itt az ágyban is hallotta zizegő hangjukat, amint egymáshoz verődnek, mintha muzsikálnának.

Az érett búzakalászok várakozva hajoltak a szárazságtól megrepedezett, szomjas föld felé.

Nappal a tikkasztó melegben kiszáradt a magot körülölelő polyva, s ha egy-egy nyúl beleszaladt a búzatáblába, a földre peregtek az acélos búzaszemek. Ha beállt az est, és leszállt a harmat, a polyva összeszűkült és az anya féltésével zárta magába szülöttét — a magot.

Jóska ideges, nyugtalan mozdulattal tette le a könyvet az ágya előtt álló székre. Ledobta magáról a takarót. A szoba hűs levegője kellemesen simogatta átizzadt testét. Hosszú, göndör haja rakoncátlanul hullott tiszta arcába. Hátrasimított egy fürtöt, aztán felült az ágyban. Néhány percig testvérei szuszogását hallgatta, akik a másik ágyban aludtak. Vajjon szóljon-e Mariskának? — töprengett magában.

— Mariska, alszol? ... Hallod, alszol?

A lány fáradtan fordult a baloldalára. Tegnap este későig arattak: sietniök kellett, mert a nagy melegben hirtelen, szinte egyik óráról a másikra túlérett a búza.

— Olyan fáradt vagyok — mondta a lány — aztán mégsem tudok aludni. Mindegyre csak édesapám jár az eszemben. Nem volt igaza — felkönyökölt a fejpárnán. Dús, fekete haja csillogott a petróleumlámpa fakó fényében.

Jóska kiugrott az ágyból, magára csavarta a pokrócot és húgához ment. Leült az ágy szélére.

— Te, Mariska — mondta halkan, hogy a szülők, akik a konyhában aludtak, meg ne hallják a vékony falon keresztül — kipereg a nemesitett vetőmag.

— Hány óra? — kérdezte a lány.

— Mindjárt tizenegy.

— Megmondta édesapám tegnap este, hogy csak teljes érésben akarja »azt« aratni, ne nyugtalankodj. Ő felel érte a járásnál, ha baj lesz.

— Szólni kellene a fiataloknak — nézett maga elé Jóska.

— De eljönnek-e?

— Tegnap este beszéltünk róla, de akkor édesapám elvetette, azt mondta: ő az elnök, ő dönt.

— Hát talán úgy jó, ahogyan édesapám akarja — bizonytalankodott a lány.

— Nem érted? Kipereg a mag! Kelj fel — mondta Jóska. Hangja majdnem parancsoló volt.

— Hát akkor fordulj a fal felé, amig felkelek — nézett Mariska szégyenkezve bátyjára és átlátszó rózsaszínű pír futotta be arcát.

Jóska fölkelt az ágyról és a falnak fordulva ő is öltözködni kezdett.

— Hát az idősebbek? — kérdezte Mariska, miközben kapkodva húzta magára kifakult kartonszoknyáját

— Hadd pihenjenek — három hete megállásuk sincs, ők jobban elfáradnak, mint mi — mondta Jóska. — Aztán meg, ha kijönnek a fiatalok, ezt a nyolc holdat könnyen levágjuk, mire kivirrad. Legalább negyven kasza.

— Most — nézett Mariska a pitvarra nyíló ajtóra — merre? Édesapám észreveszi, ha arra megyünk.

Felöltöztek...

— Az ablakon keresztül — mondta Jóska röviden.

Egyszerre léptek a nyitott ablakhoz, Mariska félrehúzta a függönyt, Jóska meg fölsegítette húgát az ablakpárkányra.

— Terikét takard be, a lámpát meg fújd el — súgta Mariska és tekintetével kísérte bátyját, amint visszament az ágyhoz, amelyen legkisebb testvérük, Terike aludt. Elnézte a kislányt, aki akár egy felnőtt, apró — kezét feje alatt tartva aludt. Lehajolt és megcsókolta.

— Vigyázz, felébred — intette bátyját. Jóska betakarta a kislányt, aztán elfújta a lámpát.

— Ugorj! — mondta Jóska, amikor a sötétben a falhoz ért.

A függöny halk suhanással csukódott össze mögöttük. A testvérek tompa huppanással estek a földre. Aztán megint csönd. Valahonnan messziről traktor dohogása hallatszott.

Jóska csak most kapott észbe; tulajdonképpen mit is kell csinálnia? Vágtattak a gondolatok agyában: fölkelteni őket? Pihenniök kellene, hiszen két hét óta alig van megállásuk. Nagyon fáradtak lehetnek. Eljönnek-e? Megértik-e, hogy a nemesített vetőmagról van szó? Meg, hogy csak a jövő hét elején kerülnek oda aratni? Addig kárt tehet benne a vihar is, jég is. S akkor vége van mindennek. Pedig az ő javaslata volt, hogy ilyen búzát termeljenek. Legalább nem kell a csoportnak olyan rengeteg pénzt vetőmagra kiadnia. Inkább még az ő csoportjuk láthajta el ősszel vetőmaggal a környékbeli termelőcsoportokat... Úgy féltette Jóska ezt a búzát, mintha szívéből nőtt volna ki. Úgy vigyázott erre a nyolc holdra, mint anya gyermekére. Sohasem bocsátaná meg az apjának, ha valami baja történne annak a búzának, amelynek csodájára a szomszéd faluból is idejárnak. Persze, a bükköny is túlérik már, a kopasz búza is hullik. Azt is le kell vágni. Máris nagy a kár.

Jóska úgy látta: mindennél előbbrevaló most, hogy a vetőmagnak valót arassák először. Valami balsejtelem gyötörte: vajjon megértik-e mindezt a fiatalok? Meg! Meg kell érteniök! Hiszen már tegnap este beszéltek róla, de akkor az elnök nem engedte meg, hogy éjjel arassanak.

— Elég sok a munka nappal is, majd rákerül arra is a sor.

— Nem várhatunk tovább! — határozta el Jóska. — Meg kell érteniük a fiataloknak!

— Min gondolkozol már annyit? — kérdezte Mariska türelmetlenül.

Jóska a húgának sem merte bevallani aggodalmát. Csak állt és mélyet lélekzett a friss éjszakai levegőből.

A szobában kakukkolni kezdett a falióra. Jóska hangtalanul számolta.

— Tizenegy — súgta Mariska — siessünk.

— A hold mikor kel? — kérdezte Jóska.

— Azt nem várhatjuk — mondta a lány. — Addig fel kell kelteni a fiatalokat.

— Menj a felvégre — parancsolta Jóska. — Benkő Terkánál kezdd, aztán meg mindketten más-más házhoz menjetek. Én addig magamhoz veszem a kaszát. Ha olyan helyre mentek be, ahol férfiak vannak és kaszáltak már, hozzák magukkal a kaszájukat is.

— A sarlómat ott ne feledd ám — mondta a lány.

— Menj csak, menj — sürgette Jóska a húgát — viszem azt is.

Mariska keresztülugrott az árkon és ahogy csak bírta a lába, futott a falu északi végére, oda, ahol Terkáék laktak.

Jóska, hogy zajt ne csináljon — mert hogy az utca felőli ablakon ugrottak ki — halkan nyitotta be az utcaajtót. Bement az udvarra. Tokmányát megtöltötte a ludak vályújából vízzel és a derekára kötötte. Mariska sarlóját a tokmány madzagja alá dugta, aztán leakasztotta kaszáját a szederfáról. A tyúkok ijedten csapkodtak szárnyukkal és a kövér eperszemek szétfolyó hangot hallatva potytyantak a földre.

Világos volt az éj. A felhőtlen égen vakító fényességgel ragyogtak a csillagok s úgy tetszett, mintha az ég kék tengerében milliónyi apró kis fénypont fürödne. Csendes volt a falu. Pihent, aludt mindenki. Valamelyik udvarban halkan kárált egy tyúk, hangosan gágogtak rá a ludak.

Mariska fürgén kapkodta lábát az utca langyos porában. Sűrű porfelhő úszott utána a levegőben. Mikor Benkőék házához ért, ahol épp aznap kavicsozták az utcát — végigszaladt a frissen feltöltött úton. Az éles kövek beleszúrtak mezítelen talpába. A fájdalomtól fölszisszent, egy pillanatra megállt, aztán tovább szaladt... Távolban, nagyon-nagyon messze egy fényes csík cikázva szaladt az ég alján. Mi az? — döbbent meg Mariska — csak nem villámlik? — és bekanyarodott a hídon Benkőék háza elé. Tudta, hogy Terka az utcai szobában alszik. Csak az ablak lenne nyitva — kívánta mindennél jobban és megkönnyebbülten lélekzett föl, amikor az ablakot valóban nyitva találta. Rákönyökölt az ablakpárkányra, várt egy gondolatnyit, hogy kifújja magát. Bentről nyugodt, egyenletes szuszogás hallatszott.

— Terka, Terka — súgta alig hallhatóan, hogy zajt ne csapjon. — Terka, Terkaa-a — türelmetlenül elnyújtotta a hangját, reszketett a nyugtalanságtól. — Terka, hallod?... — Zajt hallott. Várt.

— Mintha nem lélekzene — gondolta. — Terka — mondta most már hangosabban.

— Ki az? — hallotta Terka álmos hangját.

— Én vagyok, Varga Mariska.

A dunna suhanását hallotta, azután ágycsikorgást és Terka fehér hálóingben megjelent az ablaknál.

— Mit akarsz? — kérdezte. Alig bírta szemét nyitvatartani.

— Öltözz föl! Ki kell menni aratni.

— Most?

— Most, most. A fiatalok is jönnek mind, — hazudta Mariska. De mi lesz, ha Terka fölkel és megtudja, hogy rajta kívül még senkinek sem szólt? — gondolta ijedten. De hirtelen az jutott eszébe, hogy Jóska ezt így akarja. Nagyon szerette a bátyját, tudta, hogy sohasem cselekszik elhamarkodottan. Ha ő úgy látja jónak, hogy most kell learatni azt a búzát, amelyet úgy őrzött egész nyáron, mint a szeme világát, akkor bizonyára így helyes. Hiszen iskolán is volt, csak jobban tudja, mint az apja, — ha mégúgy elnök is. Az égvilágon semmiért nem adta volna, hogy az imént éppen ez az ötlet jutott eszébe: a többiek már kint vannak az utcán.

— Megmosakszom — szólt ki az ablakon Terka.

— Ne mosakodj! Majd a folyónál megmosakszunk.

Jóska ezalatt a telkek alól került be Nagyék udvarába A három Nagy-gyerek a pajtában aludt. Pista a legjobb barátja volt Jóskának, hozzá ment legelőször. A pajtakapu nyikorgására Nagyék kutyája kétségbeesetten kezdett ugatni.

— Bodri, gyere ide! — hívta a kútyát Jóska.

— Lopó jár, gyerekek — ugrott fel Pista a szénáról. Kezeügyébe négyágú vasvilla akadt. Mint a szöcskék ugrottak ki a Nagy-gyerekek a pajtából. Pista ütésre emelte a villát, hogy lesújt vele az előtte állóra, akit nem ismert meg az első pillanatban, amikor Jóska megszólalt.

— Nem lopó. Én vagyok.

Pista a hangjáról felismerte barátját.

— Mit keresel itt? — kérdezte. A másik kettő egészen közel állt hozzájuk.

— Pista, menjünk aratni — Jóska hangja határozatlan volt.

— Megbolondultál? Alig hagytuk abba. Egyetlen csontom sincs a helyén — és nagyot nyújtózkodott, csak úgy ropogtak a csontjai. Aztán hangosan ásított. — Tegnap este úgy határoztunk, hogy mégsem aratunk.

— Aratni? — kérdezte az egyik.

— Éjszaka? Az öregapám sem látott ilyet — mondta a másik.

— Nem várhatunk, Pista! Villámlik, ki tudja, még vihar is lehet, akkor aztán oda az egész nemesített búza.

— Megmondta apád az este, hogy azzal még várni kell.

— Édesapám nem jól tudja! Sohasem hallgatja meg a mi véleményünket az elnök elvtárs — mondta gúnyosan Jóska.

— Csak mi négyen? — kérdezte Pista öccse, a lányosarcú, kékszemű Lajcsi és egy makacsul kapaszkodó szénaszálat igyekezett kihalászni az ingenyakából.

— Nem — mondta Jóska — Mariska a lányokhoz ment. Mi meg külön-külön elmegyünk egy-egy házhoz, aztán összehívjuk a fiatalokat.

— És az öregek? Nekik nem szólunk?

— Vagyunk hozzá elegen.

— Hát apád mit szól hozzá? Ő az elnök. Tudja?

— Nem, nem tudja. De nem várhatunk. A viaszérésen már túl van a búza. Tegnap este már úgyis összekoccantunk miatta. Én úgy tanultam a szaktanfolyamon, hogy . . .

Hangja elakadt, neszt hallott az utca felől. Többen is beszélgettek. Mariska hangját érthetően kivehette.

— Ide menj Kis Mariékhoz, vigyázz, hogy az apja ne hallja.

— Szóval titokban csináljuk az egészet? — nevetett Pista. — Miért nem ezt mondtad mindjárt? Igy egészen más. Megállj, mire holnap fölkelnek a faluban, akkorára már készen is leszünk.

— Gondold csak el — fogta meg barátja karját Jóska — az egész járásban híre megy, hogy a Béke-csoport fiataljai éjszaka arattak.

— Hát akkor nincs mit várnunk — mondta Pista és testvéreihez fordult: — Ferkó, te hozd édesapám kaszáját, te is tudsz már kaszálni. Lajcsi, te meg az enyémet — rendelkezett Pista erélyesen. — Én addig beszólok Piroskának.

— Pista — szólt Jóska — aztán te is, én is, Ferkó is, meg Laci is egy-egy házhoz megyünk, hogy minél előbb együtt legyünk.

— Jól van.

— Akkor siessünk, hogy holdkelte előtt mindenki fenn legyen — mondta Jóska és a két Nagy-gyerekkel elsietett az utca felé.

Pista a húgát keltegette, de Piroska nem állt kötélnek.

— Hagyj engemet békén! Fáradt vagyok.

— Piroskám — biztatta a fiú — a lányok már mind az utcán vannak, csak te hiányzol — pedig azt sem tudta, hány lány van odakint. Annyi lelkesedést, erőt öntött belé a barátja, akit mindenki szeretett a csoportban, hogy csak egy gondolata volt már: aratni!

Piroska mozgolódni kezdett.

— Tudod — folytatta Pista lelkendezve — lehet, hogy az újságba is beírják, hogy a Béke-csoport fiatalsága éjjel aratott. Hogy nem várta meg, amíg kihull a mag. Öltözz gyorsan! Én addig átszaladok Déri Miskáékhoz.

Ezalatt Jóska és a Nagy-gyerekek más-más házakhoz kopogtattak be, vigyázva, hogy az öregek észre ne vegyék, mi járatban vannak.

Pista otthagyta a húgát, szinte repült keresztül a kerítésen és türelmetlenül zörgetett Dériék ajtaján. Az öreg Déri Mihály dugta ki ősz fejét az ajtórésen.

— Ki az? — kérdezte és szemét Pistára meresztette. — A, te vagy az, szomszéd? Mit akarsz éjnek idején?

— Én vagyok, Mihály bátyám. Miska?

— A kis szobában alszik, öcsém. Mit akarsz vele?

— Valamit akarok neki mondani, engedjen be.

Az öreg félreállt és maga előtt engedte szomszédját. Pista ismerte a járást, mindennapos volt Dériéknél. Egyenesen Miska ágyához ment és lerántotta róla a takarót. Miska mélyen aludt; este későig udvarolt valahol. Senki sem tudja a faluban, hogy hol, azt beszélik, a szomszéd faluba jár. Igaz-e, nem-e, ők maguk sem tudják biztosan. Mint akit hideg vízzel öntöttek le, úgy ugrott föl a legény. Álmos szempilláit alig bírta felnyitni. Jobbra-balra csetlett-botlott az ágy előtt, azt sem tudta hirtelen, mi történt vele.

Déri kíváncsi volt, vajjon miért jött Pista ilyen késő éjszaka a fiához? Csak nem valami rosszban sántikálnak? Bekukucskált az ajtórésen és meglátta fiát, mert Pista öngyujtóval világított.

— Na, állj meg már a lábadon — mondta Pista és megfogta a dülöngélő legény vállát. — Öltözz gyorsan!

— Minek? Most feküdtem le — nyöszörögte álmosan Miska.

— Későig udvaroltál, úgye? Ezt, barátom, halaszd őszre, ha majd fogy a munka. Öltözz gyorsan, ha azt akarod, hogy az újságok írjanak rólad. Aratni megyünk. Minden fiatal az utcán van már.

— Menj az öreg istenbe! — horkant föl Miska és visszabotorkált az ágyhoz. — Hát mi vagyok én, fuvarosló, hogy éjjel-nappal menjek? Az este megmondta az elnök, hogy...

— Ezt mi csináljuk, fiatalok — vágott szavába Pista.

— Valami marhaságban töritek a fejeteket, úgye? Ha akartok, csak menjetek. Rólam ne írjon senki. Nem vagyok rá kíváncsi.

— Kihull a nemesített vetőmag. Jóska, Varga Jóska mondta. Villámlik nyugaton, még vihar is lehet, meg jég is.

— Mit bánom én, ha szekercék potyognak is, én nem megyek!

— Nem úgy van ám az, hogy nem bánod. Hazudsz, ha azt mondod, hogy nem bánod — jött beljebb az öreg Déri. — Nyolc hold tiszta, szép búzáról van szó. A határunk dísze.

— Dísze vagy nem dísze...

— Még én is kimegyek. Ki, isten engem, kimegyek.

— Maga feküdjön le, Mihály bátyám — hajolt oda Pista és megsimogatta az öreg hátát. — Dolgozik maga nappal is eleget.

— Nem, nem — vágott Pista szavába az öreg és hangjából valami megmásíthatatlan erő áradt. — Ez az egész csoport ügye.

— De, Mihály bátyám...

— Semmi de! — vágott vissza az öreg. — Szedelőzködj gyorsan — parancsolta a fiának. Ő pedig kiment a konyhába és öltözködni kezdett.

A falu szinte egycsapásra megelevenedett. Éles csattanásokkal csapódtak be az utcaajtók. Elnyújtott kutyaugatástól voltak hangosak az udvarok. Innen is, onnan is ásítozó fiatalok jöttek ki, vállukon kaszával és a harangláb felé tartottak. Egy félóra se telt bele, a csoport fiataljai egytől egyig talpon voltak. A harangláb előtti téren gyülekeztek. Álmosak, fáradtak voltak. Kis Mariska pokrócba csavarta magát, úgy jött. Fázott. Leguggolt és sarlójával a földet kopogtatta.

Az erdő mögül lassan emelkedett fel a hold korongja. A tompa sárga fény behintette az alvó házakat. A harangláb árnyéka hosszúra nyúlt. Az első kakasszó élesen harsant a csöndes éjszakába.

— Miért zavartak föl bennünket — nem elég, amit nappal dolgozunk? — hallatszottak a türelmetlen hangok innen is, onnan is.

Az öreg Déri Mihály éppen akkor lépett ki a kapun, amikor Varga Jóska errefelé jött. Összetalálkoztak.

— Mihály bátyámat, ki keltette föl?

— Magamtól jövök, fiam, magamtól — mondta Déri és elmosolyodott.

Együtt mentek a harangláb felé. Akkor értek oda, amikor a fiatalok vitatkozása már-már elmérgesedett.

Kisebb csoportok alakultak a törpeakác árnyékában, néhányan haza akartak menni.

Déri büszkén, keményen tartotta a kaszáját. Amikor ideértek, és az öreg meglátta, hogy mennyi fiatal gyűlt össze, kellemes melegség járta át a szívét. Úgy érezte, semmiért nem adná, hogy itt lehet ezek között a fiatalok között, akiknek annyira más az életük, mint az övé volt hajdanán. Iskolába sem járhatott, mert amikorra oda került volna, nem élt már se apja, se anyja. Más keze-lába lett... És ezek: kultúrházuk van, futballpályát hasítottak ki nekik a csoport legelőjéből, fölszerelést csináltatott nekik a csoport. A táncosoknak ruhát is vettek. Még zenekar is alakult a fiatalokból. Mennyire más ez a kor, mint az ő gyerekkora! S most úgy érzi, ő is fiatal lett: hatvan évét meghazudtolja teste-lelke. Nagyon nagy erőt érzett magában, titokban úgy számítgatott, ő lesz az első kaszás.

Valaki hangosan ásított a tömegben, aztán elnyújtottan felnyögött. Itt-ott nevetés hallatszott.

— Akkor talán el is indulhatunk, fiam — mondta Jóskának Déri, és elmaradhatatlan cseréppipájába dohányt gyömöszölt.

— Tagtársak — kezdte fojtott hangon Jóska — hány kaszás van?

Mozgolódni kezdett a tömeg.

— Álljanak külön a kaszások — rendelkezett Pista.

A csoport kettévált. Pista megszámolta a kaszásokat, Varga Mariska meg a lányokat számolta össze.

— Harminchét — mondta Pista.

— Negyvenhat — mondta Mariska.

— Holnap is van egy nap — méltatlankodott valaki leghátul.

— Én nem megyek — mondta Varga Jenő. — Elég lehetne, amennyit nappal dolgozunk! Azt gondolják, hogy az ember gép. Valamikor csak pihenni is kell. A gépnek is van pihenője.

— Úgy van! Megvár bennünket az a búza holnap is — vélekedett Kiss Marika rikácsoló hangján.

Varga Mariska éppen ott állt mellette. Szigorú tekintettel mérte végig Marikát, aztán csak ennyit mondott: — Ha van bőr a képeden, akkor csak erigy haza! Senki sem fog meg, hogy ittmaradj.

— Könnyű most mondani, amikor már felzavartátok az embert. Úgy sem tudnék megint elaludni.

— Gyerekeim — mondta kissé rekedt hangján Déri — ne hűzzunk széjjel.

Nagyon messze, nyugaton az ég alján apró fénycsíkok futkároztak.

— Látjátok, — mutatott arrafelé pipájával az öreg — ki tudja, még vihar is lehet. Hirtelen változik mostanában az idő.

Valaki hangosan nevetett.

Déri, bár tudta, hogy ez neki szól, nem ügyelt rá. Ebben a pillanatban csak azt érezte, hogy megfiatalodott. Hangját följebb emelte, tisztán, ércesen buggyantak elő a szavak hiányos fogsora mögül.

— Drága, szép búzáról van szó, gyerekeim. Mióta az eszemet tudom, ilyen búza nem volt a mi határunkban. Még a minisztériumból is megnézték. Gyere csak ide, Jóska fiam — és megfogta a fiú karját — mondd el nekik, hogy most lesz a legjobb, ha learatjuk. Téged kitüntettek ott az iskolán is, mert jól tanultál. Gyerekeim, arassuk le, mire kivirrad.

A fiatalok elgondolkozva hallgattak. Akadtak azonban, akik gúnyt akartak űzni az öregből.

— Csak arassa le maga, Mihály bátyám. A reumájával úgy sem tud aludni — mondta csípős hangon Varga Jenő.

Nem nevetett senki.

Miska, az öreg Déri fia, aki eddig a tömeg legszélén állt, félretolta maga előtt a fiatalokat és megállt Jenő mellett. Vékony, sovány arca megnyúlt, félelmetesen hatott a sápadt holdfényben. Már éppen meg akarta ragadni Varga gallérját, hogy elkergesse, amikor apja megint megszólalt.

— Hát ami igaz, az igaz. Nagyon hasogatja a lábamát. Időváltozás lesz. Megérzi azt az én lábam. Csak akkor szokott így hasogatni. Azért siessünk.

— Tagtársak! — csattant fel Jóska hangja — aki nem akar jönni, az maradjon. Vagy aki csak azért jön, hogy a másikat hátráltassa a munkában, az se jöjjön. Aki aludni akar, az menjen haza és feküdjön le! Aki pedig tisztességesen akar dolgozni... — hangját elnyelte a moraj. Várt egy kicsit.

— Mert te, Jenő, te a brigádban is hátul kullogsz. Maradj itthon!

— Még neked jár a szád!

— Nem szégyelled magad?

— Induljunk, tagtársak! — mondta Jóska határozottan.

— Gyere, Jóska mellett menjünk — mondta Terka, akiről Mariska már aratás előtt észrevette, hogy szeret a bátyja közelében lenni.

Elindultak...

A kaszák meg-megcsillantak, szikrázva verődött vissza róluk a bágyadt holdfény. Lábuk alatt megcsikordultak a kövek.

— Pszt, ne zajongjatok, menjetek az árokparton, ott puha a föld — intette őket Déri. — Fölébrednek az öregek.

Kiértek a falu végére. Szabó Ferencék háza előtt Pista meglökte Jóskát.

— Hallod-e, Ferencnek is szólni kellene.

— Most házasodott — mosolyodott el Jóska. — Ne légy olyan kegyetlen. Vagyunk hozzá elegen.

— Hé! — kiáltott valaki a házból. A fiatalok a váratlan hangra megdöbbentek. Megálltak és kíváncsian forgatták fejüket. Szabó Ferenc állt az ablakban.

— Kik azok? — kérdezte Szabó.

— Te vagy az, fiam? — állt meg Déri. — Mi lennénk azok, a fiatalok.

— Hová mennek, keresztapám? Még csak az imént verte el a tizenkettőt.

— Késik az órád — mondta Jóska. — Menjenek csak, Mihály bátyám — fordult az öreghez és átugrotta az árkot.

Az éjszakai csapat elindult. Az öreg mindenütt előttük ment, egyenesen, büszkén tartotta a kaszáját.

— Becsapjuk az elnököt — mosolyodott el Jóska, amikor az ablak alá ért — mire kivirrad, learatjuk a nemesített búzát.

— Várjál — mondta Szabó és megfordult. — Öltözz fel, Gizella — szólt a feleségének. — Csak nem maradunk itthon?

Jóska megvárta, amíg Ferencék elkészülnek, aztán együtt mentek a csoport után.

— Az előbb kint voltam, láttam: villámlik nyugat felé — mondta Ferenc.

— Tudják az öregek, hogy kimegyünk? — kérdezte a fiatalasszony.

— Nem érted — fogta meg Szabó a felesége kezét — hogy az öregek alusznak?

A falu szélén, ahol a házak már elfogytak, utolérték a csapatot. A lányok előre szaladtak és megmosakodtak a holdfényben csillogó patak csobogó vízében. Az éjszaka friss levegője az álmosság utolsó

maradványát is elűzte a szemekből. Mikor a dűlőútra értek a fiatalok, hangosan kezdtek beszélgetni. Néhányan valami vidám dalba kezdtek s ahogy elhagyták a falut, egyre hangosabban énekeltek. A jegenyesor közül már messzire látszott a nyolcholdas búzatábla. Aranysárga színe hullámozva meg-megcsillant a bágyadt holdfényben. Alig emelkedett toronymagasságnyira a hold, a fiatalok már fölálltak a tábla végén. Csak Déri topogott egyhelyben, hangosan vert a szíve. Végignézett ezeken az életvidám, teltarcú, erős fiatalokon és egy könnycsepp remegett meg a szeme sarkában.

— Én nem vagyok még olyan öreg, ugye Jóska fiam?

— Dehogyis öreg Miska bátyám — nevetett hangosan a legény. — Mariska — szólt a húgának — te szedd a markot Miska bácsi után.

— Hát én? — gyűrögette köténye sarkát Benkő Terka és nem mert felnézni.

— Te meg én utánam — mosolyodott el a fiú. — Miska bátyám lesz a második kaszás. Jó lesz így? — fordult az öreghez.

— Jó, jó, fiam. Tudok én kaszálni. Sokat kaszáltam én az uradalmi földeken. Csak hát egy kicsit eljárt fölöttem az idő. De azért... kiállnék akármelyikőtökkel versenyre.

— Hát nem tudom, ki nyerné meg? — nézett Jóska szeretettel az öregre és már éppen indulni akart, hogy belevágja kaszáját a búzába, amikor a sor végéről Miska odakiáltott: — Na, kezdjétek már! Mire vár az eleje?

— Kezdd meg, fiam, a Jézus nevében — mondta az öreg. Jóska meg a két lány elmosolyodott.

Félkettő lehetett, amikor Jóska elhúzta frissen kalapált kaszáját a sikongó búzaszálak között. Zizegve borultak egymásra a telt kalászok. Egymás után suhantak a kaszák. Jóska vágta elsőnek, Terka fürgén szedte utána a markot. Nagyon boldog volt. Azután meg Déri kaszált. Megfeszültek az izmai, mint a kötél a vontató után. Úgy érezte, még sosem fogott ilyen élesen a kaszája.

— Vigyázz, lányom, a kaszánál — szólt hátra Déri Mariskának és amikor Jóska megállt köszörülni, ő is abbahagyta a munkát. Lehajolt és összemarkolt egy csomó búzát a kalászok alatt. — Szép búza. Ilyen még sose volt a mi határunkban!

Ahogy az első kasza mind beljebb haladt a tábla közepe felé, úgy álltak be a sorba egymás után a kaszások. Csak egy gondolat vezette őket: mikorra a harmat fölszáll, lefogyjon a búza. Nem kötözték be a kévéket, hadd süssön rájuk még egy kicsit a reggeli nap.

Az öreg Déri mindenütt Jóska nyomában volt. Mikor először kivágtak a dűlő végére, Jóska megköszörülte a kaszáját és indult visszafelé. Terka szótlanul ment mellette.

— Milyen szép az éjszaka, úgye Jóska — mondta alig hallhatóan és zavartan lehajtotta a fejét.

— Szép — válaszolta Jóska, és átvette másik vállára a kaszát. Aztán közelebb lépett a lányhoz. — Nagyon szép ... Nem bánod, hogy felkeltettelek?

— Nem, nem ... nem bánom.

— Hallod, fiam — sietett utánuk Déri. Jóska ijedten lépett el a lány mellől. — Énekeljetek valamit.

És Jóska elkezdte. A többiek átvették a dallamot és a másik pillanatban a mező megtelt a fiatalok vidám énekével.

Észre sem vették, hogy az ég alján nyugat felől egyre sűrűbben kergették egymást a villámok. Mintha egy láthatatlan kéz a domb mögül elő-előnyúlt volna és vérszínű vonalkákat szórna szét az ég sötét kékjén. A levegő ózondús illattal telt meg. Édeskés párát lehelt a föld. Gyenge nyáréji szél borzolta végig a mezőt, útjában meghajolt a gabona meg a tengeri, és a fiatalok dalával beszaladt a falu házai közé.

*

Dénes, az agronómus, ijedten kapta fel fejét a dörömbölésre.

— Ki az? — nyitotta ki az ajtót.

— Édesapám, félek magam a szobában — állt meg apja előtt Jani.

— Odabent van, fiam, Piri meg Klára ...

— Elmentek aratni. Benkő Terka, meg Varga Mariska volt itt. Az ablakon ugráltak ki mind a ketten. Nekem meg azt mondták, hogy ne merjek szólni magának.

— Menj, feküdj bele az én ágyamba — parancsolt rá a gyerekre az agronómus, aztán meggyujtotta a lámpát és bement a szobába. Nem találta a lányokat.

— Hát mégis kimentek volna? — És csakúgy rázta a nevetés, amikor visszajött a konyhába.

— Mit nevetsz? — kérdezte a felesége.

— Becsapták az elnököt a fiatalok. Nem szóltak senkinek, kimentek aratni. Hinnye, ebadta, de csöndesen szervezték meg, nem hallottam semmit — kezdett gyorsan öltözködni.

— Hová mész? — kérdezte az asszony — az imént verte el a hármat.

— Fölzavarom az öregeket.

Mikor kiért az utcára, látta, hogy nyugaton villámlik. — A mindenségit! — gondolta — ennek fele se tréfa.

Egymásután zörgetett be a házakba. Fölkeltette a csoporttagokat. Mindenkinek meghagyta, hogy egyenesen a mezőre menjen: a Keresztfai-partra. Aztán a faluvégen elkezdett gondolkodni, szóljon-e az elnöknek. Végül mégis úgy határozott, hogy szól neki. Elindult az utcán a falu belseje felé. Az emberek, akiket időközben fölkeltett, szembe jöttek vele, siettek a mezőre.

Hajnalra harangoztak.

Vargáné meglökte az urát.

— Hallod-e apjuk, kelj már föl, szólj a gyerekeknek, harangoznak.

Varga kibújt a takaró alól. Nyújtózkodott, aztán lelépett az ágyról. Kinyitotta a konyhaajtót, kilépett a pitvarra. Könnyű, ritka levegőt hajtott a mező felől a hajnali szellő. Elnézett a telek felé és ijedten látta, hogy a szürkés színű reggeli derengésben, sűrű, fekete felhő torlaszkodott elő az Alpok nyúlványa mögül. Hosszú, lángvörös csíkok rohantak a hodor felhők között, aztán távoli robaj közeledett.

Varga magas homlokán egymást érték a ráncok. Gondterhelt arccal lépett a szobába.

— Gyerekek! Jóska, Mariska — kiáltotta — keljetek gyorsan, vihar készül.

Terike fölült az ágyon, apró kezecskéjével megdörzsölte szemét és sírós hangon kérdezte.

— Hun a Malista, édesapám?

Varga nem is figyelt a gyerekre. Jóska ágyához lépett. Megdöbbent, hogy a fiát nem találta. Tenyerét a párnára tette, hideg volt már.

A kislány leugrott az ágyról és apja karjába kapaszkodott.

— Hun a Malista? — hajtogatta egyre.

— Feküdj le!

De Terike nem engedte el apja kezét, mindenüvé követte. Bementek a konyhába.

— Mári, a gyerekek nincsenek sehol. — Vargáné rémülten könyökölt föl.

— Erigy — szólt Varga a kislányra. — Bújj anyád mellé.

— Hát hol lehetnek? — kérdezte ijedten az asszony.

A páraszagú hajnal lassan beleolvadt a tolakodó reggelbe. Világosodott.

Varga megfordult, hogy kimegy az udvarra, ahonnan egyre áthatóbban hömpölygött a konyhába az esőízű levegő. Azt gondolta, hogy a gyerekek talán... De gondolata megszakadt, az agronómus örökké mosolygó arcát látta maga előtt. Dénes a pitvarban állt, szemben a konyhaajtóval és szája sarkában mosoly bujkált.

— Jó reggelt, szomszéd. Tudod-e, mi újság?

— Na — lepődött meg Varga.

Vargáné felült az ágyban, kíváncsian hallgatózott.

— Öltözz csak fel gyorsan, aztán gyere. Nem látod? Eső készül.

— Mi van, azt monddl

— Majd megtudod — mondta Dénes magára erőltetett komolysággal, hogy Varga azt hitte, valami nagy baj van.

— Csak nem valami... valami... — dadogta az elnök.

— Te még mindig ingben, gatyában mászkálsz, aztán a fiad meg a lányod az éjszaka összeverbuválta a fiatalokat. Egész éjjel arattak. Persze, te alszol, mint a medve. Tőled akár a házat is ellophatnák. Mikorra kiérünk, talán le is fogy.

— A nemesített?

— Az, az, csak siess.

— Hogy a fene essék beléd. Már azt hittem, szent Antal szökött meg a pénzzel a templomból, azt keresik a gyerekek. — És ötvenhat esztendejét meghazudtoló fürgeséggel szempillantás alatt felöltözött.

— Ugye mondtam az éjszaka, te János, hogy becsapnak ezek a gyerekek. Tudtam én, hogy amit Jóska egyszer a fejébe vesz, abból nem enged — nevetett Vargáné és magához szorította a kislányát.

— Jól van, jól, csak ne karattyolj annyit — dohogott az elnök. — Varga-vér — mondta és titokban nagyon büszke volt a fiára. Sarkig tárva az ajtót, szaladt a telek felé, hogy minél előbb a mezőn lehessen. Alig érte be az agronómus.

— Ne siess már annyira na, kiszakad a lelkem.

— Honnan tudtad meg? — kérdezte Varga és lassított.

— Megtudtam. Már felkeltettem az embereket is.

— Kimentek?

— Ki.

A jegenyék között mentek már, amikor énekszó ütötte meg a fülüket.

— Hallod?

— Hallom.

Néha egy-egy siető szélroham szaladt végig az árokparton és az útjába kerülő dús, kötésig érő haragoszöld fű futó hullámokat vetett. Keleten, az ég alján halvány rózsaszínű pír terült szét. Az erdő fölött bíborszínű volt az ég kékje. Virradt. Nyugaton mind följebb és följebb kúszott a tépett szélű sötét felhő. Itt-ott rozsdavörös foltok tarkították. Az egyforma, félelmet keltő morajlás egyre közelebbről hallatszott.

Mikor kiértek a széles kukoricatábla mögül, megpillantották az aratókat. Az idősebbek, akiket Dénes hajnalban keltett föl, ott hajladoztak a bekötetlen kévék fölött. Kötöztek. A fiatalok egy része már abbahagyta az aratást, csak két kaszás vágott még: Jóska meg az öreg Déri. Déri is kiért éppen, mert a tábla úgy nyúlott meg ezen a szélen, mint a túrószsák.

Az elnök egyre csak a fiát kereste.

— Nem lesz baja a szemnek, hogy nem kötötték nyomban? — kérdezte Varga az agronómust, amikor már a kévék között mentek a tarlón. Aztán lehajolt és szétdörzsölt egy kövér kalászt.

— Ha baja lenne, akkor a fiad nem hagyta volna kötetlenül a kévéket. Ne félj. Ezt a kis harmatot kileheli magából a kepében — nyugtatta meg Dénes az elnököt.

Varga észrevette a fiát. Jóska éppen az utolsó kaszavágáson ment. Az elnök egyenesen feléje tartott.

— Na, János, mit tudunk mi fiatalok? — mondta nem kis büszkeséggel Déri. Az elnök ránézett és elmosolyodott.

— Te is fiatalnak érzed magad, Miska?

— Hát tudod, megfiatalodik az ember ezek között a gyerekek között.

— Jóska, idejön édesapám — mondta Mariska.

Mikor Varga odaért Jóskához, azt sem tudta, mit szóljon neki. Megállt vagy három lépésnyire, s megvárta, amíg a fia kivág a végére.

— Jó reggelt, fiam.

— Adjon isten, édesapám — törölte meg homlokát Jóska és elmosolyodott.

— Mit szól majd Szalai elvtárs, hogy éjjel arattok? Én nem adtam rá parancsot.

— Parancs nélkül arattunk, János bácsi — nézett hol az elnökre, hol Jóskára Terka.

— Már beszéltem vele — mondta Jóska.

— Hát kint van ő is? — hüledezett az elnök.

— Ott van ni — mutatott Mariska balra a sarlójával — kötöz. Éppen most állt föl.

Varga odanézett.

— Elvtársak, — kiáltotta a párttitkár — egy része álljon neki kepélni. Gyorsan, mert itt a vihar — és nyugat felé mutatott, ahol a vérszínű foltokkal tarkált felhő már a holdat is eltakarta.

Lassan, morogva kúszott a learatott tábla fölé.

Varga nem szólt. Mosolyra húzta száját és fölvett egy kévét. Fölnézett a felhőkre, tekintetét végighordozta az embereken, kezében a kévével elindult és megcsinálta az első kepehelyet. Aztán megállt s csak nézte, amint lázasan dolgoznak az emberek. Még sosem látta ilyen erősnek a Békecsoportot.

KEMENES INEZ

A KUKORICAFÖLDÖN

Susogó nádas,
Napfényes erdő,
Zöldruhás szőke
Lányok hada,
Karcsú és szálas,
Vállamig felnő,
Ilyen a nyári
Kukorica.

Megyek közötte,
Homokszem csillan,
Ragyog a szép nap,
Meleget ad.

Hasadt csövekből
A szem kivillan,
Nevető szájból
Fehér fogak.

Százötven kislány
Kapálni jöttünk,
Ezt kéri tőlünk
Ma a haza,
Mi vagyunk piros
Lobogók köztük,
Frontvonalunk a
Törökbúza.

CURSZKY ISTVÁN

VERSENYZEK A FELESÉGEMMEL

Egy orosz óra után ismertem meg.
Jövő boldogság csillogott szemén
s kinyílt legszebb virága életemnek,
megszületett a legszebb költemény.

Első sorát egy téli napon írtam,
mikor férj lettem, ő meg feleség,
s meghirdettük a világ előtt nyíltan
két boldog ember legszebb versenyét.

Célunk kettős: egész emberré lenni,
hogy míg az idő évről évre lép —
egész emberré tudjuk majd nevelni
gyermekünket — az új kor gyermekét.

Jutka a versenyt nyíló kedvvel győzi,
kemény ellenfél s így kettős öröm.
Napjaink minden percét ellenőrzi,
rám-rámpirít, hogy meg nem köszönöm.

Szaporán csipked nyelve, hogyha lustán
elnyújtózkodom könyveim között.
Ha elmerengek fürge órák futtán
s szememre lopva álom költözött —

megcsókol, aztán kérdő szemmel várja:
álmomnak vége majd mikor szakad
és közben készül a leszámolásra,
hogy megtanultam-e a szavakat?

Ha jobban tudom, mint ő, azt se bánja,
segítem őt és ő segít nekem,
s a verseny minden győztes állomása
szerelmünkben is újabb győzelem.

Örök versenyszabályként áll előttünk
— hisz versenyünknek titka éppen az —:
azt akarjuk, hogy mind a ketten győzzünk!
Így szép e verseny és csak így igaz.

Ha ötöst kap, sugárzó arccal mondja:
»Eggyel több ok, hogy még jobban szeress!« —
aztán nyakamat vígan átkarolja,
szívünkből támadt tiszta verseny ez!

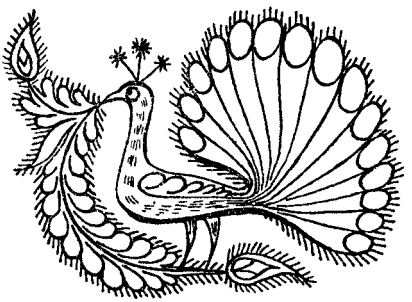

PÁL JÓZSEF

HAZAFELÉ A NÉPKÖNYVTÁRBÓL

Kimért, lassú már a lépte,
mint mikor még élte útját mérte
s az uraság ökrei ott bőgtek —
— mindig mögötte bőgtek.

... Kicsit előrehajolva.
A szolgaság éveinek ólma
nyomta és húzta meg, hogy a válla
így maradt: aláállva.

S ujjai, mik csak avégre
görbültek a kapa-kaszanyélre,
hogy úgyis másnak vetnek s aratnak:
begörbülve maradtak.

S így markának meleg bugyra
mintha fegyvernek markolná újra
a kaszát, nyelét a pörölynek,
úgy fogja át a könyvet.

Úgy fogja, mint ki már érti,
hogy jussa ez s dolga van itt néki
s nem űzheti a múlt árnya-réme.
Se ötvenkilenc éve.

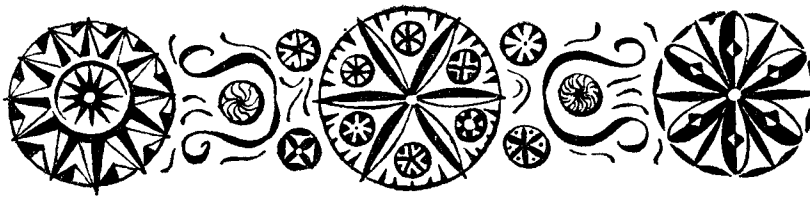

SIPOS ISTVÁN

ÉJJEL AZ ÜDÜLŐ PARKJÁBAN

Ringat a víz, lassan, csendben.
Alszik a tó. Szél se rebben.
Kis csónakban fekszem, hanyatt,
harmatos fa ága alatt.

Nyári égbolt csillagárja
fürdik a víz bársonyába.
A csillagok elmerülnek,
vízben tűzként tündökölnek.

Altatóan ring a csónak
sima szintjén tükrös tónak.
Mintha volna hosszú szárnya:
száll az éjben lomha árnya.

Én a csónak mélyén fekszem.
Mozdulatlan nyugszik testem.
Meleg éj van. Hűvös habok
felüdítnek, ha lankadok.

S míg az éjben kandikálva,
pislogok az égre, fákra,
ébredező gondolatom
sötét múltba visszaoson:

Pofon, éhség, fagyos idő,
— s nincsen kenyér, ruha, cipő,
csak a hit; talán lesz falat. —
Penész lepi be a falat.

Nyitott szemem újra zárom,
ne kísértsen rémes álmom,
melyben éltem meggyötörten,
s szabadultam: negyvenötben.

Tavasz nem jött soha szebben,
mint amikor ember lettem.
Pedig virág sem nyílt akkor,
márciusban, pirkadatkor.

Márciusban, hajnaltájban,
nehéz ágyúk morajában
hozták nekünk a katonák,
Magyarország szép tavaszát.

Ringat a víz, lassan, csendben.
Nem szégyenlem: hull a könnyem.
De nem sírok. Dehogy sírok,
Inkább szívből felkacagok!

Mert igazán boldog vagyok,
s ahogy múlnak órák, napok,
fényesebb a fény az égen,
s emberebb az emberségem...

Nyári égbolt csillagárja
hunyó szemmel néz a tájra.
Csend van. Helye sincs a szónak,
s lassan, lágyan ring a csónak.

AVAR PÁL

A NYILATKOZAT

Csonka professzort már azelőtt is igen egyenes jellemnek ismerték. Intézetében nem tűrte meg a fegyelmezetlen embereket, ha pedig valakiről kiderült, hogy szélhámos, karrierista, azt a munkatársai szemeláttára parancsolta ki a laboratóriumból.

— Elém ne kerüljön többet, maga közönséges kucséber! — ez volt a szavajárása. Gyakran még azt is hozzátette: — aki meghamisítja a kísérleti eredményeket, arról másnap az is kiderülhet, hogy odahaza pénzt csinál. — A tudományt szentnek tartotta, ő maga is megszállottja volt sovány, szemüveges ábrázatával. Szenvedélyesen gyűlölte azokat, akik a gyors siker reményében fehér köpenyt öltenek magukra, és türelmetlenül várják azt az időt, amikor serkedő bajuszuk alatt szakálluk is kinő. Akik a kongresszusokon szeretik a mellüket feszíteni, és máris tudósnak képzelik magukat, ha valamelyik kollegájuk szolidaritásból, vagy éppen csak zárójelben megemlíti a nevüket.

Mondom, Csonka professzor szenvedélyesen gyűlölte ezt a faj tát. De sajátmagához is szigorú volt s nem engedett meg magának semmit, ami eredeti céljától, a sejtek közötti kötőszövet tanulmányozásától eltéríthette volna.

— Itt még nagy meglepetésekre számíthatunk — szokta mondogatni tanítványainak és hosszú, vékony ujjait figyelmeztetően emelte a levegőbe. — Ez nagyobb dolog, mint egy futballmérkőzés — célzott egy-két sportrajongóra, akik ilyenkor fokozott odaadással hajoltak a mikroszkóp fölé, mintha nem is őket érte volna a találat. De ugyanígy élcelődött azokkal is, akik néhanapján szerelmesek let-

tek és szórakozottságból a földre pottyantottak egy-egy tárgylemezt.

Csonka professzor legényember volt. Senki sem álmodta volna, hogy egyszer ő is megnősül, családot alapít és hovatovább még társaságba is eljár.

A csoda azonban mégiscsak megtörtént, akármilyen hihetetlennek látszott. Egyesek korai öregedéssel magyarázták a professzornak ezt a cselekedetét. Mások csalódottan legyintettek: hát ő is csak olyan, mint más ember. A szerelemben nincs kiválóság, nincs zsenialitás, mindenkit egyformán elér.

Éppen külföldi tanulmányútjáról tért haza és mint magántanár, elődje halála után megbízott vezetője lett a szövettani intézetnek, amikor véletlenül megismerkedett egy kis színésznővel. Akik a professzort ismerték, azok előtt örök rejtély maradt, hogyan eshetett meg ez a találkozás, hiszen mindenki tudta, hogy kerüli a nők társaságát. Egyesek úgy vélték, hogy bizonyára valami hivatalos fogadáson kerültek össze. Talán éppen a polgármester születésnapján mutatták be Heddát a professzornak. Azt is beszélték, hogy a leány valami fiatal századosból volt kiábrándulóban és nagyon egyszerűen kezdett öltözködni. Sima, egyszínű ruhákat varratott magának, körméről lemosta a lakkot és igyekezett az egyszerű polgárlány szerepében feltűnni. Hogy mi volt a tiszta igazság, azt utólag már nehéz volna megállapítani. Egy bizonyos, hogy Hedda két hónap leforgása alatt prof. Csonka Áronné lett. Jobbára otthon ült, orvosi könyveket olvasott, mert a háztartás nem jelentett túl nagy gondot.

A professzor a házasság után sem változott sokat. Mindössze annyival lett más az élete, hogy gyakrabban járt színházba. A bemutatókon a felesége oldalán lehetett látni, de a leghatásosabb jeleneteknél is csak megszokottságból ütötte össze néhányszor a tenyerét.

A professzor politikai felfogása sokáig nem került szóba, csak akkor, amikor az idők viszonylagos nyugalmát a háború megzavarta. Ekkor nem egyszer megtörtént, hogy reggel feldúlt ábrázattal jött be a laboratóriumba. Egy-egy szót is elejtett, amíg fehér köpenyét magára vette:

— Érdemes valami nemeset alkotni? Az emberi söpredék úgysem tudja értékelni. De ablakot beverni, meg rabolni, azt igen! — Ezt a nyilas időkben egyre sűrűbben mondogatta. Ilyenkor mindig eltorzult szenvtelennek ismert arca. Amikor egyik tanár-társát származása miatt üldözni kezdték, nyílt levélben tiltakozott a helyi lap

hasábjain, amelyben a tudomány szabadságának bemócskolását emlegette. Hallgatói előtt nem egyszer fakadt ki, tőle szokatlan módon.

Egy alkalommal aztán váratlanul megjelent a dékán, s a tanteremben döbbenetes csend támadt. De csak egy pillanatra. Csonka professzor folytatta, ahol abbahagyta. A dékán azonban — a fasizmustól megszédített kórboncnok tanár — előbb halkan, majd később mindenki fülehallatára figyelmeztette Csonkát, hogy azonnal szüntesse be a »lázítást«. Újabb csend következett, ijesztőbb, mélyebb, mint a váratlan vendég megjelenésekor. Csonka Áron először elsápadt, majd szoborrá merevedett és verejték csillant meg homlokán. A hallgatóságban megfagyott a vér, amikor a szikár ember hirtelen kirobbant és hosszú pálcájával végigvágott az asztalon:

— Az egyetemi szabadság nevében tiltakozom! — kiáltotta teljes erőből; az arca lángvörös lett. Majd csendesebb hangon csak ennyit mondott: — Az előadást befejeztem — és szapora léptekkel kivonult a teremből.

Az eredmény az lett, hogy Csonka professzort egy félévre eltiltották az oktatástól, a sérelmes intézkedés miatt tüntető egyetemi diákokat pedig gumibottal verték szét a rendőrök.

Csonka professzor a kényszerű hallgatás után csak a háború befejeztével szólalt meg újra az egyetemen. Hallgatói előtt addigi kutatásait ismertette, de nem feledkezett meg azokról sem, akik a múltban az emberi gondolkodást, a szabad kutatást minden eszközzel gúzsba akarták kötni.

A professzor életében látszólag minden úgy ment tovább, mint annakelőtte. Idejének legnagyobb részét a laboratóriumban és a könyvtárban töltötte. Munkatársainak gyakran a lelkére kötötte, hogy most, amikor mindenki képességei szerint tanulhat, fejlődhet, fel kell használni a lehetőségeket.

— Kevesebbet politizálni és többet cselekedni! — ez volt a jelszava. És számtalanszor kifejtette, hogy ő sohasem szólt bele a politikába.

Nagyon büszke volt, hogy nagy műve »A kötőszövet működése« szakmai körökben szerte a világon elismerő visszhangra talált.

Egy napon, éppen intézeti szobájában ült és dolgozott, amikor a helyi lap egyik riportere kopogtatott az ajtaján. Fiatal, huszonötév körüli férfi volt, szeméből tisztelet sugárzott Csonka Áron felé. Az intézet kutatásai iránt érdeklődött, majd ráterelődött a szó a békeharcra is. Csonka Áron feltolta a szemüvegét és igen közvetlen hangon azt találta mondani az újságírónak, hogy ő nem egészen így

képzeli el a béke megvédését: fegyverrel. Vita kerekedett közte és a riporter között. A szobában, ahol Pavlov és Virchow képe egymás mellett függött a falon, sűrű füst és szenvedélyes érvek kavarogtak.

— A tudomány és a művészet, tehát a kultúra az, amelyre szüksége van az emberiségnek, nem pedig a fegyverek. Közelebb kell hozni egymáshoz a különféle nézeteket, nem az ellentéteket kiélezni — jelentette ki a professzor és a falon függő képekre mutatott. — Nézze csak! Virchow német volt, Pavlov pedig orosz, de Moszkvától Párizsig és azon túl New Yorkig minden nemzet elismeri nagy felfedezéseiket.

A fiatalember egy darabig szótlanul ült a széken, míg a professzor belemerült fejtegetéseibe, jegyzeteket készített, majd egyszerre felütötte a fejét és egy látszólag nem a tárgyhoz tartozó kérdést tett fel:

— Mi a véleménye az olyan orvosokról, akik visszaéltek a beléjük vetett bizalommal és gyilkoltak? Talán ezek nem voltak elég művelt emberek?

Csonka Áront meglepte a kérdés. Fölényét az újságíróval szemben meg akarta tartani, ezért gondolkodás nélkül felelte rá:

— Lelkiismeretlen bünözők mindig voltak és lesznek is. Ezeket a társadalom megveti és méltó büntetésben részesíti. Ez a dolgok rendje.

A fiatalember az órájára nézett és szedelőzködni kezdett:

— Tehát úgy gondolja, mindössze arról van szó, hogy ezek az orvosok saját bűnöző hajlamaikat élték ki a gyilkolásban és nem állt mögöttük senki, semmi, teszem például egy ellenséges hatalom, egy érdekszövetség?

Csonka professzor arcán türelmetlenség tükröződött, a riporter kérdését elkanyarodásnak vélte, ezért véleményét újra le akarta szögezni:

— Lehetséges ez is. De ez nem áll ellentétben azzal, amit az előbb kifejtettem. Az emberiség jobbjainak főfeladata a tudomány és a művészet fejlesztése, mert csak ez képes összebékíteni az egymásra acsarkodó népeket és nem a fegyverek. Ez az igazság, fiatalember — tette még hozzá és megnyomta a csengőt. A riporter még meg akarta kérdezni, hogy vajjon a népek acsarkodnak-e egymásra vagy rabtartóik parancsára cselekszenek-e ideig-óráig ellentétesen? De akkor eszébe jutott, hogy más módszerhez kell folyamodnia, mert ez nem vezet célhoz. Megkérdezte hát a professzort, hogy hozzá-

járul-e az elhangzott beszélgetés szószerinti leközléséhez azzal a szándékkal, hogy a lap szerkesztősége vitát indíthasson fölötte.

— Természetes. Nekem nincsenek titkaim. Ami a meggyőződésem, azt mondom — válaszolta Csonka Áron és kezét búcsúzva nyújtotta a riporternek.

A riport megjelent a helyi lap másnapi számában. A szerkesztőség néhány soros vastagbetűs záradékban megjegyezte, hogy Csonka professzor álláspontjával nem ért egyet és hozzászólásra hívta fel olvasóit.

A cikk nagy izgalmat keltett az intézet dolgozói között. A laboratóriumban vita kerekedett. Egyesek a professzor véleményének helyességét bizonygatták. Kezdetben ezek voltak többségben, élükön Sallay adjunktussal, a professzor legrégibb munkatársával. Sallay széles mozdulatokkal magyarázta, hogy a professzor álláspontja világos és meggyőző: a »békeharc« magábanvéve is abszurd szóösszetétel, mert ha béke van, akkor nincs szükség harcra, vagy fordítva. A kettőt együtt még említeni sem lehet. Különben is, a professzort másfajta mértékkel kell mérni. A tudomány emberei magasabb nézőpontból vizsgálják az eseményeket, nem a napi politika perspektivájából.

Sallay adjunktus érvelése sokak szemében olyan egyszerűnek és világosnak tünt, hogy még azok sem mertek vele ellenkezni, akik erről valamicskével többet tudtak. A vitánál jelen volt Hedda is, a professzor felesége, aki a cikk hallatára valósággal beteg lett, otthonhagyta reggelizö férjét, besietett az intézetbe, hogy szorongó szívvel az ügy esetleges következményei iránt érdeklődjék. Magában egyre szidta az újságírókat, akik minden szót ellesnek és kiforgatnak.

János, az altiszt nyugtalanságában a festékeket is összecserélte. Még jó, hogy idejében észrevette, mert aztán hallgathatott volna a professzortól. Bántotta, hogy egyesek, akik szemináriumon kifogástalanul fujják el a leckét, amikor arra kerülne a sor, hogy a gyakorlatban alkalmazzák, megáll a tudományuk, vagy éppen az ellenkezőjét mondják. Nem állhatta meg, hogy oda ne szóljon a sarokban ülő tanársegédnek, Kazárnak:

— Elvtárs, maga olyan jól elmondta ezt nekünk a múlt héten az alapfokún. Mondja el most is, mert én már nem tudnám szóról szóra elismételni.

Kazár tanársegéd párttag volt és politikai iskolát vezetett. Most mégis váratlanul érte János kérdése. A nagy, hosszú ember elpirult és amikor a kollegák gúnyos tekintetét érezte magán, zavarbajött.

Mindenki várta, hogy válaszol, de ő hallgatott. Attól félt, hogy nem találja meg a megfelelő hangnemet. Úgy érezte, jobb, ha hallgat, mert bármit is mond, mindenképpen kellemetlen lehet a következménye.

Váratlanul nyílt az ajtó és az egyetem párttitkára lépett be. Csonka professzort kereste, de mindenkiben meghűlt a vér. Mi lesz a véleménye róluk, ha ezt a vitát meghallotta?

— Dolgoznak? — kérdezte a párttitkár, hogy megtörje a hirtelen támadt csendet.

— Most kezdünk hozzá — válaszolta az egyik tanársegéd zavartan és a lombikokat rendezgette az asztalon.

János, az altiszt szólalt meg azután:

— Beszélgetünk, titkár elvtárs. Az újságról beszélgetünk — és körülnézett, hogy szól-e még valaki utána.

A párttitkár beljebb jött, letette sapkáját az asztalra, aztán leült egy magas háromlábú székre. Lajos elvtársat jól ismerték mindannyian. Azelőtt leginkább kormos, olajos ruhában látták. A fűtőházban dolgozott, mindig jókedvűen. Amióta párttitkár lett, néhány ősz szál is megjelent a hajában, de jókedvét változatlanul megőrizte.

Sallay adjunktus egy metszetet nézegetett, aztán magára terítette kabátját és kifelé indult.

— A macskaszívre vigyázzanak, óvatosan fikszálják! — szólt vissza Jánosnak. Már az ajtóban volt, amikor a párttitkár utána szólt.

— Sallay elvtárs, egy pillanatra! A professzor mikor jön be, nem tudja?

Az adjunktus első pillanatra meglepődött, mert azt várta, hogy a párttitkár a cikkel kapcsolatban fog kérdezősködni.

— Már itt kellene lennie. A viszontlátásra!

— No, ne siessen annyira! — szólt megint utána Lajos elvtárs. — Mondja, mi a véleménye arról a cikkről?

»Hát mégsem sikerült megúsznom« — gondolta magában Sallay és újabb kibúvót keresett:

— Még gondolkodnom kell rajta, Lajos elvtárs. De így, hirtelenében ... elhamarkodottnak vélem ... Nekünk meg kell becsülnünk az ilyen kiváló tudóst. Persze, a hibáit is észre kell vennünk. De azért kérem, ő nem mindennapi ember. Az a világ, amelyikben ő felnőtt, egészen más volt, mint a mienk. Nekünk, fiatalabb nemzedéknek, már lényegesen könnyebb eligazodni a politikában. Mert ugyebár a Szovjetunió ... a szovjet tudomány példamutatása ...

Sallay belezavarodott és váratlanul elhallgatott. Érezte, hogy amit mondott, az sem a professzornét, sem a párttitkárt nem elégíti ki. De remélte, hogy egyszer talán, ha négyszemközt megkérdezik, zavartalanul hazudtolhatja meg saját véleményét, ha egyáltalában volt véleménye azon kívül, ami saját kiválóságáról évek hosszú során kialakult benne.

— No jó, — mondta a párttitkár — majd később még visszajövök. Addigra talán megjön a professzor. — Sallay készségesen nyitott neki ajtót, majd ő maga is elvonult a szobájába. Észrevette, hogy szíve gyorsabban ver. »Ostobaságot műveltem« — korholta magát. »Előbbrelátónak kellett volna lennem és határozottan szembefordulnom a professzor álláspontjával. Az öreg megbocsátott volna nekem, a másik oldalon viszont megalapozhattam volna a jövőmet. Így talán mindent elvesztettem. Pedig, ha a nyilatkozatnak komoly következményei lesznek, — márpedig előreláthatólag lesznek, — akkor ki más lenne, aki Csonka Áron kutatásait a legjobban ismeri és folytatni is tudja, mint én? Csak a professzorné maradt volna legalább otthon!« Megnézte magát a tükörben és mérges fintort vágott saját ábrázatának.

Fogasra akasztott kabátja zsebéből cigarettát akart előkotorni, amikor a folyosóról meghallotta a professzor lépteit. Hirtelen félelmében erős fejfájása támadt. Aszpirint vett be és ruhástul ledőlt az ágyra.

★

Az újságcikk óriási vihart kavart. Mindenfelé lázasan tárgyalták Csonka professzor nyilatkozatát.

Délben, az előadás szünetében egy csoport diák jelent meg a laboratóriumban. Vezetőjük egy karvalyorrú, szőke fiú, zavartan szorongatta kezében az újságot. Előbb csak benyitott az ajtón, körülnézett és amikor látta, hogy a professzor az asztalánál ül és a metszetek vizsgálatába felejtkezett, csendben intett a többieknek is, hogy bejöhetnek.

Voltak vagy hatan, fiúk, lányok. Szótlanul megálltak az ajtóban és várták, hogy a professzor majd felemeli fejét a mikroszkópról.

János szeme megcsillant a hallgatók láttára. Megszokott mozdulattal meggyújtotta a Bunsen-égőt és amint a kékszínű lángban gyönyörködött, arra gondolt, hogy ha minden jól megy, jövőre az ő fia is köztük lesz, a nagyobbik. Akkor ketten szolgálják majd a tudományt. Ha úgy halad, mint eddig, akár professzor is lehet belőle. Boldog tervezgetéséből a professzor ideges hangja ébresztette fel.

— A szövetátültetés tábláit bevitte a tanterembe, János? — kérdezte és továbbra is ülve maradt a háromlábú széken, háttal az ajtónak.

Az altiszt fejéhez kapott és sebtiben a falitáblás szekrényhez lépkedett:

— Jaj, elnézést kérek, hogy így elgondolkodtam — mondta bánkódó hangon és keresgélni kezdett a megsárgult táblák között. — Tetszik tudni, az az újságcikk sehogysem megy ki a fejemből — tette még hozzá zavartan.

Csonka Áron hirtelen felemelkedett üléből és kifelé nézett az ablakon. Még mindig nem vette észre a diákjait.

— Mert tetszik tudni, van egy nagy fiam — folytatta az altiszt és a kikeresett ábrákat a hóna alá rendezte — van ez a fiam, meg egy kisebb is, aztán mindig őrájuk gondolok, az ő sorsuk jut az eszembe. Hogy mi minden lehet belőlük, ha megnőnek erőben, egészségben. De ha neadj' isten, megint változás jönne: vagy elpusztulnának, vagy olyan nyomorúságba kerülnének, mint az apjuk, gyerekkorában. Mert nem mindenkinek van olyan szerencséje, mint nekem volt, hogy olyan professzor mellett szolgálhat, aki a szegényeket pártolja.

Csonka Áron egész testében megrázkódott az altiszt szavaira. Hogy mellette sokszor jutott Jánosnak is a szigorlati pénzből, azt ő olyan természetesnek találta, mint az egyszeregyet. Sohasem hitte, hogy ez valami különleges érdem volna és hogy nem minden ember ilyen? Ha nem, hát ilyenné kell válnia. Igen, de mi a biztosíték rá? A kultúra elterjedése? Az újságíró azt mondta, hogy lám, az orvosok között is akadt, aki gyilkolt. Pedig művelt emberek. Még nem látta tisztán, de homályosan érezte, hogy nem volt egészen igaza. Csonka Áron viszont nem hátrálhat meg. Egyebet nem tehet, minthogy várja a felmentését.

Fejét oldalra fordította, hogy szemével megkeresse a felesége tekintetét. Attól azonban nem igen várhatott vigasztalást, mert Hedda az újságcikk óta egészen összetört. Most is csak fásult arccal bámult maga elé a sarokban és amikor már úgy érezte, hogy eszével nem képes felmérni mindazt, ami történik és főleg azt, ami ez után következik, könny szökött a szemébe és torkát a kitörni készülő sírás fojtogatta. Csonka Áron odament hozzá és megsímogatta az arcát. Szemét később a tanterembe igyekvő altisztre vetette. Így vette észre az ajtónál várakozó diákokat, akik egyik lábukról a másikra állva figyelték a történteket. A professzor első pillanatban meghökkent,

mint mindenki, aki rádöbben arra, hogy olyanok is vannak a közelében, akikről nincs tudomása. No, de most már mindegy, szembe kell néznie az emberekkel, bármit is mond vagy cselekszik. Csonka Áron pedig ezideig még sohasem nézett a földre.

— Mi járatban vannak? — kérdezte barátságosan, de azért kemény, érces hangon, mint ahogyan a vizsgákon szokta és közelebb lépett a diákokhoz.

A szőke fiú szólalt meg elsőnek:

— Tulajdonképpen János bácsi mindent elmondott helyettünk is. Van valakinek kérdeznivalója? — fordult hátra a többiekhez.

— Más nincs — vonogatták vállukat a hallgatók. —

Akkor egy zömök, fekete fiú lépett a professzor elé, és a torkát köszörülte.

— Az én apám már húsz éve a gépgyárban dolgozik. A többieké is jobbára munkás vagy paraszt. Azt szeretnénk, ha olyan ember tanítana minket, aki velünk tart. Ezért jöttünk. — Keményen meghajtotta fejét és visszament a helyére.

Prof. Csonka Áron szemében könny csillant meg hirtelen. Valahonnan, nem is olyan régről egy emlék merült fel a lelkében. Annak az előadásnak az emléke, amikor a dékán olyan váratlanul megjelent a teremben és megzavarta az órát. A tüntető diákok jutottak az eszébe, akik azt követelték, hogy ő továbbra is előadhasson. Azok közt is akadt egy-két ilyen kemény arcú, határozott tekintetű diák. Persze csak egy-kettő. Most éppen a fordítottja történt annak a jónéhány év előtti esetnek. Azóta sokat változott a világ, de ő, Csonka Áron, ugyanaz maradt. Vagy éppen az itt a baj? Csonka Áron, az erdélyi református tanító fia nem változott. Pedig változnia kellett volna, továbbjutnia azon az úton, amelyen akkor elindult.

Most már kissé félve nézett a diákok szemébe, de azért belenézett, mert onnan akart erőt meríteni a továbbjutáshoz.

Néhány nappal később Budapesten az Akadémia és a minisztérium képviselői megbeszélésre ültek össze. Erre meghívták a Magyarországon tartózkodó Goncsarov szovjet orvosprofesszort is, aki már szintén értesült a Csonka-ügyről.

Goncsarov professzor éppen a műtőben volt és bemosakodáshoz készülődött, amikor szóltak neki, hogy az Akadémia elnöke kéri a telefonhoz. Még megtapintotta a beteg pulzusát, aztán magához in-

tette a tolmácsot és vele együtt bement a szobájába. A műtőasztalon egy középkorú férfi feküdt, aki egy órával ezelőtt vigyázatlanság következtében súlyos mellkasi sérülést szenvedett. Sebe ideiglenesen volt csak leragasztva. A vattán és a pólyán keresztül átszivárgott piros vére. Válságos állapotát nemcsak viaszsárga arca mutatta, hanem szaggatott, kapkodó lélekzete is. Nem jajgatott, csak néha-néha nyöszörgött, de alig hallható hangon. Mire lekötötték, a professzor is visszajött és sietve bemosakodáshoz látott:

— Háromra az Akadémiára hívnak — mondta, miközben villámgyorsan dörzsölte a kezét a körömkefével. — Ilyen korban már nehezen változik az ember — mondta inkább csak magamagának, látszólag minden összefüggés nélkül. — Transzfúziót kapott a beteg? — kérdezte aztán hirtelen fordulattal és a feléje nyújtott steril kesztyűt gyors mozdulatokkal rántotta fel vaskos ujjaira.

Műtét után a professzor megebédelt és pontosan háromnegyed háromkor kocsiba szállt. A pontosságot nagyon kedvelte. Tudta, hogy mindenkinek drága az ideje. Az övé pedig különösen az volt. Idejött, hogy új iskolát teremtsen, két esztendő alatt, olyan országban, ahol a sebészeket évtizedek óta inkább a különleges esetek, a valóságtól elvonatkoztatott elméletek érdekelték és a gyakorival, a mindennapossal nem szívesen foglalkoztak. Úgy vélték, hogy arról nem lehet értekezést írni, már pedig az érvényesülés egyetlen módja: minél több közlemény, különösen olyan, ami valamelyik nyugati orvosi szaklapban is megjelent. Az ezekből készült különlenyomatokat díszes könyvecskébe lehet kötni és a legközelebbi pályázaton az önéletrajzhoz mellékelni nyomatékul.

A kocsi a Dunaparton száguldott már, amikor a professzornak hirtelen eszébe jutott valami. Nyomban a táskájához nyúlt és keresgélni kezdett benne. Széles arcán mosoly futott át, amikor keze ráakadt az albumra. Kalapját is feltolta homlokára, hogy minél hamarább megtalálja benne azt a képet, ahol a moszkvai orvostudományi akadémia tagjai ülnek egy asztal körül. Csupa szakállas professzor, csak neki és Ivanovnak, a híres belgyógyásznak sima az álla. Ők már az új nemzedék és a szakáll kiment már a divatból.

Ezt a képet feltétlenül meg kell mutatnia a megbeszélés részvevőinek, mielőtt határoznának. Lám, itt van példának okáért Tumanov, a korelnök, szintén belgyógyász, most már nagyon idős, de azért még egy hat-nyolcórás ülést is végigelnököl. Még hozzá milyen fiatalosan! Sokszor mosolyognak rajta, amikor elmondja, hogy most él csak igazán. De mindjárt hozzá is teszi, hogy azért mégis jobb volna

húsz évvel fiatalabbnak lenni. Tumanov mellett a sovány Cimenko ül a gégész. Egyikük sem született bolseviknak, de lassan, fokozatosan azzá nevelődtek és ma a Szovjetunió többszörösen kitüntetett orvosai.

A vezető lelassított. Megérkeztek.

Goncsarov professzor becsukta az albumot és visszatette aktatáskájába. Gyöngéden megütötte a vezető mellett bóbiskoló tolmács vállát és kiszállt a kocsiból.

A lépcsőn fölfelé haladva a Csonka-ügyön gondolkodott. »Még mielőtt döntenének, meg fogom nekik mutatni ezt az albumot, feltétlenül megmutatom« — határozta el. »Azt is elmondom, hogy az én apám még a régi Péterváron volt specialista és csak három éve annak, hogy párttag lettem.«

Lépteiktől visszhangzott a nagy előcsarnok. Amikor a kókuszszőnyeggel borított oldallépcsőhöz értek, a professzor elővette zsebóráját.

— Két perc híján három óra — mondta a fogai közt, majd hangosabban fordult a tolmácshoz: — Mondja, hány éves lehet ez a Csonka Áron?

A tolmács bizonytalan mozdulatot tett a kezével és a vállát is felvonta:

— Negyvenöt körüli ember — válaszolta — inkább kevesebb, mint több.

— Az nem is kor — mosolygott a professzor — én az ősszel múltam ötven.

Beléptek a tanácsterembe.

★

Csonka Áron a legnagyobb bizonytalanságban élt. Minden nap izgatottan nézte át a postáját. Várta, hogy mikor érkezik meg a levél, amely felmenti az állásától. Már azt sem bánta volna, csak legyen már vége a sok gyötrődésnek. Nem könnyű dolog napról napra munkatársai szemébe nézni és főleg a diákokéba, akik olyan keményen mondták ki óhajukat a laboratóriumban: »azt szeretnénk, ha olyan ember tanítana minket, aki velünk tart«. Úgy látszik, nem felelek meg nekik. Ezért hát a szövettant se tanítsam, majd Sallay megtanítja helyettem. Az majd hajbókol, az majd kétszínűsködik, színt változtat, ahányszor és ahányféleképpen csak szükségét érzi vagy haszna lesz belőle. Keserű szájíze támadt erre a gondolatra. Nem, ez

nem történhetik meg, amíg Csonka Áron szava valamit is számít. De kérdés, hogy meddig számít? — »Ez a gonosz kálomista nyakasságom hozza rám mindig a bajt« — gondolta, aztán megint az jutott eszébe, mi lesz a kísérleteivel. Legalább egy mikroszkópot meghagynának neki, akárhová is helyezik, bármilyen nehéz körülmények közé. Ha mikroszkópja van, mindenütt fog tudni dolgozni. De mikroszkóp nélkül mit ér az élete? Orvosi diplomáját már régen belepte a por. Talán már egy tüdőgyulladást sem ismerne fel, olyan régen vizsgált utoljára beteget. Az utóbbi tíz-tizenöt évben nem érdekelte más, csak a szövettan, abban is inkább a kötőszövet, ahol még annyi felfedeznivaló van, hogy bőven elég egy rövid emberöltőre.

Így teltek Csonka Áron napjai. A helyi lap nem egy olvasó levelét közölte azóta, hogy az a bizonyos nyilatkozat megjelent. Abban egytől egyig megegyeztek a vélemenyek, hogy a professzor tévedett. Ennek oka az, hogy a világtól elzárkózva él és nem veszi tudomásul a körülötte zajló életet.

Csonka Áront nyugtalanították ezek a levelek. »Mi közöm nekem mindehhez? A politikát csinálják azok, akiknek ez a hivatásuk« — fakadt ki időnként. De nem volt ez olyan egyszerű, mint ahogyan ő elképzelte. A bíráló, sőt tiltakozó levelek özönével érkeztek hozzá. A lap csak néhányat közölt belőlük, a többit elküldte az intézetbe, a professzor címére. Éjjel nem egyszer álmodta, hogy nagy vízár ömlik be az ablakán. A szobájába csapó hullámok egytől egyig levelekké válnak és ő ott ül egy kiálló szikla tetején. A leveleket olvassa, de számuk egyre növekszik. Még átfutni sem győzi őket. Valamennyi egy-egy kiáltás feléje: Csonka Áron megállj! Nem helyes úton jársz!

Ilyenkor mindig idegesen ébredt. A laboratóriumban minden kicsiség miatt veszekedett. Előadásait rendszertelenül tartotta meg. Hadd szokjanak hozzá, hogy Csonka Áront el kell veszteniök. Majd megemlegetik még őt. Kemény ember volt, — mondják majd — de szeretett minket és nem hajolt meg soha semilyen hatalom előtt.

Három hét múlva váratlan dolog történt. A dékán kihirdette, hogy a fővárosban tartózkodó szovjet sebészprofesszor néhány napra az egyetem vendége lesz. Előadásokat tart, meglátogatja a klinikákat és a kutatóintézeteket, néhány műtétet is elvállal.

A sebészprofesszor meg is érkezett másnap és az ünnepélyes fogadás után a többi között a szövettani intézetet is meglátogatta.

A zömök szovjet orvos csak a tolmács kíséretében kopogtatott be Csonkához, aki éppen kísérletei további tervét vetette papírra.

A látogatás nem tartott hosszú ideig, de igen alapos volt, minden részletre kiterjedt. Csonka professzor eleinte kicsit idegenkedve fogadta, a végén azonban úgy érezte, mintha felfrissült volna a beszélgetéstől. A szovjet kolléga, Csonka legnagyobb meglepetésére, nagyon tájékozott volt a szövettanban. Nagy vonalakban a magyar kutatásokat is ismerte. A leghihetetlenebb azonban mégis az volt számára, hogy az egész idő alatt egy szót sem ejtett Csonka Áron nyilatkozatáról, de még csak egy halvány célzást sem tett rá.

Érdekes emberek, állapította meg magában a magyar tudós. Az egész világgal szemben álltak és mennyi idejük maradt még a tanulásra.

— Köszönöm — mondta búcsúzásnál a szovjet sebész magyarul, aztán még hozzátette: — szép! — Aztán a tolmácshoz fordult, az nyomban fordította az orosz szöveget. — Örülök, hogy szemtől szemben állhattam a kötőszövet működésének kiváló felfedezőjével — és a kezét nyújtotta Csonka Áronnak. A professzor megérezte ebből a kézfogásból a messziről jött tudóstárs megbecsülését és értékelését.

Pár nap múlva, azon a délutánon, amikor az egyetemi város a szovjet sebész búcsúztatására készült, a magyar tudósnak egy küldönc levelet és csomagot hozott.

— Budapestről jövök, előbb a szovjet elvtárshoz mentem, mert neki volt címezve, de ő azt mondta, hogy hozzam csak ide, mert ide szól —lihegte a fiatal fiú. — Szaladtam, mert nem tudtam, hogy délután itt tetszik-e lenni. Azt mondta a szovjet elvtárs, hogy siessek, mert nemsokára valami ünnepség kezdődik.

»Nekem szól?« — gondolta a professzor meglepetten, amíg a papírvágó késsel felvágta a borítékot. — »Hisz ezek könyvek! — tapogatta meglepetten a küldeményt. Még hozzá oroszul van írva a levél is. No, ez bizonyosan tévedés lesz.« Azonnal behívatta magához Kazár tanársegédet. Ő tudott oroszul és már eddig is több cikket lefordított az intézet részére.

— Kérem, olvassa el a címzést. Talán nem is nekem szól.

— De igen — mondta Kazár. — Csonka Áron professzornak, Petrovics Boriszov szovjet sebészprofesszor címére, Budapest.

— No, ez meg mi lehet? — tépelődött Csonka. — Mondja, rendeltünk mi könyveket Moszkvából? — kérdezte a tanársegédtől.

— Sajnos, nem — vágta rá Kazár — pedig jó lett volna!

Amíg a tanársegéd a levelet böngészte, addig Csonka Áron a csomagot bontotta ki. Nagy izgalom fogta el közben. Folyóiratok

színes címlapjai villantak ki belőle és két keményfedelű könyv. A képek elárulták, hogy szövettani szakkönyvek.

— No, olvassa fel, legyen szíves! — kérte a hosszú embert Csonka és kényelembe helyezkedett a székén.

Kazár akadozva, lassan fordította a cirillbetűs szöveget. Közben krákogott és meg-megállt, hogy a szavak jelentése jobban az értelmébe szivároghasson.

A levél így szólt:

»Kedves Csonka professzor! Budapesten tartózkodó sebész-kollegánk távirati kérésére küldjük meg azokat a könyveket és folyóiratokat, amelyek az Ön és intézete munkásságával foglalkoznak. Mi, szovjet orvosok, sajnos csak a kapitalista országokban megjelenő közleményeit ismerjük. Azokból értesültünk, hogy nemrég jelent meg egy monográfiája, amely a kötőszövet működését tárgyalja új megvilágításban. Kutatásait valóban úttörő jelentőségűeknek tartjuk. Kérjük engedélyét arra, hogy a kötetét kiadóvállalatunknál megjelentethessük. A példányszámról és a szerzői járandóságokról majd annak idején értesítjük. Kutatásaihoz további sikereket kívánunk.

A Szovjetunió Orvostudományi Akadémiája tagjainak nevében:

D. P. Vorosin, főtitkár«

Csonka Áronnak a lélekzete is elállt, úgy meglepődött. Arcán azonban egy izom sem rándult. A tanársegéd csak a szeme csillogásán vette észre, mennyire örül.

— Mondja, mennyi idő alatt tudja lefordítani ezeket a folyóiratokat? Persze, csak az egyes cikkeket. Nicsak, piros tintával vannak megjelölve, amikre a levél hivatkozik.

Kazár számolni kezdte a piros vonalakat:

— Tizenhét cikk... Az legalább két és fél, három hónap — válaszolta — ha egyebet sem csinálok, csak fordítok.

A professzor szemében soknak tűnt ez az idő. Első pillanatban úgy gondolta, hogy aznap este már olvashatja az utalásokat.

— No, akkor csak azokat a részeket, ahol az intézet munkásságával foglalkoznak — és felnézett az atlétatermetű tanársegédre. — A többit majd elküldjük a dokumentációs központnak.

— Remélem, egy hét alatt sikerül — ígérte Kazár.

— Jó, de közben a könyvekben is nézze meg azokat a bizonyos részeket! — Egy kis idő múlva. — Szép könyvek, ugye? Nézze meg

a kidolgozást és ezeket az ábrákat! A mi kiadóink is több gondot fordíthatnának a külalakra.

— Már a papírunk javul — motyogta a tanársegéd.

— Jó — válaszolta a professzor, aztán felállt és az ablakhoz ment. Kint az udvaron a hallgatók egy csoportja sütkérezett a tavaszi napon. Mozdulataikon észre lehetett venni, hogy közelednek az évvégi vizsgák. Izgatottabbak voltak, mint rendesen. A lépcsőn három diák vitatkozott lázasan, az egyik könyvet tartott a kezében.

Azok a régi hallgatói jutottak most eszébe, akik a dékáni erőszak ellen tüntettek valamikor, és az ő előadásaiért, a tudomány szabadságáért álltak ki mellette. Azok is, ezek is az igazságot követelik, még ha szembe is kell szállni érte a tekintélyekkel.

Őket látta maga előtt akkor is Csonka professzor, amikor harmadnapon az egyetem aulájában a szovjet vendég búcsúztatásánál együtt ültek. Amint az első sorból félig hátrafordulva végignézett rajtuk, érezte, hogy újra együtt él, együtt érez velük.

Kicsit helyette is beszélt minden szónok, amikor Boriszov professzort köszöntötte. Az ő hálája és köszönete is ott szárnyalt a lelkes tapsokkal együtt, amikor a szovjet professzor szólásra emelkedett.

— Örülök, hogy ma már valamennyien egyetértünk abban, hogy a mi munkánk, a mi tudásunk is egyre erősebb fegyver. Örülök annak, hogy megismerhettem eredményeiket. Örülök, hogy megismerhettem olyan értékeiket, mint Csonka professzor.

Csonka úgy érezte, mintha őt is elöntené az a forróság, ami minden tanítványát.

— Vannak még ma is — emelte fel szavát Boriszov — akik visszaélnek ezzel a fegyverrel. Ellenünk, a mi életünk, az emberiség békéje és élete ellen fordítják a tudomány, a gyógyítás fegyvereit.

Mindenki világosan értette, miről beszél a vendég. A szemekből gyűlölet és elszántság sugárzott. Csonkában is ezek az érzelmek viharzottak, amikor az első sorból a dobogóra lépett. Még zúgott a taps a szovjet professzor szavai nyomán, amely felélénkült, mint valami csatazaj, amikor a döntő pillanatban megérkezik a friss tartalék.

Boriszov mindkét kezét nyújtotta feléje. Még viharosabban zúgott a taps erre a kézfogásra. Csonka egyszerre megtalálta azt a szót, azokat a mondatokat, amelyeket mindeddig hiába keresett.

Csak az első szavaknál érezte magát furcsán. — Mint valami kisdiák, aki az első versét szavalja — mosolyodott el gondolatban.

— Nagy embert ismertem meg, nagy nép fiát — kezdte elfogódottan. — Kár, hogy elmegy már közülünk.

Itt megállt egy pillanatra, gondolkodott.

— Azért, ha számbaveszem, hogy én ez alatt az idő alatt találtam meg újra magam... Nagy szó... De biztos, hogy sokan így vannak vele. Egyet azért szeretnék most búcsúzóban innen megmondani. És szeretném, ha ezt vinné magával. Azt, hogy én, Csonka Áron — felemelte a szemét és körülnézett a fiatalok kipirult arcán, tekintete rávillant a második sorban ágaskodó adjunktusára és összeszaladt a ránc a homlokán. Az ajtó mellett János, az öreg altiszt állt feszesen, mintha biztatta volna. — Nem jól mondtam — folytatta — mert nemcsak én, hanem mi valamennyien megtanultuk, milyen fegyver van a kezünkben.

A hatalmas aulában szinte megállt a levegő. Érezhető volt, hogy itt Csonka Áron, az új élet küszöbén álló ember tesz vallomást.

— Nem engedjük ezt a fegyvert ellenünk fordítani. A mi kezünkben legyőzhetetlenné válik ez a fegyver. Megtanultuk használni és soha nem adjuk ki a kezünkből.

Sallay adjunktus sápadtan sütötte le a szemét. A professzor felemelt keze mintha rámutatott volna, s mindazokra, akiket elsöpör a történelem, a népek gyűlölete.

Boriszovra nézett most Csonka professzor. És hangja lecsendesedett, mint vihar után a tenger.

— Mi azt akarjuk, hogy szebb legyen az élet. Szebb és igazabb. Emberibb.

KISS KÁROLY

A TIZEDES

KICSINYÉNEK édes tejet,
otthont és hazát ad az anya,
míg a csöpp, síró gyermeket
közös édesanyánknak adja.
Népem, te tágas, nagy család,
oltalmazzuk hát kincseinket;
a sok ifjú édesanyát,
hogy daloljanak a kicsiknek.

Hallom, mint dalol egy anya,
nevetgél ölében a gyermek.
Szemed életem csillaga.
Szép csillagom, mit énekeljek?
Ti anyák és ti gyermekek,
hazám, népem minden virága!
Fegyverrel állunk értetek,
vigyázunk rátok s a hazára.

I

MESSZE VAN ide az a táj,
mégis szeretném látni olykor.
Úgy kortyolgatnám én, akár-
ha iszom a gyöngyöző borból.
Szellő kél, lehúnyom szemem,
erdők, mezők tűnnek elébem
s hegyek úsznak fenségesen
az égbolt fénylő tengerében.

»Mi fűz oda?« — Rágondolok
s körémgyűlik a régi tájék.
Oly eleven és úgy ragyog,
miként ha most is rajta állnék.
Kemény föld. Érzem, mily szilárd
s milyen nehéz a föld alattam.
Aki ott helytállt és megállt,
megállhat bármilyen viharban.

Határszéle! Egy kis folyó
jelzi, meddig ér a szülőföld.
Mondd el, Dráva, te csillogó,
hogyan pusztult, ki ellenünk tört.
Mert hősök őrzik a határt
a Párt s a nemzet küldte őket,
óvni az otthont, a hazát,
— az üzemeket s a mezőket.

Ó, hadd idézzem ide mind!
— Sorra előjönnek szavamra.
Idesereglenek, miként
hajdan, ha rákezdett a dalra
egy jótorkú . . . A többiek
dúdoltak hozzá, úgy kísérték.
Most is hallom éneküket
s a téli esték zümmögését.

Én is jártam ott egykoron,
mikor már ránkvirradt e fényes
jelenkor. Ifjú vállamon
puska volt és benne öt éles.
— Köröttem emberek s fenyők;
ők tanítottak meg, hogy holmi
szelek és viharok előtt
ne tudjak soha meghajolni.

II

OLYAN VOLT Ő, akár a táj,
olyan kedves, olyan hatalmas.
Olyan erős és oly vidám,
mint akit napfénye sugalmaz,
hogy nyíljék kedve, mint a zöld
s örökkön, mint a szálfenyőké.
Nem ég szülte, hanem a föld
s e föld nevelte ily erőssé.

Honnét jött? Hajdan hol lakott?
Nem emlékszem. A mestersége?
Ezerféle dolgot tudott!
Ha ócskaság került kezébe,
rossz óra, tört zár és egyéb,
újjá lett általa a régi.
Ki tudott annyi szép mesét,
s ki tudott oly szépen mesélni?

Nagy, vaskos ujjai alatt
életre keltek és danoltak
a tárgyak is. Mindig akadt
régi doboz, amit kidobtak
s abból ő tamburát csinált.
Mindenkinek volt tamburája,
csak néki nem. A cimborák
elkérték, ő meg csak csinálta.

Szerzett egy szép farkaskutyát,
leveles dohányért cserélte.
A dohányért egy tamburát
csinált valamikor cserébe.
Az volt az igazi kutya!
Mindig *csajhos* volt, de szerinte
nem volt a földön még soha
oly tiszta eb s olyan szelid se.

Igaz, egyszer megkergetett
a dombon négy jámbor apácát,
de testi kárt egyben se tett. —
Gazdája büszke, hogy kutyáját
mindenki nagyon szereti
és magáénak érzi titkon.
A szakács kétszer ád neki
a gőzölgő, teli kondérból.

Elköltötték a vacsorát,
az ezüstszín csajkák ragyognak.
Ez folytatja az ingmosást,
amaz egy újságot lapozgat.
Ő is az ágya szélin ül,
mellette zöld katonaláda.
Meleg van. Szél zúg odakünn
lába előtt fekszik kutyája.

A ládán hófehér papír,
és ceruza van a kezében.
Gyakorta megáll, lassan ír
s mikor elkészül levelével
lopva a szomszéd ágyra néz,
végre elaludt már a szomszéd.
Láttán elmosolyodik és
így dünnyög: »Mért is haragudnék,

miért áltassam magamat,
amikor a szálló napokkal
régen tovatűnt a harag!
Egy lányért volt s e lány már hol van?
Megmondta még nyár derekán,
hogy hiába járunk utána.
Azóta asszony lett a lány,
egy traktoros legény virága.«

Fejet ráz, veti zubbonyát,
és fölakasztja a fogasra.
Zizzen, zizeg a szalmazsák.
Sokáig bámul még a falra.
»Ketten szerettük és ezért
a harag . . .« S még tovább tünődik:
»Ez nem harag, csak büszkeség,
majd kibékítem én a földit.«

Benézett hozzájuk a hold,
mielőtt ellobbant a fénye.
Immár késő éjszaka volt.
Vajh' ki vigyáz most a vidékre?
Sűrű pelyhekben hull a hó
s járőrök rójják künn a tájat.
Fáznak, aludni volna jó —
s mennek szemközt az éjszakának.

III

ÉJJEL VAN, alszik a vidék,
egy csillag se ragyog az égen.
Nem látszik csak a szürkeség
és hó hull a hulló sötéttel.
Leszakadt az égboltozat
s a táj hiába futna, bújna.
Betakarja a bokrokat
s lassan az ösvényt is befújja.

Beborítja a falvakat.
— A hold ilyenkor hol világol? —
Megbújt egy messzi ég alatt,
máshová pártolt a világtól.
Koromsötét s nehéz az éj,
az egész faluban sötét van.
Csak egyhelyütt pislog a fény
halványan, félig aléltan.

Az árva lámpa fénye ott
lobog, repdes. Tán elaludna,
mint viharban a csillagok
az égbolt sűrűjébe bújva?
Bár pislog, de nem alszik el,
kell a fény, ott a kis szobában.
A parancsnok most sem pihen,
egymaga virraszt sok gondjával.

Nyugtalan. A térképre néz
és fölidézi a vidéket.
Ismeri, mint a tenyerét;
még a bokrokat, jegenyéket
is számontartja. Ez a táj
a világ szegélye s az ország
idáig ér. Itt a határ,
itt őrzik a jövendő sorsát.

Nem alszik el, nagy gondja van,
mit nem űzhet el semmi térkép.
Odakünn csattog a vihar,
hogy kioltsa minden reményét.
Egy járőr lépteire vár,
késlekednek alkonyat óta.
Eltévedtek volna talán,
vagy megölték őket azóta?

»Segítséget kell küldeni!«
Indul is a másik szobába.
»Kit kéne fölébreszteni?«
Mindenkit. Belép hát kiáltva.
»Föl! Elvtársak, ébredjetek!
-- Mint puska, úgy csattan a hangja. —
Az egyik járőr elveszett,
ki megy utánuk a viharba?«

Dobogás. Moraj. Mindegyik
kiugrott egy szóra az ágyból.
Kettő máris öltözködik,
elröppent szemükből az álom.
A parancsnok most mosolyog.
»Elsőnek indultok ti ketten.«
— Jól tudja, hogy haragosok,
nevetne s lám, szeme se rebben.

Mennének valamennyien,
de már csak nyolc jelentkező kell:
öt járőr, összesen tízen,
s mind másfelé megy. Tán időben
nyomra akadnak, még talán
nem lesz hiába a segítség.
Elindulnak egymás után
s elnyeli őket a sötétség.

Öt kéttagú járőr halad
öt úton mennek a határra.
öt kéttagú járőr halad
oda, hol a befagyott Dráva
áll mozdulatlan. »Nézz oda,
ott lesznek, ott rakéta villan!«
— Szól társához egy katona,
és máris futnak a csalitban.

Négy járőr szalad arra már,
kik mind-mind más irányba jártak.
Látták az ég boltozatán
a fölvillanó rakétákat.
Csak az ötödik útrakelt
járőr nem látta meg a jelzést,
az erdőből ott, messze, bent,
ahol a kis ösvény is elvész.

IV

ELSŐNEK keltek útra, hogy
két elvtársukat megkeressék.
Zúgott a vihar, csapdosott,
de hát a szívbéli melegség
kihülhet-é? Amint a fák
gyökeréből sem hül az élet —
úgy járja őket át meg át;
s hang nélkül mennek a legények.

Itt-ott már térdig ért a hó:
aláereszkedtek a völgybe.
De nem szóltak. Egy árva szó
sem esett. Hisz nem szól a tölgy se.
A tizedes ment legelől,
leghátul bukdácsolt kutyája.
Kemény szél fújt a hegy felől,
mégsem fordultak volna hátra.

A második szólt volna már:
»Az istenit, komám, hideg van.«
S a tizedes: »Aranykomám,
mondd, meddig leszünk még haragban?«
De meggondolta mindegyik
s várta, hogy kezdje már a másik.
Lassan mentek előre s így
értek az út-elágazásig.

A tompa fegyver odafagy
a csupasz kézhez, hogyha éri.
Megálltak lenn a fák alatt.
— Hát miről kezdjenek beszélni? —
»Nem járt ma erre senkisem,
csak a szél s a fekete varjak!«
S így a másik: »Én azt hiszem,
már régen odahaza vannak!«

Megrántotta géppisztolyát
a tizedes: »gyerünk tovább« — szólt.
S vonszolták magukkal tovább
a haragot. A vállukon volt.
Kifordultak a fák alól;
száraz bokrok között haladtak,
hepe-hupás domboldalon,
szemközt a növekvő viharnak.

Levették fegyvereiket
s előreszegezvén az éjnek
vonultak. Megnőtt a hideg.
Lesték a lopózó sötétet.
Nem látszott oda semmi fény,
és megsűrűsödött az éj is.
Majd ismét fölhorkant a szél
s véle szállt volna a vidék is.

Mentek, kúsztak — s hiába volt.
— Nyomukat sehol sem találták.
Jéggéfagyottan állt a domb,
s tövében a halott akácfák.
Ó, hol vagy csillag miriád,
s a nyári szellők merre vannak?
Zúgott az ág és a világ,
ropogtak, sikongtak a gallyak.

A láthatatlan dombokon,
mintha csak őket hívta volna
minden gödör, minden bokor,
hogy testüket szépen megóvja.
Nem álltak meg. Hiába szólt
a hó is, sejdítő fehéren,
hogy ád jó puha takarót,
alant a hallgatag fenyéren.

V

A DRÁVA vize befagyott,
megfagytak rajta tűl a falvak.
A falvak alatt szuronyok
és rakéta-jelek villannak.
Föllobbanó kétes tüzek
kelnek a viharban az égre,
de széttörnek, mint az üveg
s szilánkként hullnak a vidékre.

Ki gyújt tüzet az ég alatt,
ilyenkor ítéletidőben?
Miféle jókedvű alak,
ki nem törődvén az idővel
színes lángokat hajigál? —
Tán mulatság volt s a parasztok?
Milyen hát e farsangi bál,
mely ennyi sok tüzet fakasztott?

Nem mulatsági tűz e fény,
régóta nem volt arra farsang! —
S e sok zsivaj éj idején
meg a füttyszó, mely messze harsant? —
Parasztok kedve nem lehet,
ha élnek, akkor se dalolnak;
a nyirkos szalmán fekszenek
s oly szótlanok, akár a holtak.

A faluszéli domb tövén
áll néhány száraz, tar akácfa,
előtte szöges drótsövény,
s nem messze a befagyott Dráva.
A kerek akácos előtt
részeg tisztek, katonák állnak,
és túlharsogják az időt,
lövöldöznek és kiabálnak.

Innét a Dráva hófehér
vonalán, a hallgatag parton
lapul a földön két legény
és figyel a száraz bokorból.
Nézik-nézik a jeleket,
hasalnak félig megfagyottan.
Hat óra hossza fekszenek
lövésre kész géppisztolyokkal.

Mit bánják, hogy alkony előtt
rég kitelt a járőr-szolgálat.
A zajra idejöttek ők
s jól tudják: nem hiába várnak.
Valaminek történni kell,
nem hiába a sok rakéta!
S nem oktalan köhinti el
magát egy fegyver néha-néha.

Minden lövésnek oka van,
ott túl a gyűlölet igazgat,
gyűlölet, mely nem céltalan,
de mit akar e gyülevész had?
S e géppuska mit kelepel,
mit rikácsol Magyarországnak?
Golyók suhannak csöndesen,
mint álmából fölvert madárhad.

Méltókép mint feleljenek,
hogy megemlegesse a választ,
amott a túlsó part felett
dühöngő hordányi vadállat?
Nem fegyverszó a felelet,
hanem a géppisztolyok csendje
s az éj-törő tekintetek
nem fáradó, éles türelme.

Röhöghet hát az őrnagy úr,
a fegyveres banda vezére.
Nézdel még lankadatlanul
a szemközti szótlan vidékre.
Sejti, hogy ott rejtőzködik
két katona lövésre készen?
Pisztolyával előreint
s jelt ád egy visszhangzó lövéssel.

Hull a hó? Nem baj, legalább
nesztelenül oson a gyilkos.
Hová mennek a katonák?
Oda a rozzant kis fahídhoz.
S már nem a parton tartanak,
eltünnek sorra a sötétben,
vonul a Dráván a csapat,
határon túlra, át a jégen.

Haladnak hát óvatosan,
mindegyiken ormótlan csizma.
olykor megcsúszik egy bitang
és úgy kuncognak rajta, mint a
bolondok kárán a bolond.
Félúton járnak ép, mikor csak:
kopog a jég, süllyed, sikong
s ők máris egymáson tipornak.

Tébolyodottak gyógyszere
hideg víz. Ott vannak a vízben
Húzza őket a mélybe le
a köpeny, csizma, fegyver. Nincsen
menekvés. Míg ordítanak,
majd csend lesz, csak a szél zúg újra.
Öten úsznak a jég alatt,
kihullott kezükből a puska.

Káromkodik az őrnagy úr,
a szél is erre várt idáig?
Ott messze hiába lapul
három alak s hiába fázik
az őrnagy úr. Hosszú az éj.
A három árnyék útra készen
várja, hogy majd rakéta kél
és megindulhatnak a jégen.

A hattagú rablócsapat
egy híjján jeges vízbe fulladt.
A nyomorult, ki megmaradt,
jelentést tesz az őrnagy úrnak,
ki nem ilyen hírekre várt,
most dühtől vöröslik az arca.
Üvölt: »te barom, te szamár!
Mért nem mentél a másik partra!«

Tervét lám, elmosta a víz,
a jég nem bírt el ennyi gyilkost.
A magyar határ őreit
akarta harcba csalni. Im most
hiába várják a jelet
s a legutolsó zöld rakétát
hárman a régi rév felett
földrelapulva, mint a békák.

De aztán ismét vigyorog
s fogja a nagy rakéta-pisztolyt.
Zöldelő csóva imbolyog,
zöld lánggal ég a téli égbolt.
S messze máris három alak
lépdel nesztelenül a jégen.
kezük a fegyverhez tapad,
és osonnak orvul az éjben,

kúsznak Magyarország felé,
szörny uruk parancsára jönnek.
Ki áll a gyilkosok elé,
ha orvul otthonunkra törnek?
S ki szegzi rájuk fegyverét?
Menjünk hát népem ifjúsága!
Pusztuljon minden söpredék,
halál a kártevők hadára!

VI

A TIZEDES elől haladt,
hangtalanul törtek előre.
S vélük az éjsötét harag,
mely régen darabokra törne,
széthullana, de megmaradt
s izzik, mert fűti a konokság.
Közöttük iszonyú falak:
egymásra kényszerítő fogság.

Hajnallik. Szállna már az éj,
oly nehéz s nem bírják a felhők.
A szél se, bár el nem alél
s szüntelen tépdesi az erdőt.
A kutya hirtelen leült,
s úgy figyelt, hogy a füle mozgott.
Aztán előre penderült,
elnyelték a homályos bokrok.

Ekkor megállt a tizedes
s nézte, hová futott kutyája.
Zörejt hallottak, lépteket,
de fülelhettek a homályra,
elültek az apró zajok.
Óra-lassan múltak a percek,
csupán az erdő jajgatott,
majd az is csendesedni kezdett.

Távoli kutyaugatás
a ködben komorló berekben
Összenéztek: két kattanás,
kékesen csillogott a fegyver.
Indultak a kutya nyomán
s az egyszercsak előttük termett.
— Köröskörül a vak homály
s tajtéka viharzó hegyeknek. —

A kutya megállt, nyivogott,
előreszaladt, visszafordult.
Látták a cserjést már amott.
Valahol messze harang kondult.
Odavitte hangját a szél.
Hány óra járásról és honnan?
Hat óra volt. A két legény
egymásra tekintett titokban.

Meghajlították testüket,
jól esett kezüknek a fegyver.
Oly biztató volt a hideg
fém fogása, hogy meg se rebbent
szemük, mikor elérkezett
a pillanat: kirajzolódott
három alak — mind fegyveres —
majd mind a három elmosódott.

Azután megreccsent egy ág.
»Állj, ki vagy?« — süvített a kérdés.
Hadarta máris válaszát
három fegyver. Egyet beszélt és
ezt mondta mind, hogy »mi vagyunk
s véretekkel írjuk a hóra
nevünket s leghőbb óhajunk,
hogy az tanúskodjék majd róla «

A két katona lehasalt
s menten visszafelelt azoknak.
Megóvta testüket a part
s a puskák hiába ropogtak.
A tizedes oldalt osont,
hogy kétfelől pusztítsák őket:
szívében is hallotta most
süvölteni a szálfenyőket.

Két tűz között az ordasok!
Sebzetten üvöltött az egyik,
majd hirtelen elhallgatott,
mint aki tudja: nem menekszik.
A cserjés elcsendesedett,
és senki nem lőtt a bokorból,
mikor fölállt a tizedes,
hogy halkan mögéjük osonjon.

Odaszólt társához: »maradj,
én megyek, megkerülöm őket.«
S ott kúszott a bokrok alatt,
hogy lássa a rejtőzködőket.
Megállt, figyelt a tizedes
az alig járható bozótban.
Kutyája is ott lihegett
lógó nyelvvel és izgatottan.

Egy lövés csattan valahol.
Kis nyilallást érzett fejében,
majd meglepte a fájdalom.
A semmibe kapott kezével.
Megnyílt előtte a homály
és zúgó vörösséget látott.
Hívta a másikat: »Komám!«
És átölelte a világot.

A kutya, mint a nyíl, röpült
és torkonragadta a gyilkost.
Marcangolta, nem könyörült,
hiába jajgatott, sikoltott.
A földre dobta fegyverét,
de ő is odahullt utána
— szétvetve átkozott kezét —
rábámult bambán a halálra.

A harmadik sem futhatott,
pedig volt félteni valója!
Egy géppisztoly fölropogott
s ő véresen bukott a hóra.
Sírjából a föld hányja ki,
azt is, ki fegyverüket adta.
Ne hamvasszák tűz lángjai,
folyó víze be ne fogadja!

De ő már szótlanul feküdt.
Hozzálépett régi komája.
»Kelj föl, kelj föl, hazamegyünk,
otthon leszünk majd nemsokára!«
Forrt, tajtékzott bokraival
s fagyott berkeivel az erdő.
Zúghatott bárhogy a vihar,
alig hallotta azt a fekvő.

Hű elvtársa fölvette és
indult szemközt a fergetegnek.
Vitte, vitte — nem volt nehéz. —
»Ne félj, komám, el nem eresztlek.
Haragszol-e még? Mondd! Felelj!«
»Mért haragudnék, jó elvtárs vagy.
Meghalok, . . . a tagkönyvemet
tedd el és add vissza a pártnak.«

A tizedes még pihegett.
S amikor meghasadt az égbolt,
a táj is elcsendesedett,
köröskörül minden fehér volt.
Megállt a szél. Már pirkadott,
ünnepi csönd hullt a vidékre.
Utólszor látta a napot,
mégsem jött könnycsepp a szemére!

(UTÓHANG.)

NAP MINT NAP fölidézem arcát
és utolsó tekintetét,
mely már csak tűz volt, lángolás volt
s ott volt benne minden vidék,
falvak, városok s minden otthon,
gyermeket ringató anyák. —
Szeméből láttam rámragyogni
a mindenséget, a hazát.

Én sokszor fölidézem arcát
s olykor akaratlanul is
őt látom akármerre járok
százszor és milliószor is.
S ő jut eszembe, hogyha hallok
a bányák hőseiről és
akkor is ő tűnik elémbe,
ha tavasz van, s zöld a vetés.

És mindig fölidézem arcát,
mert az a tiszta fény lobog
munkások, parasztok szemében
s e tűz örökkön égni fog.
Egy nép őrzi, vigyázza lángját,
s egy nemzet őrzi a határt,
véle, kit győzelemre rendelt
a szülőhaza és a Párt!

TARTALOM

GÖMÖRI GYÖRGY
Felszabadulás *(vers)* 3
SZILVASI LAJOS
Mihail Gromov tizedes *(novella)* 4
GERŐ JÁNOS
Első találkozás *(elbeszélés)* 13
TIMÁR GYÖRGY
Csepel *(vers)* 25
NADASDI PÉTER
A menekülők *(elbeszélés)* 32
TARJÁN ISTVÁN
Megváltó karácsony *(elbeszélés)* 50
GERŐ JÁNOS
Fordulat *(novella)* 71
MOLNÁR ZOLTÁN
Az első vonat szén *(elbeszélés)* 79
MOLNÁR ZOLTÁN
A mostoha *(regényvázlat)* 87
SZILI JÓZSEF
Hortobágy *(vers)* 98
SZILI JÓZSEF
A nagy találkozás *(vers)* 100
GALAMBOS LAJOS
Ütközet a levegőben *(elbeszélés)* 102
TULI JÓZSEF
Éjféli aratás *(elbeszélés)* 111
KEMENES INEZ
A kukoricaföldön *(vers)* 128

GURSZKY ISTVAN
Versenyzek a feleségemmel *(vers)* 129
PÁL JÓZSEF
Hazafelé a népkönyvtárból *(vers)* 131
SIPOS ISTVAN
Éjjel az üdülő parkjában *(vers)* 132
AVAR PÁL
A nyilatkozat *(elbeszélés)* 134
KISS KÁROLY
A tizedes *(költemény)* 150

KÉRJÜK OLVASÓINKAT,
ÍRJÁK MEG VÉLEMÉNYÜKET
ERRŐL A KÖNYVRŐL

★

IFJÚSÁGI KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST,

VII., LENIN-KÖRÚT 9-11

A BELSŐ RAJZOK
KEPES TAMÁSNÉ

A CÍMLAP
BANDL ANTAL
MUNKÁJA

A kiadásért felel az Ifjúsági Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Péntek Gyula. Képszerkesztő: Tevan Andor
Műszaki vezető: Gortvai Tivadar

Megjelent 5000 példányban, 11 (A/5) ív terjedelemben,
a MNOSz 5601—50 Á szerint
Budapest, 1953

1-531538 Athenaeum (F. v. Soproni Béla)